

SÉD 19.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

V. évfolyam, 2019. 2. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2019. 2. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Hud Janka

Olvasószerkesztő:

Vonderviszné Kapor Ágnes

Korrektor:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor

Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Ágel Zita Krisztina *újságíró*

Asztalos István *középiskolai tanár*

Bartuc Gabriella *színikritikus, újságíró*

Csuhai István *szerkesztő, kritikus*

Darabos Petra *egyetemi hallgató*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező, irodalmár*

Földesi Ferenc *történész*

Gopcsa Katalin *művészettörténész*

Hajnal Márton *tánckritikus*

Hornok Máté *egyetemi hallgató*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hud Janka *programszervező, pedagógus*

Katona Lajos *geológus*

Keszte Bálint *egyetemi hallgató*

Király Viktor *középiskolai tanár*

Kovács Alex *művészeti szakíró*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kovács Gergő *egyetemi hallgató*

Lovag Zsuzsa *művészettörténész, régész*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár*

Molnár Erzsébet *népművelő*

Mórocz Anikó *újságíró*

Nyakas Krisztián *restaurátor, zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Somogyi-Rohonczy Zsófia *művészettörténész*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Strenner József *ny. főkertész*

Varga Richárd *középiskolai tanár, zenész,
költő*

Vonderviszné Kapor Ágnes
művészettörténész, olvasószerkesztő

- 2 Somogyi-Rohonczy Zsófia
Bepillantás a „pokol tornácára”
Fekete Lyuk. A pokol tornáca, Underground Budapest '88-'94,
Kiscelli Múzeum, 2018. december 18.–2019. június 23.
- 4 Kovács Alex
Go Home Vasarely
Iparterv 68–80. Veszprém, Művészetek Háza, Csikász Galéria,
2019. február 23–2019. április 27.
- 5 Gopcsa Katalin
Túlsó part
Bojtor Károly- emlékkiállítás a Dubniczay-palotában,
2019. március 14-től április 28-ig
- 6 Csuhai István
Gömb alakban, egyben
Rózsa Péter: *Halaskofa* (mészko, 1967, Veszprém, Egyetem utca)
- 10 Huber Lilla Mária
Chevalier du Temple
„Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam”
Erdy Dezső: *Szent Imre herceg-szobor, 1940.* Veszprém, Szent
György-kápolna
- 11 Lovag Zsuzsa
A magyar királyok koronázó palástja
- 12 Földesi Ferenc
A bazilika harangja

Nyáry Krisztián *estje. Írjál és szeressél* – Könyvbemutatóval egybekötött író-olvasó találkozó – Beszélgetőtárs: Hevesi Judit – Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár – 2019. február 07.

A borítón:

Placochelys placodonta JAEKEL 1902 koponyája

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
- Hangvilla
Veszprém, Brusznay Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táborállás park 1.,
- Szalézianum –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 15 Rostetter Szilveszter
Mágus és varázslat
A Győri Filharmonikus Zenekar hangversenye Veszprémben, Hamar Zsolt vezényletével, zongorán közreműködött Ránki Fülöp. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 26.
- 16 M. Tóth Antal
Zenei színek arzenálja
A Mendelssohn Kamarazenekar farsangi hangversenye, Veszprém, Hangvilla, 2019. február 6–7.
- 17 Nyakas Krisztián
Esszenciális finomságok a zenében
Esszencia: „Elindultunk a nagy útra...”, Veszprém, Hangvilla, 2019. március 14.
- 19 Hajnal Márton
Lehet ilyen is
Naplemente. Székesfehérvári Balett Színház. Egerházi Attila koreográfiája, 2019. február 24.
- 20 Asztalos István
Egerek és emberek
Egerek. Zenés mesejáték Urbán Gyula Minden egér szereti a saját című meséje alapján, rendező: Tóth Géza, Veszprémi Petőfi Színház, 2019. január 27.
- 21 Darabos Petra
Tartuffe nyugdíja megy
Molière: Tartuffe. Rendező: Marton László. Veszprémi Petőfi Színház. Bemutató: 2019. február 8.
- 22 Bartuc Gabriella
Cirkusztotalitarizmus: Fel a fejfel, Pelikán!
A tanú a Pannon Várszínház előadásában, Vándorfi László rendezésében. 2019. február 22.
- 23 Hornok Máté–Hud Janka
Diákszínház Veszprémben
XXX. Közép-Dunántúli Regionális Diákszínházi Találkozó, Veszprém, Pannon Egyetem E épület, Latinovits-Bujtor Játékszín, 2019. március 16–17.
- 24 Mórocz Anikó
Veszprém Ézsiása
Ézsiás '75 + Veszprém- Nápoly-Róma-Velence-ART. Veszprém, Dubniczay-palota, 2018. ősz
- 25 Gopcsa Katalin
Költözők szoborpark
- 25 Hud Janka
És ezután mi jön?
Vad Fruttik, Expresszó, Veszprém, 2019. január. 26.
- 26 Varga Richárd
Amire igényünk lenne...
Session/Led Zeppelin Session-koncert. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 02.
- 26 Kovács Attila
Csendes akkordok
A Quiet Chords együttes koncertje a Hangvilla História kávézójában, Veszprém, 2019. február 8.
- 27 Nyakas Krisztián
Zenék, utak és holdvilág
Kovács Attila és Süle Zsolt szerzői estje. Utas és Holdvilág Antikvárium, 2019. február 20.
- 27 Rostetterné Nagy Rita
Léleksimogató hangverseny
Mendelssohn-bérlet 3. hangverseny. Veszprém, Hangvilla, 2019. március 12.
- 28 Ágel Zita Krisztina
Vannak vidékek legbelül
Hordós Johanna zongorahangversenye a Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI Csermák-termében, Veszprém, 2018. december 1.
- 28 Somogyvári Lajos
Világraszóló magyarok
A Mendelssohn Kamarazenekar újévi koncertje. Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2019. január 1.
- 28 Örsi Ágnes
Veszprém másképp
Tematikus túra. Vezető: Raffai Csilla, 2019. február 17.
- 29 Darabos Petra
Nyáry Krisztián Veszprémben
Írjál és szeressél. Könyvbemutatóval egybekötött író-olvasó találkozó, beszélgetőtárs: Hevesi Judit. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. február 07.
- 29 Keszte Bálint
„...mint egy vödör Unicum”
Beszélgés Garaczi Lászlóval a magyar széppróza napja alkalmából. Beszélgetőtárs: Bozsik Péter. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. február 20.
- 30 Molnár Erzsébet
Búvunk egymás árnyékába
A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad előadása az Agóra kamaratermében, 2019. február 20.
- 30 Király Viktor
Fel és le
Libikóka – Grecsó Krisztián és Hrutka Róbert pódiumestje. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 27.
- 31 Vondervisztne Kapor Ágnes
Egy ülésben
Mondjad, Atikám! Vecsei H. Miklós színművész József Attila-estje, a Vígyszínház vendégjátéka a Veszprémi Petőfi Színházban, 2019. március 02.
- 31 Bartuc Gabriella
Két kiló dinamit!
Fejünk felől a tetőt. Ivancsics Ilona és színtársai vendégjátéka a Pannon Várszínház Tavasz Fesztiválján, Jókai Anna regénye alapján rendezte: Kőváry Katalin, 2019. március 2.
- 32 Éltes Erzsébet
„Mert a trollok nem ragoznak helyesen”
Beszélgés Varró Dániellel. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. március 19.
- 33 Hud Janka
Kötődések
A csillagok csókja. Rendezte: Csató Kata, Finy Petra meséje nyomán írta Szántó Viktória, Kabóca Bábszínház, Veszprém, 2019. február 02.
- 34 Kovács Gergő
Kapirgálok, tehát vagyok
A kiskakas gyémánt félkrajcárja. Kabóca Bábszínház, Veszprém, 2019. március 10.
- 34 Kovács Attila
Kabócahang
A Kabóca Bábszínház három előadásának értékelése zenei, hangzásbeli szempontok alapján. A tengerlőpő cipő. Veszprém, Agóra, 2019. február 24. A csillagok csókja. Hangvilla, kamaraterem, 2019. február 27. A kiskakas gyémánt félkrajcárja. Agóra, 2019. március 12.
- 36 Strenner József
Lomblevelű faritkaságaink 2.
- 38 Katona Lajos Tamás
Legrégebbi hírességünk: a kavicsfogó álteknős
(Placochelys placodonta JAEKEL 1902)
- 40 Tandori Dezső műve, 1992. Kézirat

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Bepillantás a „pokol tornácára”

Fekete Lyuk. A pokol tornáca, Underground Budapest '88–'94. Kiscelli Múzeum, 2018. december 18.–2019. június 23.

A legendákról – és a legendás helyekről – mindig nehéz kiállítást csinálni. Megfogni a lényegüket, átadni a szubjektív emlékeket azoknak, akik nem lehettek részesei az élménynek, szinte lehetetlen feladat. A történelmi tényeken túl megannyi nézőpont, emlék, vélemény, a falakat betöltő sűrű kapcsolati szövedék az, amely a Kiscelli Múzeum Fekete Lyuk kiállítását is behálózza.

A múzeum pinchelyiségében bemutatott tárlat túrt és tiltott zenekarok koncertfelvételeivel, egykori törzsvendégekkel, programszervezőkkel, zenészekkel, a Fekete Lyuk művészeti életében részt vevő szereplőkkel készült többórnyi riportanyagjal járul hozzá e legendás hely emlékének fennmaradásához. A Fekete Lyuk ugyanis legenda. A rendszerváltozást is átélő kultikus szórakozóhely nemcsak a zene, a divat, az irodalom és a színház alternatív alkotóinak adott helyet, hanem közösségi tér is volt. A korabeli mainstream mellett valami másra, valami szabadabbra vágyó fiatalok találkozóhelye volt, egy hely, ahol a fiatalok korlátok nélkül fejezhették ki gondolataikat.

A Fekete Lyuk látványos és emlékeztető dekorációja, képzőművészeti alkotásai miatt is helyet követel magának a 20. század végi magyar kultúrtörténetben. A Kiscelli Múzeum kiállításán Jim A. KÓD-nak is helyet szenteltek, valamint Szilágyi Zoénak, aki vele együtt festette ki a híres szórakozóhelyet. Nincs olyan egykori vendég, aki ne emlékezne Szilágyi Zoé falképére, amelyet a kiállítás

helyszínén újra is alkotott. A Veszprém-ben élő outsider alkotó képe vissza-visszaköszön az egykori szórakozóhelyről készült fotókon is, de a kiállításra újragondolt és újrafestett formájában is több, mint múltidézés. Festményein a punk színessége, eredetisége, szabadelvű és meg nem alkuvó, korlátokat és szabályokat nem ismerő vizualitása uralkodik. A Fekete Lyuk kiállításon is bemutatott festményen a figurák és elemek olyan szabadon szerveződnek egymáshoz és kapcsolódnak össze rejtett szálakon keresztül, mint egy tudatalattiból feltörő szabadvers. Az erőteljes és tiszta színek, az erotikával telítődött nőalak által uralt kép – bár egykor dekorációs elemként szolgált az underground szórakozóhelyen – önálló műalkotásként is egyértelműen megállja a helyét. A 2018-as falkép leginkább az eredeti kép újragondolása, de egykori karakteres ismertetőjegyei a mai napig megragadónak teszik. Talán csak egy elem az, ami hiányt okozhat: a nőalak bal mellbimbójából kiinduló biztosítótű lánc, ami polgárpukkasztáson, az underground helyet megtöltő extrém külsejű fiatalok

öltözékén túl a kirekesztettség okozta fájdalomnak is kifejezője lehet.

A festmény újraalkotásának fontossága akkor válik egyértelművé, amikor a kiállítás lenyűgöző fotóanyagát a szórakozóhely egykori falfestményei után kutatva nézzük át. Urbán Tamás és Bánkuti András felvételei pótolhatatlan információforrások, ha képet szeretnénk kapni a Fekete Lyuk egykori közönségéről. A fekete-fehér felvételek háttérben azonban csak elvétve láthatjuk a hely méltán híres festményeit, amelyek Szilágyi Zoé mellett az azóta elhunyt Jim A. KÓD (Dóka Attila) tehetségét tükrözik. Ekkor válik igazán fontossá egy olyan művész, mint Szilágyi Zoé, aki aktív részeseként formálta az egykori Fekete Lyuk képét, és ekkor válnak igazán fontossá a kiállításához lefogatott interjúk. A tárgyakból és a visszaemlékezésekből, az újrafestett képekből már így is töredékesen rekonstruálható az egykori hely atmoszférája, a kiállítás nélkül pedig évtizedek múltán már ennyi se maradna belőle.

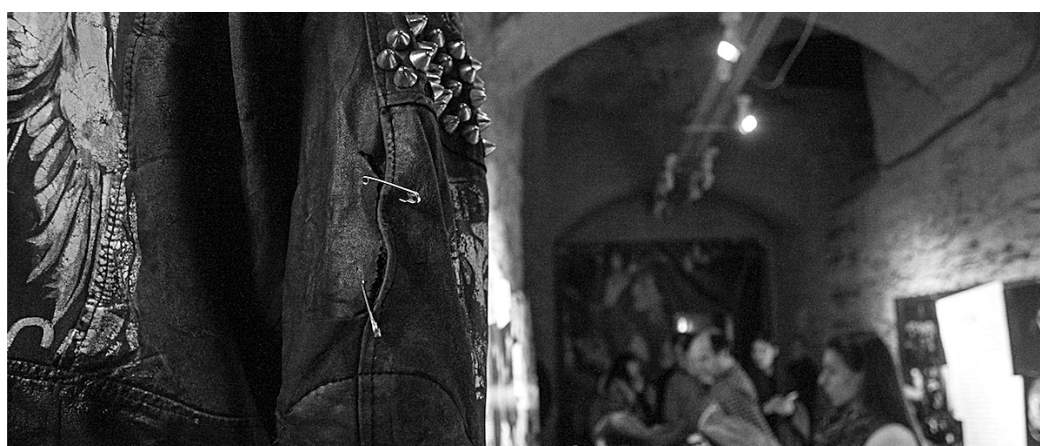
A Kiscelli Múzeum Fekete Lyuk. A pokol tornáca, Underground Budapest '88–'94 kiállítása jóval több, mint időutazás vagy

az egykori vendégeknek szóló meghívó egy kis nosztalgizásra. Olyan korabeli dokumentumokkal, film- és koncertfelvételekkel, fotókkal, öltözékekkel és oral history anyagokkal bőségesen alátámasztott kiállítás ez, amely nemcsak a szóra-kozóhely hangulatát idézi fel tökéletesen, de hiteles képet ad az 1980-as, '90-es évek Magyarországnak kultúrpolitikájáról és a szubkultúrákhoz viszonyuló közhangulatról, így művészeti és történeti szempontból is kihagyhatatlan betekintést kínálva látogatóinak.

Somogyi-Rohonczy Zsófia

san olyan jelentőségre tett szert, hogy aztán az Iparterv egy egész generáció meghatározó címkéjévé válhatott, és olyan alkotókat is kötöttek hozzá, akik nem állítottak ki egyik kiállításon sem, de művészetük megfelelt az Iparterv progresszív esztétikai programjának. 1980-ban egy harmadik kiállítást is rendeztek, mintegy bemutatandó azt, hová jutottak az ipartervesek. Nem vitás, emögött az a tény állt, hogy a vállalat neve a művészettörténeti korszak-

olás kategóriájává vált. És ezúttal nem egy konkrét művészcsoporthoz, irányzathoz vagy stílushoz, hanem maga a hely. A véletlen, a genius loci vagy a sors, hogy a vállalati díszteremben a legfrissebb hangok és a progresszív, gyűlékony kreativitás olyan elegye gyűlt össze, amely 1969-re magához vonzotta még az első kiállítástól arisztokratikusan távolságot tartó, „hardcore” akcióművészetben utazó Erdély Miklóst és Szentjóbó Tamást is.

A Csikász Galériában teljes a névsor: Bak Imre, Baranyay András, Erdély Miklós, Frey Krisztián, Hencze Tamás, Jovánovics György, Keserü Katalin, Konkoly Gyula, Lakner László, Major János, Méhes László, Molnár Sándor, Nádler István, Pálfalusi Attila, Siskov Ludmil, Szentjóbó Tamás, Tót Endre. És mielőtt az ember szemrevételezné a kiállítást, érdemes feleleveníteni a régi emlékeket, vagy azok híján előre elolvasgatni egyet s mást, mert noha a kiállításon bőven van háttéranyag, azért az ember véges lény, és jobb, ha a figyelmét a művekre tudja fordítani. Ugyan minden kiállított alkotóról olvashatunk szemelvényeket, életrajzi összefoglalókat, ezek a segédletek nem tudják teljességgel bemutatni sem a művek esztétikai helyi értékét, sem bőséges háttértörténetét, sem pedig azokat az alkotói pályákat, amelyeknek egy-egy adott pontban közös metszetét adja a kiállítás.

Hogy mi követte az Ipartervet? Jó kérdés. Az 1980-as visszatekintő Iparterv-kiállítás után három évvel megnyílt Az avantgárd meghalt című kiállítás. Az élet akkor is ment tovább, de az Iparterv fogalom maradt. És ekörül a fogalom körül annyi további mellékszál és kérdés bukkan elő, hogy ha a Művészetek Háza úgy döntene, hogy ezzel kíván foglalkozni, jó pár évig bontakoznának előttünk a magyar neoavantgárd bő tíz évének részletei és mellékszálai.

Kovács Alex

Túlsó part

Bojtor Károly-émlékkiállítás a Dubniczay-palotában, 2019. március 14-től április 28-ig

A kiállításcím és az első, bevezető tér egy szóval kifejezhető tematikája az emlékezés. Az emlékezés, amely az élet segítője, az emlékezés, amelynek intenzitásától függhet az ember életminősége. A görögök az emlékezet megszemélyesítőjét, Mnemoszünét a múzsák anyjának tekintették. Az emlékezéselfogások irodalma a görögök óta gyarapodik, napjainkra könyvtárakat tölt meg.

Bergson az emlékezésről szóló előadásában az egyik Gauguin-kép címét emlegeti, melynek témája Bojtor Károly életművében is fontos szerepet játszik: *Kik vagyunk? Honnan jöttünk? Hová megyünk?* A festő is ezekre a kérdésekre kereste a választ, amikor idézte a kiállításon is megnézhető interjújában a vizeket, idézte a mesét, idézte a belső képekből építkező képekkel – a valóságot.

A megismerésben, az ismeretek elsajátításában nélkülözhetetlen az emlékezés. Az Igazságra való belső ráismerést is jelenti. Az emlékezet képi természetű. Bojtor Károly munkásságában az emlékezet alkotó szerepe vitathatatlan. Az életmű egyik visszatérő motívuma: a csónakban álló figura, amelyet először egyik mestere, Domanovszky temetése után festett meg. Miként az idős, befelé forduló, a környező emberekre egyre kevésbé figyelő Domanovszky, a lehajtott fejű alak sem figyel a körülötte levő dolgokra, csak a túlsó partra, amelyet sötétnek lát. Bojtor Károly egy interjúban azt mondta nekem, hogy ő is, egyre inkább már, a túlsó partra figyel, mert úgy érzi, azzal szembe kell nézni. De számára – úgy érzem azért, mert elég bátor volt szembenézni – ez a túlsó part nem sötét, hanem világos volt. Ezért későbbi képeim ez a figura (aki tudjuk, egyre inkább ő maga) nem lehajtja, hanem felemeli a fejét.

Elnézve a kiállításon is bemutatott, harmóniára, szépségre törekvő kompozícióit, Zola gondolatai juthatnak eszünkbe: „A szépség bennünk él, és nem rajtunk kívül. Mit számít nekem egy filozófiai absztrakció! Mit számít nekem a néhány ember által megálmodott tökéletesség! Az, ami engem, mint embert érdekel, az az emberiség, nagy szülőanyám, és ami engem meghat, ami engem elragad az emberi alkotásokban, a műalkotásokban, az az, hogy mindegyiknek a mélyén egy művészre, egy testvérre találok, aki a természetnek új arculatát mutatja nekem egyéniségének egész erejével vagy bájával. Az ilyen mű így tekintve egy szív

és egy test történetéről mesél nekem, egy civilizációról beszél és egy tájról (...) és amikor egy pillantást vetek erre a gyűjteményre, ugyanazt a költeményt hallom ezer különféle nyelven, olvasom szakadatlanul újra meg újra mindegyik képen, elbűvölve a temérdek dialektus finomságától és erejétől...”

A kiállítás gazdag válogatást mutat Bojtor Károly életművéből: bemutat magángyűjteményekből is ritkán látott képeket, s így nemcsak a Veszprémben töltött, hallatlanul egységes két évtized alkotásai idézik a művészt, hanem korábbi, biztos kézzel komponált, nagy mesterségbeli tudást mutató, csöndes nyugalomú kvalitásos képei is, amelyekkel mindvégig jelen volt a megye kulturális életében.

Gopcsa Katalin

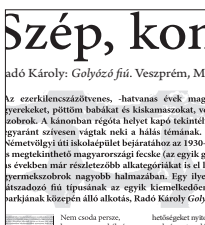
Gömb alakban, egyben

Rózsa Péter: *Halaskofa* (mészkö, 1967, Veszprém, Egyetem utca)

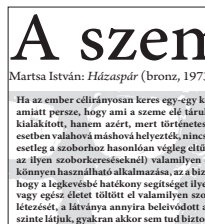
A mai köztéri képzőművészettel foglalkozó szakcikk és publicisztikák a Budapest belvárosában az utóbbi években elszaporodott zsánerszobrok bírálatától hangosak. A jogos esztétikai felháborodás, mely ezt a most már másfél tucatnyi ott álló szobrot ostromozza, lassan ellehetetleníti a „zsánerszobor” kategóriát is, pedig ennek nem feltétlenül kellene így történnie.

Séd, 2016. tél, 40. old.

Séd, 2017. ősz, 4. old.

Séd, 2018. 1-2. sz., 30. old.

Séd, 2018. 3. sz., 18. old.

Séd, 2018. 5. sz., 34. old.

Az 1960-as évek elejétől az addig üres vagy újonnan épült köztér háromdimenziós műalkotásokkal benépesítésében bő másfél évtizeden át a fenti műfajnak határozottan nagy jelentősége és túlnyomóan progresszív szerepe volt. Zsánerszobron akkoriban persze nem kizárólag tüchtig, cuki szobrokat, szájbarágós figurális giccseket, ötnegyedes-re felnagyított vitrinflippeket értettek, hanem sokszor modernizáló, az absztrakció vagy a geometria felé hajló, korszerű díszítőszobrokat, amelyek a legtöbb esetben körültekintő mérlegelés után kerültek saját terükbe, továbbá ezek a művek a közreműködő szobrászok széles választékából, a nagy öregek és a pályára éppen fellépő fiatalok keze alól egyaránt kikerülhettek. Nem akarom idealizálni a kort: ebben az időszakban is kerültek köztérre pocskék szobrok. De a korszak zsánerszobrai közül itt most egy igen jól sikerült veszprémi példa következik.

Ahogy írtam, Rózsa Péter *Halaskofája* igen jól sikerült szobor, mégsem olyan munka, ami szobrokról szólva Veszprémmel kapcsolatban az embernek legelőször jut az eszébe. Őszintén bevallom, ha nincsen a *Közterkép* című, köztéri műalkotásokat egybegyűjtő internetes oldal, nekem se jutott volna eszembe utánajárni, magamtól egészen biztosan nem találtam volna rá. És elfogadom azt is, hogy aki a közelében él, napi gyakorisággal látja, annak ez a kicsiny plasztika esetleg már réges-régen közhelylátvánnyá kopott. Mindkét megjegyzés a helyéből és az elhelyezéséből adódik: az egykori Kiss Lajos-lakótelepen felállított szobor ma félreeső helyen van, távol nemcsak a centrumtól (földrajzilag és átvitt értelemben), hanem tulajdonképpen kissé beszorulva eredetileg elképzelt terébe is. Apró adalék mindehhez, hogy a szobrot két egymást követő februárban is láttam. A veszprémi belváros mindegyik mészkö szobra be volt csomagolva az anyagukat fenyegető fagyveszély miatt: ez a szobor mindkét évben szabadon, fedetlenül maradt.

A nagyobb áttekintő műlisták és például Wehner Tibor lexikona is 1967-re datálják a *Halaskofát*, Herth Viktória veszprémi szoborkataszterében azonban előkerül az 1963-as évszám. Egészen bizonyos, hogy a szobor 1963. június 17-én, amikor a Művészeti Bizottság ülésének napirendjére került, valamilyen készségségi fokon állt már, alkotójának szerződése volt rá, és alighanem dolgozott rajta. A zsűrizés után vitatott műalkotások ügyeiben döntő Művészeti Bizottság ülésén az említett jegyzőkönyv tanúsága szerint azonban nem magát a szobrot kifogásolták (a feljegyzett mondatokban az akkor még *Ülő nő* címmel futó szoborról, minőségéről, milyenségéről egyetlen szó sem esik), hanem azt, hogy a környék tervezője, a LAKÓTERV építésze, Márton István a szobrot medence mellett, kútszoborként képzelte el. Ez az elképzelés a szoborban tematikusan és ikonográfiailag is megjelenő „hal” motívuma miatt nem is lett volna szentségtörés.

Fotók: Csuhai István

A hozzá tervezett medence viszont ütközött az ettől a szobortól mintegy ötven méterre, ugyancsak vizes medence mellé elképzelt, a *Halaskofánál* jóval nagyobb méretű, három álló alakos kompozícióval – Várady Sándor az egyetemi kollégium előtt végül 1965-ben elhelyezett *Ifjúság-kút* című szobrával –, melynek mára sajnos írmaga sem maradt, pedig ha áll még, ebben a sorozatban biztosan helyet kapott volna. A háromfigurás, két meztelen lányalakot és egy ugyancsak ruhátlan fiút szerepeltető fémszobor az idők során megrongálódott, és az 1990-es évek elején előbb a szobor ma-

radványait távolították el, pár évvel később egykori medencéjét is megszüntették. A Művészeti Bizottság a beruházó kérdésére 1963 júniusában úgy foglalt állást, hogy a kisebb méretű Rózsa Péter-féle szobor sima talapzatra, gyepre kerüljön, medence nélkül valósuljon meg, Várady Sándor monumentálisabb kompozíciója pedig medencével álljon. A vitában említődik a szobor háttérében negyedkörként elhelyezkedő és most is jól látható üzletsor, és ha a jegyzőkönyvet figyelmesen olvassuk, pontosan a szobor mai elhelyezésére ismerünk rá. Pedig ekkor jóformán az egész környék csupán tervrajzként, makettként és csak kisebb részleteiben megépült komplexumként létezett – amikor a környezet elkészült, akkor kerülhetett a már korábban kifaragott *Halaskofa* 1967-ben a helyére.

Rózsa Péter szobra ezzel a döntéssel jól járt: nem kellett átélnie a későbbi évtizedekben a hasonló kútszobrok százai számára elkerülhetetlen frusztrációt, a vízforrás megszüntetését, az eredeti medence virágágyássá vagy szemetesládává alakulását. A tere intim maradt. Délről és keletről az üzletsor képezi a háttérét, nyugatról az oda telepített sövény és az időközben megnövekedett fák határolják el az Egyetem utca autós forgalmától (ez a természeti kulissza némiképp korlátozza is látványát, az utca túloldaláról egyáltalán nem vehető észre a nem túl nagy méretű szobor), északról, a mellette álló toronyház irányából nézve pedig egy lépcsős emelkedő mögött, kissé felmagasodva, mégis zárt térben mutatkozik. A legszerencsésebb körülmény, hogy a szobor az üzletsor negyedkörének gyepes részébe, hosszanti jobb oldalával közvetlenül a járda mellé került. Mint fentebb említettem, két egymást követő évben is megnéztem közelebbről a szobrot; mindkétszer dél felől, hátulról pillantottam meg, és megközelítése mindkét alkalommal a mű önkéntelen plasztikai feltárása és egyben értelmezése is volt.

Hátulnézetből ugyanis pusztán geometriai formát, egy kis sé tojásdad gömb alakot látunk, és a szoborhoz közelítve ebből a gömb alakból bontakozik ki a plasztika nagyon is földi figurális valósága. Lépésről lépésre válik láthatóvá az öregasszony arca, tárnak fel a gömb bemélyítésében domborműszerűen kiképzett

felső végtagok, az alak kezében tartott, ugyancsak reliefszerű hal, a talapzatról lelógó jobb láb és a mögötte érzékeltetett, kissé hátravontabb bal lábfej. Oldalnézetből jól látszik az egész testtartás fegyelmezett geometriája, amely mégis figurális, a földön felhúzott lábakkal ülés magától értetődő természetességével bír. És a körök, a hullámok, a hajlatok bonyolult játékba kezdenek a szobron, minél tovább nézzük, annál több finomságot, ismétlődést, térbeli formát veszünk észre rajta. Külön jelentősége van a szobor egytömbű voltának.

Rózsa Péter (1926–2015) a szobor készítése idején, és már indulásától kezdve a kortárs szobrászat elitjébe tartozott. Főiskolai tanulmányai elvégzése után (1955 és 1960 között Mikus Sándor és Pátzay Pál tanítványa volt) egészen az 1980-as évek végéig rendszeresen, 1990 után már csak helyel-közzel jutott monumentális köztéri megbízásokhoz (munkáinak nagy része, mivel azok korabeli politikai megbízások voltak, ma már nincs a helyén); 1969-től az akkoriban létrehozott Szentendrei Művésztelep rezidens szobrásza lett. Pályája mindegyik szakaszában hajlott afelé a plasztikai eszmény felé, amit a *Halaskofa* olyan evidensen közvetít: az alapvetően geometrikus, és mindig inkább a körre, mint a derékszögekre hajazó megformálásban érvényesüljön, legyen ott a figura, az emberi alak is. Fő műveiben, az erősen intertextuális, Rodint idéző, figurális *Gondolkodóban* (Zalaegerszeg, 1966), illetve talán legmonumentálisabb köztéri művében, az első látásra inkább az absztrakt felé hajló *Olajláng-émlékűben* (Százhalombatta, 1975) pontosan megítélhető ez a törekvés. Ezt külön kiemeli, hogy a legjelentősebb Rózsa Péter-szobrok nyilvánvaló sajátossága az egytömbűség, az egyetlen kőből kifaragottság (a filigránabb daraboknál ez szobrászati bravúrszámba megy), ahonnan egy lépés csak a szobrászat közismert ambíciója: a művész dolga nem más, mint hogy a kőből bontsa ki a mélyén ott rejtőzködő szobrot.

Ennek a kibontásnak vagyunk a tanúi itt immár több mint fél évszázada, és annak a kőnek a mélyén a jelek szerint ez az egyszerű, vastos, mégis oly sokat elmondó öregasszony-figura rejtőzött.

Csuhai István

Retro
STÁDIÓ
VESZPRÉMI PETÓFI SZÍNHÁZ

70-ES, 80-AS,
90-ES EVEK
MAGYAR
SLÁGEREI

RECEPCIO

ÖZREMKÖDŐK:
TEHÁTRUM
BÁRZENÉKAR
KÖZÖSSÉGI SZÍNHÁZ
VONALZÁNCÁK

ANIMÁTOROK:
SZELES JÓZSEF
KELLER JÁNOS
SZOBARSI ÖNTÉNY,
JÓNÁS ANDREA
RETROVILÁG:
PERLAK RÓBERT

20.30 ÓRÁTÓL
FERGETEG PARTY
+ DJ DOMINIQUE

HÁZIGAZDA:
DJ DOMINIQUE

VESZPRÉMI PETÓFI
SZÍNHÁZ

...közösségekben a közösséggel...

VESZPRÉMI PETÓFI SZÍNHÁZ

...közösségekben a közösséggel...

www.petofiszinhas.hu

www.petofiszinhas.hu

op

gá teszi az arany felületet. Az alapos, mikroszkópos vizsgálat azt is megállapította, hogy a hímzés több kéz munkája.

A hímzett minta alapmotívuma egy, a hátrészen lévő Y alakú villás kereszt, a harangkazulák általános – gyakran csak egyedülálló – hímzett díszítése. A kereszt szárjai alatt két félköríves sáv – a felsőben a dedikációs felirattal – három rétegre bontja az ábrázolást. A kereszt tengelyében a hátoldalon két mandorla alakú keretben fölül a gonosz hatalmát képviselő sárkányt és oroszlánt eltaposó győzedelmes Krisztus – a 91. (90.) zsolttár Christus Victora – áll. Az alsóban az utolsó ítélet bírójaként trónon ülő Maiestas Domini, baljában könyvet tart, jobbát áldásra emeli. A mellrész tengelyében fönt, négyzetes keretben a keresztre feszítést ábrázolták, erről ma már csak a kereten lévő felirat tanúskodik, és a kereszt egyik szárának vége Krisztus jobb kezével. Alatta mandorla alakú keretben – ugyancsak a felirat szövege és egy megmaradt figura töredéke szerint – a Jézus színeváltozását ábrázoló kép volt. A villás kereszt szárjai fölött az égi szférát képviselő, angyalok által emelt mandorlákból Szűz Mária és Krisztus álló alakja, mellettük az evangélista szimbólumok, fölöttük egy-egy áldó Isten-kézzel. A keresztoszárak alatti, kétfelé elkeskenyedő sávban az ószövetségi kis- és nagy próféták sorakoznak, a függőleges keresztoszár két oldalán nyolc-nyolc próféta veszi körül a középen álló egy-egy Krisztus képet. Az alatta lévő félköríves mezőben, amelynek közepén a Maiestas Domini trónol, az apostolok ülnek oszlopokkal elválasztott tornyos fülkékben. Ők – az ígélet szerint – társai lesznek Krisztusnak az ítékezésben. Az evangélistákat írópult mellett, másokat könyvvel és tanító mozdulattal, a levelező apostolokat írás közben ábrázolták. A legalsó sávban a keresztény mártírok és szentek sorakoznak, köztük, a villás kereszt

lábánál Szent István és Gizella képével. István jobbában szárnyas lándzsát, baljában országalmát tart, Gizella – köpenyével fedett – jobb kezével torony alakú tárgyat tart, ami lehet oltáriszentséget tartalmazó cibórium vagy ereklyetartó. Közöttük, a kereszt szárán egy dicsfény nélküli ifjú mellképe látható, a többi alaktól eltérően felirat nem nevezi meg, de a kutatás már régóta Imre herceg képmásának tartja. A királyi párhoz hasonlóan kör alakú keretbe foglalt háromnegyed alakos mártírok és szentek is koronát és királyi jelvényeket viselnek, Marosi Ernő véleménye szerint ábrázolásuk a korabeli királyi pecsétek mintájára készült. A kerek képek között dús indaháttérben szembeforduló pávapárok vannak.

A kazula rendkívüli gondossággal kidolgozott, a keresztény világképet és az egyház tanítását tükröző képi mondanivalója, nemkülönben a feliratok megfogalmazása nagy műveltségű klerikusra, minden bizonnyal a király környezetéhez tartozó szerzetesre utal. Ugyanó lehetett egy, a kazulával közel egykorú pompás arany feszületnek a tervezője, amelyet Gizella királyné készíttetett anyja nieder-münsteri sírjára. („Gizella-kereszt” – ma a müncheni Schatzkammer der Residenzben.) A keresztben is ábrázolták az adományozó királynét és édesanyját, s a szokatlanul hosszú felirat megfogalmazása is hasonló színvonalú a kazulán találhatóakkal. Mindkét tárgy az ún. kincsművészet körébe tartozik, amely szorosan kapcsolható a királyi udvarhoz. Emiatt tekintette a korábbi kutatás az ilyenfajta műveket „udvari műhelyek” termékeinek, de Marosi Ernő hívta fel a figyelmet arra, hogy a 11. század első felében ez még egyáltalán nem jellemző. Véleménye szerint kolostori műhelyekben kell keresni a tárgyak készíttési helyét. (Marosi tanulmánya a fentebb idézett kötetben jelent meg.)

A középkorból ránk maradt tárgyakon – s az írott forrásokban – néha megnevezték a mű készítőjét, aki ritkábban magát a mestert, gyakrabban a programot adó megrendelőt jelentette. A kazulán hasonló utalás nincsen, itt nemcsak a kézműves mesterek, de a nagyvonalú tervező kiléte is homályban marad. Korábban feltételezték, hogy maga a királyné és a veszprémi kolostor apácai hímezték a palástot, de ez igen kevéssé valószínű. A hatalmas méretű, rendkívüli szakértelmet igénylő arany hímzés képzett mesterek szaktudását igényelte. Ez nem mond ellent a kolostori műhelynek mint készíttési helynek, hiszen számos adat van arra, hogy ebben a korban a képzett mesterek kolostorról kolostorra vándorolva dolgoztak. Minden bizonnyal ez történt a kazula – és a Gizella-kereszt – esetében is, csak egyelőre a mestereket befogadó kolostor helyszínét nem tudjuk meghatározni, s addig semmiképpen sem zárhatjuk ki a veszprémi kolostort sem.

Lovag Zsuzsa

A bazilika harangja

A veszprémi Szent Mihály-bazilika harangja, a Szentháromság a legidősebb 20 mázsa feletti harangja az országnak. Egy kimutatás szerint Magyarországon a nagyharangok sorában is összesítve a tizenegyedik. De az öntési éve és a súlya jogán egyértelműen az ország egyetlen ilyen harangja. A harang adatai: megrendelő Esterházy Imre veszprémi megyés püspök. Készítés éve: 1725. Készítette: Franz Ulrich Scheichel, Bécs, Leopoldstadt. Alsó átmérője: 185 cm, magassága: 191 cm. Súlya: 4935 kg. Hangja: B°. A harang mintegy 46 méter magasan függ a toronyban.

A „Mi Harangunk” a Szent Mihály arkangyal tiszteletére emelt régi Árpád-kori bazilika alapjaira épült székesegyház északi tornyában lakik. Az első világégés előtt a templomban – a két főtoronyban – négy harang élt: a Szentháromság, Jézus, Mária és a Szent József harang. A készíttető és a költségek viselője is egyben a székesegyházat újjáépítő Esterházy Imre püspök. A harangon olvasható feliratokból tudjuk, hogy a mester a Leopoldstadtban harangöntő műhellyel rendelkező Franz Ulrich Scheichel (1689–1758). Az öntés – miután több harangról van szó – 1723–1725 között történt.

A harangról Bél Mátyás is megemlékezett Veszprém vármegye leírásában: „(...) az órák változását jeles harangszóval jelzi; négy van a harangokból, hangjában és súlyában egyik fölülmúlja a másikat. Mikor kongatják őket, az együtthangzásnak harmóniájában vetélkednek egymással, hogy azt hihetnéd: harangok szavából szebb zene sehol sem csendül.”

A világháború után húsz évig az „Öreg Mihály” egyedül lakott a bazilika tornyában. Csak a két megmaradt kisebb harang tudta vigasztalni (ebből a legöregebb, a 330 éves kisharang ma az érseki palota földszinti folyosóján függ). A ha-

rangok pótlására végül 1937-ben került sor. A bazilikának jelenleg öt harangja van: négy harang a déli toronyban és egy – a Szentháromság – az északi toronyban.

A bazilika nagyharangja

„Szent Mihály”, „Öreg Mihály”, „Nagyharang”, illetve a megszenteléskor kapott „Szentháromság” harang a nagyharang neve. A felsorolt megnevezések tehát mind a bazilika legnagyobb méretű és egyben a legidősebb harangjának elnevezései. A város és a környező települések lakói így

A Szentháromság harang a bazilika északi tornyában
Fotók: Földesi Ferenc

A Szentháromság-jelenet a harang oldalán

illették és illetik e harangot. Hangja messze száll, hallják a Balaton-parti települések lakói is.

Strausz Antal így írta le a nagyharangot: „(...) Az északi toronyban van a Szentháromság tiszteletére szentelt nagy harang, melyet tévesen Szent Mihálynak is neveznek. A rajta lévő kép a Boldogságos Szűzet ábrázolja, amint az égben a Szentháromság megkoronázza. Fölrata: DoMos VIneas aegrosVe nostros et Caetera serVa o saCra trInItas nos ab aerIs fVrIa. Anno 1725. Durch Feyer bin ich gegossen Francz Ulrich Scheigel mich gegossen hat Wienn.” (Házainkat, szőlőinket és mezőinket és minden javainkat őrizd meg ó Szentháromság és minket magunkat is a dühöngő viharoktól. A tűzben öntött engem Francz Ulrich Scheigel Bécsben, 1725.)

A harangot az 1725. évi beemelés után csak 182 év múlva, az 1907–1910-es felújításkor mozdították el helyéről. Javítani nem kellett. Túlélte az I. világháborút, de megcsonkolták 1937-ben. Ekkor az új harangok beemelésének előkészítésekor az eredeti fa harangszéket és jármot kicserélték acélállványra, és Szlezák-féle hajlított járomra. Ez azzal járt, hogy eredeti füles koronáját lefűrészelték, s tárcsásat csavaroztak rá. Később az eredeti barokk harangnyelv helyébe is egy lekötött, nem a harang méreteihez illő nyelv került, így a hangja sem a régi.

A templom építésének éve, a harangok öntésének ideje egybeesik a barokk kiteljesedésével. Esterházy Imre közismerten a magyarországi barokk művészet egyik legjelentősebb egyházi mecénása, aki kortársai közül talán a legtudatosabban élt a képzőművészet által kínált reprezentációs eszközökkel, s a korszak legjelentősebb mestereit foglalkoztatta. A székesegyház építéskor teljes mértékben érvényesültek a barokk stílusjegyek. A templom sugározta az erőt, a gazdagságot, a pompát. Felszenteléskor valóban lenyűgözte a híveket, hatást gyakorolt rájuk méretével, építészeti megoldásaival.

A barokk stílus jegyei nemcsak a székesegyház építésében teljesedtek ki, de láthatóak a templom legnagyobb harangján,

Esterházy Imre püspök címere a harangon

a Szentháromság harangon is: a mozgalmasság, az egyenes vonalak hiánya, ami miatt túldíszítettnek tűnhet, de összességében egységes; és a hatalmas méret.

Még így, kopottan is szemet gyönyörködtető a csavart indák sokasága, a lendületesen kavargó növényornamentika, az egy-egy férfimaszkban végződő kacsok jelenléte. Ez a díszítés megfigyelhető a harang felső és az alsó részén is. A védőszenthez írott könyörgés betűi ugyancsak művészi kivitelezésűek, pontosak, egyformák. A sorból csak a kronosztikon betűi válnak ki nagyobb méretükkel, de azok is egységes egészet alkotnak a szöveg többi betűivel.

Említésre méltó a harang védőszentjét ábrázoló Mária megkoronázása-jelenet. Talán nem véletlen, hogy éppen ez a motívum került a harangra. A Mária-kultuszt történelmi események is erősítették. Így például a törökök szorongatta Bécs felszabadítását Mária segítségének tulajdonították. Magyarország visszafoglalásakor is, 1686-ban, a harcoló csapatokat máriás lelkesedés hatotta át.

Esterházy Imre mecénatúrája a barokk kor kép- és ereklyekultuszával, a kultusz megerősítésével és fellendítésével, illetve új kultuszhelyek létrehozásával állt összefüggésben. Ebbe a programba illeszkedtek a templomoknak és a Mária-kegyhelyeknek nyújtott adományok is. A püspök, aki korábban maga is pálos szerzetes volt, ápolta és terjesztette a rend Mária-tiszteletét. Ennek ismeretében Esterházy püspöknek tudatos választása a Szentháromság-jelenet ábrázoltatása a felújított – újjáépített – székesegyház legnagyobb harangján.

A jelenet ekkor már nem ismeretlen. A domborművön a Szentháromság koronázza Máriát, aki az Atyaisten és Krisztus között térdel, fölötte a Szentlélek galamb lebeg. Az alakok mára nehezen vehetők ki. De érzékelhető a kiterjesztett szárnyú galamb, bal oldalon, Jézus kezében a kereszt. Jól látható még jobboldalt az Atyaisten, kezében a földgömbbel, s középen a felhőn térdeplő Mária. Kevésbé láthatóak a jelenetet keretbe foglaló, a koronázást figyelő kerubok.

Említendő még a harang túloldalán látható – megkopott – másik alkotás. A készítés dátuma – ANNO 1725 felirat – felett Esterházy Imre püspök grófi címerét egyetlen angyal tartja. A harangon – kerek mezőben – valószínűleg a koronán álló és a címerleírásban is szereplő griff, ahol a fő motívumok – a jobbában görbe kard, baljában a három rózsza – is láthatóak. Ha kisse elmosódottan is, de jól felismerhetőek kétoldalt a nyitott koronát tartó griffek is. A sisakdíszén az eredeti címerpajzsban a kinövő griff helyett ugyanakkor a püspöki tiara látható, és ha elmosódottan is, de felismerhetőek a keresztbe tett kulcsok. Az, hogy a címerpajzs milyen motívumra támaszkodik, nem kivehető.

A harang minden elemében remekmű. Ha nem tudnánk a díszítő motívumok helyét, azt vélnénk, hogy művészi remekművön találhatók, amelyet a művész hosszadalmasan alkotott. Harangon, ami ráadásul méretével is kiemelkedő, nehéz elképzelni, hogy mindezt öntőformába álmódta meg Franz Ulrich Scheichel harangöntő, majd azt hibátlanul meg is valósította.

Felmászva a toronyba, kibújva a szűk feljárón, s a harangot meglátva, visszahököl a meglepetéstől a látogató. Fenséges, ahogyan magányosan kitölti a templomtorony légtérét. Jószerivel nem lehet körbejárni, hiszen a járom és a tartószerkezet elfoglalja a harang körüli szűk teret is. Amióta felrakták helyére, sokáig kizárólag a karbantartó személy, esetleg a sekrestyés és a harangozó láthatta. A hívek hallották a hangját, várták a megszólalását: s a harang a közösség, a hívek szeretetének tárgyává vált.

A Veszprém város értéktárába felterjesztett és elfogadott helyi értékekről legutóbb a Veszprémi Szemle 50. számában jelent meg egy összefoglaló írás. Ebben a szerző rezignáltan megjegyzi: „A Hungarikum Bizottság, amely a magyar értéktárba történő felvételtől dönthet, a veszprémi értéktár bizottság által kezdeményezett, a megyén keresztül továbbterjesztett értékeket az eltelt 5 esztendő alatt még csak nem is tárgyalta, napirendre sem tűzte.” Erre a sorsra jutott a veszprémi büszkesége is, a Szentháromság nagyharang, amely mérete és kora okán egyedüli az országban.

Földesi Ferenc

Mágus és varázslat

A Győri Filharmonikus Zenekar hangversenye Veszprémben. Hamar Zsolt vezényletével, zongorán közreműködött Ránki Fülöp, Veszprém, Hangvilla, 2019. február 26.

Elmentem, mert kíváncsi voltam, hogyan boldogul az egyébként lelkes muzsikusból álló zenekar Schumann és Sosztakovics rendkívüli nehézségű darabjaival. Meg aztán az is érdekelt, hol tart a zenekar az intonáció, hangzásarány iránti érzékenység, ritmikai biztonság fejlesztésének útján a művészeti vezető, Berkes Kálmán keze alatt, hogy aztán a vendégkarmester, Kocsis Zoltán után a Nemzeti Filharmonikusok új vezetője, az egykor a tévé karmesterversenyén közismertté vált Hamar Zsolt vezényletével annál magasabb szintű, veretesebb produkcióval álljon ki a közönség elé. A műsor is vonzott: Schumann *Op. 52-es Nyitány*, *Scherzo és Finálé* című – lényegében lassú tétel nélküli – szimfóniája és Dmitrij Sosztakovics *II. zongoraversenye* igen ritkán hallható remekművek, míg Schumann *IV. szimfóniája* igazi kihívás: híresebbnél híresebb zenekarok állandó repertoárján szerepel, a sokféle előadás így módot ad az összehasonlításra. De hát akárhogy is, az élő hangverseny fűtöttségét, légkörét aligha képes bármiféle hanghordozó visszaadni.

Séd, 2018. 3. sz. 20. old.

Séd, 2018. 4. sz. 3. old.

Séd, 2018. 6. sz. 42. old.

kapuit végérvényesen bezáró Veszprémi (Dohnányi Ernő) Zeneművészeti Szakközépiskolában kezdte.

Második meglepetésem a zenekar első megszólalása volt. Hamar Zsolt kifinomult, precíz intésére Schumann *Nyitányának* bevezető uniszónója páratlan puhasággal, kristálytisztán lépett be, a fúvósok és vonósok feleletése sziporkázó szellemességgel kápráztatta el a hallgatót. A *Scherzo* középrésze népies szerenáddal lamot idéz, ezután valódi kontrasztot jelent a *Finálé* fúgaszerű, kényes ritmikájú indulása. A korálszerű végkifejlet fortissimo hangzásában semmi erőlködés, semmi nekifeszülés nem volt érzékelhető: pompás, magasztos hang koronázta meg a mű előadását.

Harmadik meglepetésem a színpad zongoraversenyhez való átrendezésének olajozott, láthatóan az érintett muzikusokkal is átpróbált koreográfiája volt, ahogy a zongora a pódium közepére ke-

rült, így a zenekar elhelyezkedése is kissé módosult. Mindez néhány másodperc alatt zajlott le, pedig mindössze két színpadi munkás végezte az átrendezést.

Sosztakovics *II. zongoraversenyének* szólistája a Ránki-Klukon zongorista házaspár fia, Ránki Fülöp volt. Szerzője e művet saját fiának vizsgakonzertjére írta, ügyelve arra, hogy tetszetős, a közönség által könnyen befogadható, mégis magas fokú technikai igényteliséggel bíró darab kerekedjék. Az induló jellegű bevezetőt hosszú, játékos uniszónó dallam követi zongorán. A zongora és zenekar egy testté egyesül, együtt vesznek levegőt, nem tudni, valójában ki is a zenei folyamat vezére, a karmester, a zongorista vagy szinte bármelyik muzikus. A szórakoztató ironia váltakozó ütemei, olykor hangonként más és más hangszercsoportot foglalkoztató hangszerelése komoly virtuozitást igényelnek a zenekar minden tagjától, amit azok játszi könnyedséggel vettek. El is gondolkoztam: biztos, hogy a győri zenekart hallom?

A szünet után Schumann *IV. szimfóniája* csendült fel pazar előadásban. Az előzmények után immár sejtettem, hogy a mű ismertségének kihívása nem okoz gondot a zenekar számára, hiszen ez a gárda mindent tud, könnyed eleganciával veszi a legnehezebb akadályokat is. A hangzás árnyaltsága, a zene síkjainak plasztikus ábrázolása valóságos csoda volt. A legléleg-

zetelállítóbb pillanat számomra azonban a zenekar első megszólalása: a „D” hang, melyet együtt játszik hegedű, fuvola, trombita, üstdob, zenekari tutti, mely – a hangképzés eltérő volta miatt – minden felvételen icipicit „zöttyen”, a timpani vagy a többiek előtt vagy után üt, a vonósok a másodperc tört részével hamarabb szólalnak meg, mint a fúvósok. Itt nem. A koncert után több előadás elejét meghallgattam, így állításom megalapozott. Hamar Zsolt nem is különösen látványos mozdulatára olyan egyszerre hangzott fel a hang, mintha egyetlen hangszer játszott volna. Ilyen csodát csak nagy ritkán hallani.

Hamar szerényen s pontosan irányítja a zenekart. Olyan természetességgel varázsol elő csodálatos hangzásokat, s mindezt annyira „háttérbe vonulva”, hogy szinte kérdeznők: tulajdonképpen mit csinál? Mert alig észrevenni. Mágus ő. Legalábbis akkor este az volt.

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a győriek hangzása pusztán annyival tér el a világ legjobb zenekarainak hangzásától, amennyivel a hangszerparkjuk lehetőségei gátolják őket. Csoda történt a Hangvillában, valóságos csoda. Mágusa az est karmestere, aki számára a gikszer, szeplő ismeretlen fogalom. Az igazi nyertes azonban az volt, akinek megadatott mindezt hallania. Például én.

Rostetter Szilveszter

A farsang a vidámság, a bálók, multságok, népiünnepélyek időszaka. Csúcspontja a télbúcsúztató karnevál, magyar nevén: „a farsang farka”. Ekkor rendezik a híres velencei és a riói karneválokat, Magyarországon a mohácsi busójárást, Erdélyben a tavaszköszöntést, a „márciuskát” (martisont). Veszprémben a farsangi hangverseny házigazdája évek óta a Mendelssohn Kamarazenekar. Az idei meglepetésvendégük a világszerte híres cimbalomművész, Lisztes Jenő volt.

Zenei színek arzenálja

A Mendelssohn Kamarazenekar farsangi hangversenye. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 6–7.

Séd, 2019. 1. sz. 2. old.

Séd, 2019. 1. sz. 32. old.

A veszprémi koncertprogramokban évek óta kitűnő zenei események követik egymást. Nem könnyű ebben a gazdagságban és színességben bármit kiemelni. A Mendelssohn Kamarazenekar idei farsangi koncertje jeles esemény volt: a szakmai professzionalizmus, főleg pedig a zenei színek és a zenével festés emlékeztető ünnepe.

Az ötvenes évek végén Rácz Aladár rádióhangversenyei, később hanglemezei dobentettek először rá a cimbalom hihetetlen hangulati gazdagságára. Egykor Kecskeméten, ahol gyerekeskedtem, sok kitűnő cigányzenekar működött. Nem tudtam betelni játékok hangulatával, a zenei színek gazdagságával. Csodáltam szakmai biztonságukat, a primások felszabadult virtuozitását, variációs, improvizációs képességüket, a brácsások harmóniakészségét, briliáns „dűvöző”, kontrázó technikáját, a bőgősök ritmus adagolását (akkor ezt így hívtuk) és a cimbalmosokat, akik, ha kellett, biztos akkordokat szolgáltattak, ha kellett, kárpátos szólókra voltak képesek. Később zenei ízlésem inkább a klasszikus zene felé fordult. De a kezdetek, a gyökerek máig hatnak. Egykori élményeim jöttek vissza az idei veszprémi farsangi koncerten: a Mendelssohn Kamarazenekar igazolta, hogy a barokk kortól napjaink zenéjéig terjedő előadói palettájukon a míves szórakoztató zene is jelen van, és otthonosak a szalonzenekari és a cigányzenekari stílusban is.

A koncert főszereplője a tökéletes technikával, széles frazeálási és hangulati skálán, minden külsődleges, hatásvadász megoldástól mentesen muzsikáló cimbalomművész, az 1986-ban született Lisztes Jenő volt. Fialat kora ellenére nem mondható róla, hogy váratlanul robbant volna be a hazai és a nemzetközi zenei élvonalba, hiszen közel egy évtizede már jelen van a legjobbak között. Első mesterei nagyapja és apja voltak, akik a száztagú cigányzenekar nagy hírű cimbalmosaiként már apró gyermekkorában megismertették vele a hangszer finom fogásait, technikai fortélyait. A Zeneakadémián a klasszikus zenében minden cimbalmosok művésztanára, Szakály Ágnes volt a mestere, a cigányzenét Sörös Jenőtől tanulta, aki a balkáni cigányzene titkaiba is bevezette. Mestereként tiszteli a híres román cimbalmosok közül Toni Iordachét, Nicolae Bob Stănescut és Giani Lincant. Még zeneakadémista korában, 2006-ban lett tagja Roby Lakatos világhírű zenekarának, amellyel többek között a New York-i Carnegie Hallban, a bécsi Musikvereinben muzsikált. Saját zenekarával improvizatív jazz-zenét adnak elő, példaként tekintve a roma származású francia dzsesszgitáros Django Reinhardt (1910–1953) muzsikáját. Cimbalmozott hollywoodi filmekben, és együtt dolgozhatott az Oscar-, Grammy- és Golden Globe-díjas, főleg filmzeneiket komponáló Hans Zimmerrel is. Lisztes Jenő Európa-szerte híres szimfonikus zenekarok szólista partnere is. Valódi világsztár. Zenéjében megjelennek a cimbalomjátás legkülönbözőbb stílusjegyei, a klasszikus művektől a szabad, variációs formáig.

A koncertet a Mendelssohn Kamarazenekar két vonószekari kompozícióval indította. Weiner Leó (1885–1960) 1907-ben komponált, *Farsang* című zenekari humoreszkjének vonós kamarazenekari átirata kiváló nyitány volt. A kötetlen műformájú, derűs hangulatú egytételű hangszeres darab után egy méltatlanul elfelejtett zenemű, Farkas Ferenc (1905–2000) 1973-ban

komponált *Jelky András szvitje* hangzott el. A kalandos életű bajai szabólegény, afféle magyar Peer Gyntként – nem mindig saját jószántából – szinte az egész világot bejárta. A vonószekarra és zongorára írt, szórakoztató hattételes zenemű bevezetője, az *Elindultam szép hazámból* népdal feldolgozása és a tengeri vihar ábrázolása után négy szellemes tétel következik: a zeneszerző az algériai Ali Hussein, a kegyetlen mandarin, Fu Kong, a főhős életét megmentő ceyloni lány, Kwanga és az egyiptomi fakír, Ramayun zenei portréját rajzolja meg. A művet Kováts Péter vezényelte. A szokatlan hangeffektusokkal teli zongoraszólamot Teleki Gergő játszotta remekül. Élvezhettük Mozsdényi György bravúros nagybőgő- és Kárász András szép csellósóljóját.

Ezután Kováts Péter bohókás kvizjátéka következett. Kérdésére, milyen hangszer rejtőzködhet a színpad közepén a fekete lepel alatt, egy „ismeretlen” néző próbálta megtalálni a helyes választ. Persze kiderült, hogy a színpadra lépő félszeg fiatalember nem más, mint Lisztes Jenő, aki bemutatkozásként a zenekar kíséretével el is játszotta Kodály Zoltán *Háry János szvitje* két tételét, a *Dalt (Tiszán innen, Dunán túl)* és az *Intermezzót*. Ezután eredetileg hegedűre komponált művek cimbalomátiratai következtek. A spanyol Pablo de Sarasate (1844–1908) magyar verbunkos témákra írt *Zigeunerweisen (Cigány melódiák)* című, sokat játszott kompozíciója hangzott el, amelynek motívumait a szerző Szentirmay Elemér (1836–1908) *Csak egy kislány van a világon* dalából és a veszprémi Ruzitska Ignác (1777–1833) *Magyar nóták Veszprém vármegyéből* című verbunkosgyűjteményének Bihari-, Lavotta- és Rózsavölgyi-dallamaiból vette. Az első rész zárószámaként Camille Saint-Saëns (1835–1921), eredetileg Sarasaténak hegedűre és zongorára komponált *Bevezetés és Rondo capriccioso (Szeszélyes körtánc)* című művének cimbalomra és vonószekarra készített átiratát hallottuk.

A szünet után folytatódott a cimbalomvarázs. Először Liszt Ferenc *XIV. magyar rapszódiaja* hangzott el, majd Astor Piazzolla (1921–1992) argentin zeneszerző és harmonikás legnépszerűbb kompozíciói közül hallhattunk kettőt cimbalmon, zenekari kísérettel: az *Obliviont* és a *Libertangót*. Grigoras Dinicu (1889–1949) cigány származású román hegedűvirtuóz 1906-os *Hora staccatója* a koncert egyik csúcsa volt. A közönség óriási ovációval fogadta a szólista és a zenekar bravúros produkcióját. Nyikolaj Rimszkij-Korszakov (1844–1908) híres *Dongóját* most cimbalmon hallottuk. Majd a ráadások következtek. A cimbalom Liszt Ferencének nevezett Ökrös Oszkár (1957–2018) kedvelt előadási darabja volt a *Cimbalom polka*, amelyet most – mestere és példaképe emlékére – kamarazenekari kísérettel Lisztes Jenő adott elő. A tavaszünnepre, a balkáni népek martisonjára komponált *Márciusi hóra (Hora martisorului)* zárta a fergeteges örömezene hangversenyt.

Kováts Péter és együttese, a Mendelssohn Kamarazenekar a műsor összeállításakor a hely (Veszprém) és az időpont (a farsang) szelleméből indult ki. Választásuk tökéletesre sikeredett. A Hangvillában nemcsak hangulatos, rendkívül színes és szórakoztató, az újrakezdés örök lehetőségét, a tavaszt ünneplő zenei parádé tanúi lehettünk, de műfajoktól függetlenül talán az egész idei hangversenyévad egyik legszínvonalasabb zenei eseményének is örvendhettünk.

M. Tóth Antal

Esszenciális finomságok a zenében

Esszencia: „Elindultunk a nagy útra...”.
Veszprém, Hangvilla, 2019. március 14.

Van egy karikatúra, alkotóját nem ismerem, melyen szerepel egy asztal, rajta egy tál, a tálon egy tojás. A tojás két oldalán festőpalettával, ecsettel ül a vászna előtt egymásnak háttal Picasso és Dalí. Épp a tojást méregetik, s láthatóan mindketten az utolsó simításokat végzik a képen. Ám míg Picasso tojása kocka alakú, addig Dalíé lefolyik az asztal szélén. A vicc persze a látásmódok különbözőségéről szól, s nem véletlen, hogy ez ugrott be elsőként, mikor leültem, hogy megírjam legújabb koncertélményemet.

Az Esszencia produkció híven követi azt a tradíciót, ami Amerikából terjedt el világszerte: a maguk műfajában beérett muzsikusok – adott esetben sztárok – összejárnak egymással zenélni az öröm, kikapcsolódás, egymás iránti kíváncsiság és a gördülékeny, professzionális muzsikálás öröme végett. No ezt persze nem úgy kell elképzelni, hogy egymást sosem látott zenészek összejönnek a koncerten, és majd ott történik meg a csoda. Egy komoly próbafolyamat előzi meg ezeket az eseményeket, s ebben az esetben még valami más is történt. Találkozott egymással nyolc ember vágya egy olyasfajta zenei világ megalkotására, ami eltér mindentől. Magában hordoz meghatározó stílusjegyeket a komolyzenéből, a jazzből és a magyar, valamint környékbéli népek zenéjéből, de ebből nem valami szikár, agyontervezett és agyonbonyolított hangjegykavalkád született – mint ahogy akár az is lehetett volna –, hanem egy olyan zenefolyam, ami fület gyönyörködtető. Íve van, elkezdődik valahol, történetet mesél el, és a végkifejlet sem csap át öncélú hangszermutogatásba, hanem lehetőséget ad megpihenni a fülnek. Általában népzenei, ritkábban komolyzenei alapúak a szerzemények, majd beleszővik a jazzt, ami leginkább az improvizálhatóságban mutatkozik meg. A zenekar kiváló szaxofonos szólistája, Kováts Gergő például úgy frazíroz a földallamokban, mint egy igazi népi primás, amikor meg elengedi a kezét és a fantáziáját, akkor hihetetlen virtuóz és szép jazzfutamok jönnek elő a hangszeréből.

Könnyedén vándorolnak műfajok között. Érdekes hallani Vivaldit és Bachot cimbalmon, mint ahogy a népdalok közötti szaxofonszólo sem megszokott élmény, viszont olyan természetességgel folynak egymásba a dalok különböző stílusú és műfajú részei, hogy hallgatóként olyan érzésem volt a koncert végére, hogy az idő nagyon gyorsan eltelt. Másfél óra elmúlt egy pillanat alatt.

Két kiváló hegedűssel érkezett a zenekar. Lakatos Róbert zenekarvezető, felvidéki brácsaművész itt főként hegedűjén játszott, párban Csík Jánossal, aki alapítótagként tűnik fel a zenekar honlapján, itt mégis vendégművészként jelent meg. Kiváló páros hegedűlést kaptunk az este folyamán, s Csík úr elsőrangú show-mester és énekes is mindemellé. Nemzeti ünnepünk községének köszönhetően el is énekelt egy-két forradalmi dalt, nagy sikerrel. Énekespartnere volt azt este folyamán Bognár Szilvia az EtNoé zenekarból, aki kiválóan élt együtt ezzel az eklektikus muzsikával. Szárnyalt a hangja a zene fölött, ő sincs híján az improvizatív készségnek, ami nagy előny ebben a produkcióban. A Csík zenekar kiváló, megbízható brácsása, Kunos Tamás biztosította a stabil harmóniai alapot, és egy számomra eddig ismeretlen, fiatal kiválóság, Bognár András adta nagybőgőn a zene mélyét, erőteljes, lendületes és stabil technikával. Balogh Kálmán cimbalomművészt hagytam utoljára, talán az ő neve a legismertebb a zenekarból a népzene kedvelők számára. Az ő jelenléte pedig garancia arra, hogy bármi is szólal meg a színpadon, az mindenképp minőségi muzsika lesz. Az Esszencia a maga öt éves korával egy fiatal produkciónak számít, és nagyon remélem, hogy nemcsak ők tartanak

ki egymás mellett még sok évig, de lesznek követők is hazánkban. Ha valaki világszínvonalú etno-jazzt kíván hallgatni, feltétlenül látogassa meg bármelyik koncertjüket.

Nyakas Krisztián

Fotó: Mészáros Csaba

Lehet ilyen is

Naplemente. Székesfehérvári Balett Színház, Egerházi Attila koreográfiája, 2019. február 24.

Hideg fények, fehér lepellel beborított, üresen tátongó színpad és egyetlen, fekete téglalapra emlékeztető bejárat. A háttérben kísértetiesen kattogó metronóm. Ez a letisztult, már-már gyászos hangulatú állapot várja az érkező nézőket. De ahogy a borító és a könyv esetében, a színháznál se ítéljük az első pillanatokról. Végül az előadás legnagyobb erénye és egyben legnagyobb negatívuma éppen a könnyed vidámság lett.

Az újonnan alakult Székesfehérvári Balett Színház egyik első bemutatóját az éppen csak pár napja átadott, szintén vadonatúj Nemzeti Táncszínházban tartotta. Ennyi újdonsággal szemben Egerházi Attila koreográfiája éppen az idő múlásáról szól, legalábbis a felszínen. Idős táncosokat látunk a főszerepben, ami ha nem is számít ma már kivételesnek a kortárs táncban, figyelemfelkeltő hatása még bőven van, különösen, ha az elmúlásra irányítja a figyelmet maga a produkció – sőt már a cím, *Naplemente* – is. Az idős test nemcsak azért izgalmas a tánc kapcsán, mert hagyományosan a fiatal „szerepeket” és a fiatalos képességeket helyezi előtérbe (ez más művészeti ágak esetében is igaz), hanem mert a sokéves alkotás (vagy éppen kihagyás) fizikai nyomot hagy a táncos testén, mozdulatain. Ez a determináltság bőven elég okot adna a keserű hangvételre, a *Naplementéről*, mint említettem, paradox módon mégis a felszabadultság és a játékosság juthat eszébe az embernek.

Talán azért is alakult így, mert az előadás középpontjában két, a munkájára kifejezetten sokat reflektáló és folyamatosan megújuló művész áll: Lőrinc Katalin, valamint Krámer György. Lőrinc Katalin balett-táncosként a megszokottnál korábban visszavonult, hogy azután annál marandóbban térjen vissza a színpadra: még ma, hatvanéves kora után is aktív művész. Emellett ráadásul ismert szakíró és egyetemi oktató is, innen nézve egyáltalán nem meglepő, hogy egy önreflexív alkotásban láthatjuk. Krámer hasonló alkat: a pályáját hosszabb szünetekkel megszakítva többször újrakezdte már a táncot. Mint egyszer egy *Színház* folyóiratnak adott interjúban megjegyezte, Horváth Csaba 2004-es *Médeia*-rendezésében kezdték el foglalkoztatni az idős férfiszerepek, és azóta alanyi alkotóként szívesen beszél a színpadon a koráról. Mellettük a *Naplementében* a „fiatalabb énekek” is jelen vannak, egy lány és egy fiú táncos előadásában (különböző szereposztásban Cristina Porres Mormeño vagy Emma Pérez Sequeda és Graziano Bongiovanni vagy Jose Blasco Pastor). Habár érezhetően a két szenior táncosé a főszerep, és egy-egy jelenetben a fiatalok feladata tényleg csak a kellékek mozgására korlátozódik, túlzás lenne azt állítani, hogy a rendezés teljesen háttérbe szorítja őket, egy-egy látványosabb momentuma a koreográfiának ugyanis éppen nekik jut.

Velük együtt lesz az előadás témája az elmúlás, pontosabban az elmúlás egy párkapcsolatban: hogyan viselkedik valaki a

másikkal fiatalon, idősen vagy éppen idősként fiatalosan. Bár a vágy és a veszekedés hullámzása állandó, keverednek az ének és az idősíkok, hasonlóan ahhoz, ahogy egy kapcsolatban a másik hajdani énjét keressük, kívánjuk vagy éppen utasítjuk el. A vörösbe öltözött fiatalok mozgása talán valamivel élénkebb, a szürkébe öltözött időséké visszafogottabb. Azután amikor az utóbbiak is elevebben viselkednének, a fiatalok bohócorrot tesznek rájuk. Érezzük: az időskori virgonckodáshoz egyaránt kapcsolódik valamiféle megmosolyogtató vidámság és csipkelődő gúny. Később, ha nem is hangsúlyosan, megjelenik azért az idő kegyetlenebb oldala is. Például egy szép és tragikus pillanat az előadás vége felé, amikor a papírhalmokkal egyre inkább elválasztott idős párra a színpad fehér lepellel borul. Mit lehet tenni az elmúlás ellen? Lőrinc Katalin és Krámer György a következő jelenetben nem kevés öniróniával mesterkéltan táncolni kezd. Irónia, hiszen ez valószínűleg róluk szól, és bár a művészet felszabadító, illetve szórakoztató lehet, de az időt végső soron aligha állítja meg: a tánc lassan megszakad. Mit lehet tenni? Legszívesebben civil ruhájukba átöltözve, karjukat széttárva néznek ki a nézőkre: ez van, idáig jutottak a korukkal kapcsolatos gondolkodásban, megoldás még nincs, talán nem is lehet. Vagy talán a következő előadásukban tovább jutnak.

Eddigre azonban már túl vagyunk egy sor könnyed és vibráló jeleneten. Az előadás erősen fragmentált, folyamatosan újabb és újabb mozgalmasság jelenetek kezdődnek, ettől végig leköti a figyelmet a darab. A kifejezések típusa ugyancsak változatos, a széles gesztusokat aprók, például az arc vagy az ujjak játéka váltják, de az absztrakttól eljutunk a való életet jobban imitáló mozdulatokig, sőt egy-egy dialógusfoszlány is elhangzik. Az egészet pedig még fogyaszthatóbbá teszi Lőrincszky Attila népzenei idéző csellójátéka. Lőrincszky bravúrosan és változatos módon csal ki dallamokat a hangszeréből, zenéje mégis egységes abban, hogy művészien elemeli az elmúlást annak valódi és félelmetes kegyetlenségétől.

És ez az elemeltség, a vibrálás és a finom humor az, amely fogyaszthatóvá teszi az előadást. Ettől közönségbarát, és ez a produkció garantáltan azt is leköti, aki még csupán most ismerkedik a kortárs táncsal. Pont ezért azonban ott motoszkál bennem valamiféle hiányérzet, hiszen a tragikusnak ható téma ellenére első látásra felszínesnek hat ez a könnyedség. A testiség és a

kor, különösen két ilyen különleges művész szűrőjén át, bőven adott volna alkalmat a hűsbavágó kérdések ábrázolására és érzékeltesítésére. Nem arról van tehát szó (ez a fentiekből is kiderült), hogy a *Naplemente* ne szólna az elmúlásról, inkább arról, hogy ezt lételméleti és költői mélységek helyett inkább egy könnyed baráti csevejhez hasonlóan teszi. Hiányzik az elején is felvezetett megrendülés, az igazán mély tragikum.

Ezzel azonban igazságtalan lenne lezárni a kritikát. Hiszen talán csak egy rossz, társadalmi beidegződés, hogy ha egy koreográfus két idős táncossal és az idő múlásával foglalkozik, akkor annak feltétlenül tragikusnak és mélynek kell lennie. Több pszichológiai vizsgálat is igazolta, hogy az idősebb korosztály tagjai úgy érzik, hogy változatlan fiatal lelküket egy koros testbe és a korosztályukkal kapcsolatos elvárások rendszerébe zárták. Ott belül nincsenek ráncok. És, őszintén szólva, amikor a huszoneves nézők láthatóan átéléssel kapcsolódnak Lőrinc és Krámer táncához, akkor ez a szirupos gondolat hirtelen igaznak tűnik.

Hajnal Márton

Fotók: Csörögi Dóra

Egerek és emberek

Egerek. Zenés mesejáték Urbán Gyula *Minden egér szereti a sajtot* című meséje alapján, rendező: Tóth Géza, Veszprémi Petőfi Színház, 2019. január 27.

Nyilvánvaló, hogy a bemutató előadás ezer szempontból különbözik egy szériában futó sokadiktól, de ami az első pillanatra szembe ötlük, az a közönség hallatlan összetettsége.

Vasárnap délelőtt, a szomorú, szürke ködben iparkodnak a színház felé apák, anyák, nagykis és nagyapák és minden rendű-rangú, főképpen mindenféle korú gyerekek. A kültéri benyomást aztán megerősíti a beltéri: legalább négy generáció tölti meg a házat. Nagyszülők, szülők, nagygyerekek, kisgyerekek. Ez a nagycsaládi összetétel olyan kihívás, amellyel darabnak, rendezőnek, színésznek, zenének, díszletnek, jelmeznek együtt kell megbirkóznia. Előrebocsátva a végeredményt – nem kiskis-iskolás fokozat oldják meg a feladatot.

Először is: a történet telitalálat. A szürke egércsalád, Lidi mama, Márton papa és Soma, a nagykamasz, lakli egérgyerekek egy sajtótraktárban élnek zavartalan életüket. Nem nagyon szofisztikált népség, afféle „panelprolik”, remélem, az idézőjel elveszi a pízsin inneni szóhasználat – hogy úgy mondjam – sajtózagát. Ebbe a jól belakott idillbe tolakszik be három jövevény, Albin papa, Szeréna mama és Fruzsina, a fruska. Most mindegy, honnan jöttek, azt mondhatnám, afféle deklasszált népség, lecsúszott úri „jobbak”, remélem, az idézőjel elveszi a pízsin túli szóhasználat – hogy úgy mondjam – pacsuliszagát.

Ez magában sem egyszerű helyzet. Albin papa és családja a szegénység, az éhezés elől menekülnek, menekültek tehát, mondhatni migránsok, másfelől éppolyan egerek, mint a honosak, csak ők hontalanok. Csak más a kultúrájuk, a viseletük, a szóhasználatuk. És – horribile dictu! – fehérek.

Tökéletes. Ennél életszerűbb, ennél ráismerhetőbb helyzetet mese ma nyújtani nem tud, és ha azt mondom, hogy a nézőtér bő egyharmadát kitevő felnőtt közönség feszült figyelemmel kíséri végig a csaknem másfél órát, akkor ennek – néhány kisebb találat mellett – ez a – hogy úgy mondjam – életszag az oka. Mi lesz ebből?

Hát fal lesz belőle, amit a honos nőegér méretes krétával rögvest meg is rajzol a sajtótraktár padlatán, megtámogatva a vonalat a szigorú szabállyal: a vonalon nincs átlépés, aki mégis merészkedik határt sérteni, azzal rettenetes dolgok történnek majd. Nem köllenek migráncsok ide!

Amit a szörszín és a kultúra szétválaszt, összefűzi azt a szív szava, mert hát persze, hogy a nagykamasz, lakli Soma meg a fruska Fruzsina első pillantásra egymásba habarodnak, és hol van az a krétafal, ami két lánggra kapott kölket visszatart, ha leszáll az ég, és megzendülnek a szívek.

Nincs olyan fal, se kréta, se vas, így hát a mindenfélén túl, ami a gyűttmenteket meg az őshonosokat elválasztja, marad a két közös. Amitől mindenki fél, és amit

mindenki szeret. A macskától mindenki fél. A sajtót mindenki szereti.

Egyszerű, tiszta, szép emberi tanulságig jut el a végére a két család; arra, hogy nagy dolog a szörszín, nagy dolog, hogy ki mely stílusértékkel választ magának szókészletet a gorombáskodáshoz, de mindennél sokkal nagyobb dolog, hogy mindannyian emberek, akarom mondani egerek lennének elvégre, és a sajtótraktárban mindenki elfér, aki el akar férni, aki meg nem akar, az nagy bolond.

Az előadás nagyon finom, elegáns eszközökkel mondja el mindezt. Itt valóban látunk két kultúrát, és ez sokkal több, sokkal kigondoltabb, mint a ruhák és egyéb kinézetek illesztetlen mássága. Gaál Attila Csaba Márton papája, Soltis Eleonóra Lidi mamája olyan hitelesen más a maga trampiságában, tenyeres-talpas nehézkedésében, mint Halas Adelaida Szeréna mamája és Keresztes Gábor Albin papája a rokokós finomkodással éppen csak elmaszkírozott udvaronc göggyével és parfümös rosszindulatával. Mindez annyi kis játékkal, olyan gondosan kiformálva, ami nagy belátás Tóth Géza rendezőtől és mindenkitől, aki az előadás létrehozásában szerepet vállalt: hogy ugyanis ha van közönség, akinek egyszerűen muszáj jó színházat mutatni, akkor a gyerekek azok.

Úgy alakul, hogy az előadásnak tulajdonképpen nincs mellékszereplője. Mindenkinek megvannak a pillanataik, amelyeket neki kell kitölteni, és ha a fruska Fruzsina (Dér Mária) nekem egy árnyalattal jobban tetszett, mint a lakli Soma (Adányi Alex), azt írják a nemi elfogultság rovására, ha már egyszer keresztül-kasul gázoltam a pízsi üzemmódot az imént. A némiképp Ózra, a nagy varázslóra emlékeztető Pascal, a varázsegér (Máté P. Gábor) és Szeles József tökéletes illúziót keltő Macskamágusa úgy rendez el mindent a végén, hogy a happy end törékeny tökéletességét egy pillanatra sem érezzük mesterkéltnek. És bár nem lehetünk biztosak benne, hogy a Nagy Idill örök időkre szól, a játék végén mégis azzal az elégedettség-gel állunk fel, hogy lehet akár kerek is a világ. Olyan kerek, mint a sajt.

Nem először láthatom saját szememmel a Petőfi Színház merész kísérletét, azt ugyanis, hogy a gyerekdarabokat szünet nélkül, egyetlen lendülettel viszi színre. Most is azt mondom, ez istenkísértés, de működik, ami szintén nagy varázslat, mert a történet – különösen az első harmadában – le-lelassul néha. Ezeket a pontokon segít át a zene és a látvány. Zenében nem lévén jártas, annyit mondhatok illő

mértéktartással, hogy nekem tetszett. Friss volt, kifejező, nem nyomta el, csak éppen megemelte itt-ott a történetet. Színes volt, mint az egész előadás, mint a jelmezek, különösen Dominek Anna légiésen ripacs Jozefinája, akitől el is várjuk a színpompát, lévén papagáj. Ha emelhető kifogás egyáltalán, már csak a recenzió tekintély tartása végett is, akkor az a cirkuszi elemek és a gyerekek kiséger-kórusának beszuszakolása. A sajtótraktárban hangsúlyozottan három szürke egér él, hangsúlyozottan három a fehér jövevény. Hogy az ő hibátlanul kitalált történetükhöz mit tesz hozzá a néha egy-egy közös dalra, vicces nézelődésre besurranó gyerekkar? És mit a zsinórpadlásról leeresztett szalagon bravúrokat produkáló ifjú artista? Talán azt, hogy aranyosak. Talán azt, hogy szép a szalag meg a lány. Nem bánt egyik sem, nem zavar, de hozzá sem tesz. Nekem. De lehet, hogy a színpadon sereglő kiségek meg a nézőtérrel üldögélő minden egyéb egér úgy örült mindennek, ahogyan volt. Tapsolt is tenyérvörösödésig.

Szép, okos, emberi mese az *Egerek*, nagyon jó gondolat, hogy nem a semmi-ből, hanem egy fáradt, öreg mesemondó, Nyirkó István, azaz Zakariás csodaladójából került elő. Hogy Nyirkó István epizodista ebben a darabban? A definíció szintjén bizonyára. De amikor belevénülve a korba, amely már nem az ő kora, ebbe az online világba, amelyben talán nincs is már helye az offline varázsnak... Amikor ez a már-már elkívánkozó öreg mester megkérdezi a nézőteret, akarnak-e mesét, az online gyerkőcök olyan őszinte rivalgással vágják rá, hogy „igen”, hogy arra a pillanatra rá lehet építeni egy egész előadást.

Olyan történet ez, aminek tucatnyi a tanulsága. Hadd zárjam ezt a beszámolót a számomra legkedvesebbvel. A két kis szerelmes, a szürke és a fehér egy ponton azzal járulnak a rettenetes varázsmacska elé, hogy változtassa át őket. A fehérből legyen szürke. A szürkéből legyen fehér. Külön-külön mennek, mert mindegyik azt akarja, hogy a másikat még boldogabbá tegye a meglepetés. De aztán valahogy... Nem sült ki abból semmi jó, ha egy egér megtagadja önmagát, még ha a szívéből fakad is az ok. „Mindenekelőtt légy hű önmagadhoz...” Így vagyunk ezzel, mi egerek, mi emberek, és amíg így vagyunk vele, addig van remény a nagy, közös sajtótraktárban, ahol mindenkinek jut hely és sajt, legyen bár szürke vagy fehér, gyüttment vagy őshonos. Vagy akármi más.

Asztalos István

Nem beszélhetek pusztán színházi szempontból a darabról, hiszen annak kétségkívül része a Marton László körüli társadalmi vita is, s ezt elhallgatni mellébeszélés lenne. Nem szeretnék a #metoo ügyről, Sárosi Lilláról, egyáltalán Marton Lászlóról beszélni, nem tisztem, nem vagyok avatott az ügyben, és a véleményem egy színházi kritika kapcsán egyébként sem lenne releváns. Ugyanakkor nem mehetünk el a tény mellett, hogy egy olyan darab került színpadra Veszprémben, ami az álnokságról, a manipulációról és egymás kihasználásáról szól, ami a jelen helyzetben egy izgalmas alaphelyzet – lehetne – a darab szempontjából. Az előadás azonban sajnos nem kezd semmit ezzel a szituációval, vagy ha mégis, akkor azt nagyon félreérthetően teszi, amitől keletkezik valami furcsa feszültség az előadás és annak nézői között.

nyugdíjba megy Tartuffe

Molière: *Tartuffe*. Rendező: Marton László, Veszprémi Petőfi Színház.
Bemutató: 2019. február 8.

Séd, 2019. 1. sz. 12. old.

Séd, 2019. 1. sz. 13. old.

Séd, 2019. 1. sz. 15. old.

Séd, 2019. 1. sz. 16. old.

Séd, 2018. 3. sz. 29. old.

Séd, 2018. 3. sz. 30. old.

Nem kapunk feloldozást, nem kapunk választ arra, hogy miért jöttünk el ma este a színházba. Aki a *Tartuffe*-öt akarta látni, az már láthatta ennél jobb, izgalmasabb feldolgozásban. Aki a rendezőre volt kíváncsi, az sajnos keveset láthat belőle ebben az előadásban. Akit a botrány, a hárfeszegetés érdekelt volna, az kielégületlenül tér haza, s ugyanígy, akit hidegen hagy az egész, és csak szórakozni akar, az sem lehet elégedett, mert a színház levegőjében érezhető valami furcsa. Ez a rendezés nem hárfeszegető, nem üzen, nem mond, nem hat, olykor szórakoztató, de nem túlzottan, és olykor zavarba ejtő, de csak éppen eléggé. Se negatív irányba nem mozdul el, középen marad mind esztétikai, mind gondolati szinten. Nem állít többet – ezzel szem-

ben talán egy lehetőséggel kevesebbet – a világról, mint Molière idejében állíthatott. Kihagyott lehetőség ez, hiszen annyi figyelem, mint ezt a bemutatót, vidéki színházi előadást ritkán övez, érdemes lett volna kihasználni ezt, és hozzátenni egy gondolatot a nagy egészhez.

Akad azért az előadásban néhány említésre méltó érdekesség, melyeket kár lenne figyelmen kívül hagyni. A szereposztás kétségkívül sajátos. A *Tartuffe*-öt játszó Gáspár Sándor és az *Orgont* alakító Lukács Sándor jó néhány évvel idősebb a karakterek megszokott koránál, hozzájuk képest az *Orgon* feleségét, *Elmirát* alakító Kerekes Viktória viszont jóval fiatalabb. Zavarba ejtő ez a különbség, mert az az érzése támad az embernek, hogy nem is férj és feleség, akiket a színpadon látunk, hanem sokkal inkább apa és lánya, vagy ápolat és ápoló. Ez persze lehet koncepció, de sajnos Lukács Sándor annyira túljátssza a szerepét, hogy egy idő után csak egy infantilis öregembert látunk a színpadon szaladgálni, és nem hiteles a kijózanodás sem, mert az is túljátsszott és modoros.

Gáspár Sándor *Tartuffe*-je sem a megszokott, határozott, mindent kézben tartó alak. Sok esetben őt is butácskának, ügyetlennek, öregnek látjuk, néhol pedig épp ellenkezőleg, hozzá a sokszor látott macsó férfit, ám e kettő közti váltások esetlegesek, nem mindig indokoltak. Hogy miért két korosodó színész játssza a két főszerepet, nem sikerült rájönnöm, az előadás nem adott ehhez fogódzót. Talán az infantilizmust próbálta így megindokolni a rendező, vagy így akarta jól láthatóan elválasztani őket a dráma többi szereplőjétől? Több megoldás is lehetséges, de az előadásban erre a kérdésre nem kaptunk választ, így talán nem is érdemes ezt tovább firtatni.

Horváth Csenge szintén furcsa választás, hiszen jóval fiatalabb, mint a Do-

rine-t általában alakító színésznők. Ez önmagában jó gondolat lenne, hiszen így nem nevelője, hanem barátnője lehetne Mariane-nak, amitől kettőjük kapcsolata kiegyenlítettebb és frissebb lehetne. Azonban mivel a szerepen dramaturgiai változtatás nem történt, csak a színésznő kora változott, kihagyott lehetőség marad ez is, egy fiatal lány mondja az alapvetően érettebb korú, nagyszájú asszonynak szánt szöveget.

Az előadás két kiemelkedő színészi alakítása egyértelműen az *Elmirát* alakító Kerekes Viktóriáé és a *Cléante*-ot játszó Oberfrank Pálé. Mindketten természetesen és kifinomult színészi eszközökkel játszanak, ami különösen feltűnő, ha a többiek gyakran ripacsériába hajló alakításait figyelembe vesszük. Kerekes Viktória alakításában egy érett, finom női alakot láthatunk, aki képes a végsőkig elmenni, és még a legkiszolgáltatottabb helyzetekben is meg tudja őrizni méltóságát. Ehhez pedig nincs szüksége nagy gesztusokra, apró rezdülésekből és el-elkapott tekintetekből dolgozik, és így hozza ki a lehető legtöbbet szerepéből.

Azért is nagyon hangsúlyos az ő jelenlétük, mert ők kötik össze a gyerekeket a két öregúrral, ők vannak egyedül észnél, és rajtuk keresztül tudunk talán leginkább mi is csatlakozni a történethez.

Hogy miért oldódik meg minden, miért nyeri el a jó a jutalmát és a gonosz a büntetését, arra valódi választ nem kapunk. Talán, hogy ezzel is demonstráljuk: a hatalom erős és igazságos, és mindenre figyel.

Darabos Petra

Cirkusztotalitarizmus: Fel a fejvel, Pelikán!

A tanú a Pannon Várszínház előadásában, Vándorfi László rendezésében, 2019. február 22.

A Pannon Várszínház előadása nem feledtette velem Bacsó Péter filmjét, *A tanút*, sőt inkább újra élesen előhívta. Az utolsó jelenetben, ahogyan Pelikán József halálra ítélt gátör szerepében Molnár Ervin szólongatja, hívja dr. Kotászt, az állami ítéletvégrehajtót a börtön kihalt udvarán, rárajzolódik Kállai Ferenc arca a filmből – az én képzeletemben.

Mi vagy

Séd, 2019. 1. sz. 10. old.

Az előadásban is többször mintha a filmbe-li gátört, Kállait látnám a bamba, naiv tekintetével, a készséges átlagmagyart, a minden gond nélkül manipulálható embert, aki még élete utolsóán hitt pillanatában is azt rebeგი: „bocsánat a zavarásért, engem kellene felakasztani”.

Vándorfi László rendező itt hagyja abba az előadást, ahogyan Pelikán szólongatja Kotászt, jönne már végrehajtani a kivégzést. A filmtől eltérően az előadásban nem közlik Pelikánnal, hogy kegyelmet kapott, csak elfelejtettek neki idejében szólni. Nem jön le hozzá senki a hajnali börtönudvarra. Szólongassa csak a hóhért, ha már ennyire szerencsétlen, hogy semmit nem ért meg a világból, elhisz és elfogad mindent, amit neki mondanak, amit vele tesznek.

A legendás film groteszk kisrealizmusával szemben Vándorfi felülteti az egész előadást a szocialista vidámpark szellemvasújtjára, így aztán valamiféle dadaista kabaré lesz belőle, vagy még inkább revü, ahol a szereplők: Virág elvtárs (Koscsisák András), Bástya elvtárs (Kiss T. István), Dániel, Tussinger (Szelle Dávid) paródiaként jelennek meg. „A magyar történelem örök érvényű parabolája, mosolyogtatóan torz tükörképe ez a mű. A színpadi tér az Angol Parkból Vidámparkká váló metaforikus helyszín, melyben megállíthatatlanul halad a szocialista szellem vasújtja” – olvashatók a rendező gondolatai a programajánlóban. Tehát örök érvényű parabola ez a mű, bár konkrétan a Rákosi-korszak szocialista rekvizitumai jelennek meg benne, de ezek szabadon cserélhetők bármelyik totalitárius társadaloméra. Jószerével még a kiszólások is csereszabatosak, amelyek szállóigévé váltak a filmből, és a színházban is elhangzanak: „egyszer majd kérünk magától valamit”, „a nemzetközi helyzet fokozódik”, „az élet nem habos torta”, „kicsit sárgább, kicsit savanyúbb, de a miénk” stb. A szereplők a mindenkori totalitárius sajtó vezércikkszólamaival, szinte kizárólag közhelyekben beszélnek, ezzel is érzékeltetve az ember egyéniségének és gondolkodásának elsorvadását. A társadalmi érintkezés közhelyhalmaz-

zá vált, a közlés lehetősége megszűnt, s ne feledjük, akikből kihalt az önálló gondolkodás és cselekvés vágya, azok az uralkodó hatalom olcsó prédái lesznek.

A színpadi változat szerzője, Hamvai Kornél megőrizte a film szerkezetét, alapvető szituációit, színházi rendbe szerkesztve a Rákosi-korszakban játszódó történetet. Pelikán, a gátör kénytelen levágni a pincében titokban hizlalt disznót, Dezsőt, hogy enni adjon a gyerekeinek. A fekete-vágás miatt feljelentik, bebörtönzik. Ezzel elkezdődik sírnivalóan nevetséges ámokfutása: váratlanul kegyelmet kap, és kinevezik uszodaigazgatónak, aztán a Vidám Park igazgatója lesz, de ott is csődöt mond, pedig tele van jó szándékkal, majd rábizák a „magyar narancs” kikísérletezését. Mindegyik akciója börtönben végződik, beleértve a koronatanúságot is a gyerekkori barátja, Dániel elvtárs elleni koncepció perben. Betanítatnak vele egy kitalált kémhistóriát, miszerint Dániel miniszter ürgebőrbe kötött fémdobozokat szolgáltatott ki a haza ellenségeinek, idegeneknek, békaemberként a Dunába merülve.

Az egyre képtelenebb szörnyűségek halmozásával olyan tragikumhoz jut el a darab, amely a Boris Vian-féle francia szerzőket juttatja eszünkbe, akik föltalálták a grand guignol, a rémdráma új, naiv és groteszk értelmezését. Vándorfi László pontosan érzi ezt, és egy falusi cirkusz vagy revü teljes csinnadrattájával eleveníti meg a történeket. Pillekönnyű homokzsákok a Dunán, madárkalitka-szerű, ke-rekeken gördülő börtön, rakodó targonca mint rabszállító, forradalmi dalokat harsogva elélező elvtársnők, és így tovább. A cirkusz kegyetlen műfaj, nevetünk az idétlen bohóc Pelikánon, aki inkább a részvétünket érdemelné. Ez az érzelmi kettőség gyötri a nézőt mindvégig a világnak ilyen sarkított, rémálomszerű víziója láttán. Talán csak a gyerekek tudnak olyan szörnyűségeket álmodni, mint ami Pelikánnal megtörténik. És nem győzünk csodálkozni, hogy nem unja már meg a politikusok kisdud játékait. Esze ágában sincs fellázadni. Talán azért, mert ebben a világban mindenki fél mindenkitől. Ám míg a politikusok a saját bőrüket féltik, Pelikán csak attól fél, nehogy csalódást okozzon Virág elvtársnak, aki olyan jó hozzá. Azt képze-li, ők egy csapatban játszanak, hiszen ő bújtatta az elvtársakat a pincéjében, illegali-

tásban. Pelikánnak talán csak egy kitörése van: azt már ő sem akarja elhinni, hogy gyermekkori barátja, Dániel miniszter kém. Végül mégis tanúskodik ellene. Semmit sem ért, de elfogadja. Ebben a cirkusztotalitarizmusban már semminek sincs se oka, se magyarázata, következménye annál inkább. Itt csak egy bizonyosság létezik, a vak végzet, mely mindnyájunkra lesújthat.

A *tanú* kegyetlen példázat az emberi vakságról és kiszolgáltatottságról. Aki nem látja át a társadalmi törvények mozzgóit, nem is érti meg, hogy a gépezet miért őrli fel a hűséges kiszolgálóit, és természetesen nem ismeri fel a saját felelősségét sem ennek az egésznek a fenntartásában. Ezért van értelme ma is játszani *A tanút*. Emiatt több egy szórakoztató esténél, mert sajnós a mondanivalója öröknek tűnik. Újra és újra időszerű.

A legendás Bacsó-film szereplői, különösen Kállai Ferenc (Pelikán) és Őze Lajos (Virág elvtárs) felejthetetlenek. Vándorfi László színpadi rendezése annyit könnyít és egyben nehezít szereplőinek a dolgán, hogy egészen más felfogásban játszatja őket. Míg a film kisrealista, hétköznapi groteszk, addig az előadás szinte revü, blöddli. Itt a szocialista szellem vasútján már nincsenek lélektani indoklások, nevetségesen furcsán viselkedő abszurd figurákat látunk. Kivétel talán Molnár Ervin gátőre és Kárpáti Barbara Gizikéje. Ők fél lábbal a kisrealizmusban maradtak. Nem tudom eldönteni, hogy rendezői döntésként vagy a figurák jelleméből adódóan. Karikatúra viszont Koscsisák András Virág elvtársa, Kiss T. István Bátya elvtársa, Szelle Dávid Dániel és Tussingerje, Kovács Ágnes Magdolna Gogoláknéja, Primadonnája, Patocsni-ja. Kabarészínészetet művelnek az említettek, beállnak egy-egy figurába, és úgy maradnak poénra hegyezve, fapofa humorral. Látványos megoldás, de ugyanakkor elveszi a játék többrétűségét, mert így nem lehet karaktert formálni, csak képletet felállítani. Így igazán kapcsolat sincs a szereplők között, csak kiviszik, betolják őket, mindenki magának és a közönségnek játszik. És itt vannak még a többiek, a fregoliművészek, akik számos figurát alakítanak könnyedén: Keresztesi László, Punk Péter, valamint Egri Zsófia, Baranyi Csanád. Fellépnek e forgószínpadon a besúgók, árulók, a kiszolgálók, a simlisek, a megvehető, a szolgálk, a fő- és alcenzorok, a kisistenek. Visszaköszönnek a súlyos korszakokban többnyire visszaköszönő szlogenek, úgyhogy pompásan szórakozhatunk: már megint itt van, folytatódik minden, amiről úgy hittük, réges-régen, mindörökre megbukott.

A *tanúhoz* ezt a gondolati dimenziót a néző teszi hozzá, amennyiben képes politikai példázatként megfejteni azt. Egyébként Kovács Yvette Alida színpadképe és Justin Júlia jelmezei megmaradnak a Rákosi-korszakban, az 1940-es évek második felében. A Pannon Várszínház közönsége különben akkor sem fog csalódni, ha nem a politikai dimenzióra vadászik, hanem csak szórakozni akar.

Bartuc Gabriella

Diákszínház Veszprémben

XXX. Közép-Dunántúli Regionális Diákszínjátszó Találkozó.
Veszprém, Pannon Egyetem E épület, Latinovits-Bujtor
Játékszín, 2019. március 16–17.

Magyarország egyik legnagyobb múltra visszatekintő civil szervezete az Országos Diákszínjátszó Egyesület, amely idén ünnepli fennállásának 30. évét. Céljuk ugyanaz, mint 30 évvel ezelőtt: az országban működő diákszínjátszó-csoportoknak lehetőséget biztosítani a megmutatkozásra. Vállalásuk nem csekély, hiszen az országban közel 1300 diák színjátszó van különböző hagyományos és művészeti iskolákban, városi és egyéb egyesületi diákszínjátszó-csoportokban.

Az országos fesztiválokra a csoportok felmenő rendszerben tudnak eljutni, amennyiben a szakmai zsűri arra érdemesnek találja előadásukat. Az ország hét régióra oszlik: Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, Észak-Magyarország, Közép-Dunántúl, Közép-Magyarország, Nyugat-Magyarország, amely régiókból minden évben egy-egy város megszervezi a Regionális Diákszínjátszó Találkozót a térségben. A közép-dunántúli régió találkozójának szervezését idén Veszprém, azon belül a Veszprémi Egyetemi Színpad vállalta magára.

Az idei regionális diákszínjátszó-találkozóra kilenc csoport nevezett, akik Veszprémből, Abáról, Balatonalmádiból, Komáromból, Sárbogárdról és Dunaújvárosból érkeztek városunkba.

A találkozón háromfős zsűri értékelt a látott előadásokat: Gyevi-Bíró Eszter táncpedagógus, drámatanár, színházi nevelési szakember; Kiss Judit Ágnes író, költő, drámatanár és Golden Dániel drámatanár, színházi nevelési szakember. Az ő nevük ismerősen csenghet a veszprémi füleknek, hiszen mindannyian több évig tanítottak a Pannon Egyetemen is. Mindhármuknak sokéves múltra visszatekintő diákszínjátszó-tapasztalatai vannak, úgy játszóként, mint csoportvezetőként. Az előadások után szakmai beszélgetések zajlottak, melyek célja az volt, hogy a zsűri építő jelleggel megossza véleményét a csoportokkal, akik a találkozó után ezen észrevételek figyelembevételével folytathatják munkájukat. Cél volt továbbá az is, hogy

a zsűri ne megkérdőjelezhetetlen szaktekintélyként tűnjön fel ezeken a beszélgetéseken: mindig párbeszédre buzdították a csoport tagjait és a közönséget. Kiemelték korábbi tapasztalataikat, nem bíráltak, inkább minden felvetett hiányosságnál elmondták, hogyan lehetne javítani ezeken a pontokon, szakmai segítségüket is felajánlva akár a próbafolyamatok során.

A regionális találkozóról idén egy csapatot ajánlhatott a zsűri a XXX. Országos Diákszínjátszó Találkozóra, és egy csapatot a II. Országos Diákszínházi Fesztiválra. A látott előadások közül a Lovassy Színpad mehet az ODF-re, a Padányi Színpad pedig az ODT-re.

A Fürj Katalin által vezetett Lovassy Színpad előadása, a *Viszonyok és változások*, improvizációkból indult. Fő témái a kapcsolódások, szerelmi viszonyok lettek, így hamar előkerült Shakespeare Szentivánéji álom című drámájának szövege is, melyből részeket emeltek a történetbe, darab a darabban technikával. Egy színjátszó csapat munkafolyamatát láthattuk az előadásban, emellett bepillantást nyerhettünk a csoport munkafolyamataiba a próbák során, így a néhol háromrétegű előadás rendkívül izgalmas, a váltásokkal együtt is követhető és humoros lett. A korban kilencedik osztálytól végzősökhöz terjedő csapat tagjai összeszokott, erős társulatot alkotnak, ami játékuken is meglátszik. Rendkívüli módon figyeltek egymásra, és az éppen nem játszó, színpad szélén ülő diákok is mind szerepben maradtak, tökéletesen követték a színpadon zajló ese-

ményeket. Rengeteg jól eltalált humoros jelenetet láthattunk, mint például amikor két fiú szereplő azt tárgyalja a színpadon, hogy azért verekednek a tér egy bizonyos pontján, hogy a nézők jól láthassák őket. Nincsen túldíszletezve az előadás, a háttérben csupán egy félkész erdő papírból szolgáltatja a látványt és a poénok egy részét. A játsszók mind nagyon jól használják a teret és eszközöket. Az egyik tündér megrögzött gondolata, hogy az elkészülő darabban hogyan szeretne majd repülni. A különböző ötleteket a fizikai törvények elképesztő elhadarásával támasztja alá, amit mi szájatva hallgatunk laikusként. Az előadás utáni beszélgetésekben kiderült, hogy érti is ezeket a szövegeket, és már eleve úgy ment a próbákra, hogy improvizációba hozta ezt mint lehetséges jelenetet. Az egész előadás nagyon élő és bravúros helyzetkomikumokkal teli. Igazi diákdarab korosztályos problémákkal, helyzetekkel és megoldásokkal, mindez szépen beszélő, egymásra figyelő csapatagoktól. Megérdemelt arany minősítés.

A Padányi Színpad (csoportvezetők: Hordós Csaba és Keszte Bálint) előadása szintén improvizációk alapján épült fel, majd ezeket a szituációkat rögzítették a próbafolyamat során. Az előadás központi figurája Boró, egy fiatal lány, akinek két élethelyzetét mutatják be: az egyik egy családi születésnap, a másik pedig egy iskolai konfliktus. Mindkét helyzeten érződik, hogy a játsszók saját problémáikat hozták be a próbákra, így arról tudtak gon-

dolkodni az előadás próbafolyamata alatt, ami személyesen is érinti őket. A családi jelenetben a külföldön dolgozó apa és a segítségre szoruló, magatehetetlen szülő problémaköre tematizálódott. Boró születésnapja alkalmából édesapja nem tud hazautazni munkája miatt, valamint megjelenik a sok éve nem látott unokatestvér is, aki nem segített az édesanya ellátásában. Kibeszéletlen konfliktusok, sokéves sérelmek bukkannak felszínre ezen a születésnapon. Míg a családi jelenet ízig-vérig realista, addig az iskolai jelenet teljesen abszurdá válik. Utóbbi alaphelyzete egy hétköznapi iskolai szituáció: Boró dolgozatát egyesre értékeli a tanár, ezzel szemben Boró úgy gondolja, hogy ez nem igazságos. Az igazságtalanság feloldása érdekében az iskolai hierarchia minden szintje megjelenik: diákönkormányzatos, tanár, igazgatóhelyettes, igazgató. Idáig akár egy átlagos történet is lehetne, azonban a hierarchikus rendszer továbblép a jelenetben, és megjelenik a miniszterelnök-né, -nő, asszony is. A fokozásnak még itt sincs vége, hiszen Boró védelmében fellép Hungária kapitány, aki az esetek gyámolítója. A két jelenet közötti laza dramaturgiai összefüggést Boró személye biztosítja, noha a zsűri kissé hiányolta a kapcsolat valódi meglétét, és ennek pontosabb kidolgozására buzdította a csapatot. Az előadás humora, az abszurd részbe beemelt karakterek egyedisége, a szülinapos jelenetben az öcs játéka, ahogy úgy képes csinálni a semmit, hogy az természetes és vicces is, a problémákon való együttgondolkodás mind megérdemelten juttatta tovább a csapatot.

Ezenfelül a zsűri minden csoportot valamilyen kategóriában arany-ezüst-bronz minősítéssel illetett, kiemelve, hogy a hármas felosztás nem tükrözi hűen a látott produkciókat, és érdemesebb lenne egy nagyobb skálán, differenciáltabban értékelni a teljesítményeket, ahogy azt a szakmai beszélgetéseken tették. A zsűri egy arany minősítést osztott ki, amit a Lovassy

Színpad kapott, valamint egyéni különdíjakat is kiosztott. A legjobb férfi és legjobb női színész különdíjában részesülő diákok meghívást kaptak az Országos Diákszínjátászó Egyesület nyári táborába, amely Abán kerül megrendezésre. Ezen felül csoportvezetői különdíjban részesítették kiemelkedő közösségteremtő és pedagógiai munkájáért Konczer Kingát, a komáromi Monotínik csoportjának vezetőjét.

Fontos azonban kiemelni, hogy ezek a találkozók ugyan az országos fesztiválok előszobái, de a hangsúly nem azon van, hogy ki jut tovább. A diákszínjátászás nem teremt versenyhelyzetet, éppen ellenkezőleg, egy jól működő csoport mindenkit elfogad és egyenlőként kezel. A lényeg, hogy ezek a csoportok együtt dolgoznak, a csoportvezető pedagógiai elveket tud érvényesíteni a színház eszközeinek segítségével.

Fontos továbbá, hogy a diákszínjátászás nemcsak színház és nemcsak pedagógia, hanem valahol a kettő között lévő forma, amelynek segítségével megismerkedhetnek a diákok a színházcsinálás folyamatával, saját életükről, élethelyzeteikről gondolkodhatnak a színház nyelvén, barátságok, szerelmek szövődhetnek. Egy biztos: magukat, társaikat és a felnőtteket ismerik meg jobban a diákok egy ilyen csoportban. És mi, ha nem ez, az egyik legfontosabb dolog egy diák életében?

Hornok Máté–Hud Janka

Veszprém Ézsiása

Ézsiás '75 + Veszprém-Nápoly-Róma-Velence-ART. Veszprém, Dubniczay-palota, 2018. ősz

Kisplasztikák, acélszobrok és dokumentumok pillanatfelvételekként mutatták be a 75 éves Ézsiás István szobrászművész munkásságát a veszprémi Dubniczay-palota Várgalériájának jubileumi kiállításán, amit 2018 őszén láthatott a közönség. A tárlaton a művész utóbbi évtizedekben készült fő művei és legújabb alkotásai voltak együtt: színes-konstruktivista acélszob-

rok, képek, medálok, érmek, írásos dokumentumok, könyvek, katalógusok és itáliai emlékek.

Ézsiás István 1943. augusztus 17-én született. Mondhatnám azt is, hogy földim, hisz ő is Veszprém megyei – a Pápához közel eső Vinárról való. A középiskola után szülői tanácsra Ézsiás autószerelőnek tanult, majd restaurátor, kiállításrendező lett, installációk, grafikai munkák tervezője, miközben restaurátori diplomát kapott a Magyar Képzőművészeti Főiskolán. Első mestere Pápán a nagy hatású művészetpedagógus, A. Tóth Sándor (1904–1980) festőművész, bábművész, rajztanár, művészetpedagógus volt, aki 1932-ben tért haza Párizsból, és szabadiskolát nyitott, amelyet haláláig vezetett. 1965-ben ő küldte Ézsiást Pápáról Veszprémbe, ahol aztán húsz évig élt, s 1980-ig a múzeum munkatársa volt.

Barátaival itt alapította meg a progresszív szellemű Fiatalok Művészeti Stúdióját (FMS), abban a Vár utca 3. szám alatti épületben, ami később a Művészetek Háza Kisgalériájaként legendás kiállítások és találkozások helyszíne lett, ma pedig a nemzetközi hírű és jelentőségű Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény kiállítóterének része. Ézsiás művei megtalálhatóak a Vass Gyűjteményben is.

Ézsiás kiállított, szervezett, lobogott, vagyis egy ifjú avantgárd mester volt. Éri István múzeumigazgató támogatásával hozták létre a Bakonyi Múzeum égíse alatt a Stúdió Veszprém művészcsoporthat. Ő volt 1969-ben a tihanyi múzeumban megrendezett Amerigo Tot-kiállítás installátora. Amerigo Tot (Tóth Imre, 1909–1984) meghívására hosszabb időt töltött Rómában, a mester műtermében, és ott ébredt rá, hogy a szobrászat az, amiben kiteljesedhet.

Mester és tanítványa nyakig ült a Bauhausban: Amerigo Tot találkozott Moholy-Naggal, és tanult tőle, Ézsiásnak pedig – mint minden geometrikus, konstruktivista művésznek – etalon lett a 2019-ben centenáriumi ültő Bauhaus és annak világnagyságú, meghatározó mestere, Moholy-Nagy László. A másik igazodási pont a hazai és nemzetközi geometrikus művészetben Európától Dél-Amerikáig Kassák Lajos volt. Moholy és Kassák tiszteletére Ézsiás több változatban készített plasztikát, objektet, érmet, amelyek életművének meghatározó darabjai.

Ézsiás számtalan kézműves szakmát elsajátított: asztalos, fémműves, ért a porcelánhoz, a műanyaghoz és az üveghez. Minden új technika, technológia érdeklődés, és ezeket használja is műveinek megvalósításához, elkészítéséhez, legyen az a saját műteremben, konyhában kivitelezhető vagy gyáripari infrastruktúrát igénylő. Ő az örök építkező szó szerint és metaforikusan is: lakások, házak, tetőterek, malmok, galériák, szoborparkok és saját műveinek, a művészet megismertetésének is szenvedélyes építője. Lenyűgöző munkabírása, szorgalma, kreativitása és alkotóereje.

1986-tól 1998-ig a győri Petőfi Sándor Művelődési Központ Art Galériájának és a győri Múcsarnoknak volt a vezetője, dolgozott a győri művésztelep Rába-symposium acélszobrász csoportjában, 1998 óta pedig Budapesten és Olaszliszán él. Kilencc szimpóziumot és művésztelepet szervezett, vezetett, ebből öt Veszprém megye kulturális életét gazdagította.

Olaszliszákra a 2006-os borzalmas tragédia után feleségével, társával, Muha Mária kulturális menedzserrel ment közösséget teremteni, művészetet, kultúrát közvetíteni. És levenni a bélyeget, mert egy közösség, egy egykor virágzó mezőváros polgárainak utódain nem lehet bélyeg, hisz ők is szenvedői a gyalázatnak. Létrehozták a Kelet-Európa Modern Képtárat, és itt található a korábban Veszprémbe látható Európa Szoborpark műveinek jelentős része. A helyi zsinagóga romjainál Kelet-Európa siratófalat építettek, a kultúra és a történelmi emlékezet számára pedig megnyitották a Kossuth-házat.

Ézsiás minden formai és gondolati újításával együtt hagyományt folytató művész. Anyanyelvi szinten beszéli a geometrikus és a konstruktív művészet több mint százéves nyelvét, miközben újító is. Legszorosabban a geometrikus művészet egyik irányzatához, a MADI-hoz kötődik, ami a formákat helyezi előtérbe a tartalommal szemben, és esztétikai élmény nyújtására törekszik a színek és hangsúlyos formák szabad keverésével.

Annak ellenére, hogy Ézsiás István évtizedek óta nem Veszprémbe él, szíve veszprémi, illetve Veszprém megyei. Sok barátja van a városban mind a mai napig. Intézményi szinten a Művészetek Házához kötődik: emberi gesztusát, adakozó jellemét bizonyítja, hogy több művét a Művészetek Háza gyűjteményének ajándékozta. Kellene, hogy legyen köztéri műve is Veszprémbe, minden erre predesztinálja.

Mórocz Anikó

Költözködő szoborpark

A Vetési gimnázium udvaráról 2016-ban elvitték a 2005-ben odaköltöztetett „Európa Szoborpark” gyűjteményt, a konstruktív monumentális (köztéri) szobrokat. Az alkotások Veszprémből Vinárra vándoroltak. (Ézsiás István szülőfalujába.)

„Ízlés alapon kiutálták” – olvashatuk a történetet elmesélő írás címét (szerző: Csordás Lajos) az *Új Művészet* elméleti mellékletében tavalyelőtti, a 2017/2-es számban. Az elmarasztaló cím egyértelmű a veszprémi szobrok történetével kapcsolatban. A valóság sokkal összetettebb.

Az Európa Szoborpark elnevezésű gyűjteményt Ézsiás István képzőművész hozta létre. Neve nem ismeretlen Veszprémbe, élt itt, dolgozott is a veszprémi múzeumban, majd, miután másfele vitte sorsa, volt kiállítása sokfelé, Veszprémbe is, a múzeumban, tavaly a Művészetek Házában. Tagja több művészeti egyesületnek, így a MADI-nak is. A MADI: egy nemzetközi művészcsoport, mely a (M=) mozgás, (A=) absztrakció, (D=) dimenzó, (I=) invenció fogalmak rövidítése, ami kreativitást, életörömet sugároz, és 1946-ban, az uruguayai születésű Carmelo Arden Quin alapította.

Az évek során a különböző, nemzetközi alkotótelepeken, főleg a zempléni Kőkapun létrehozott konstruktív műveket és a magyar művészek munkáival kiegészített alkotásokból összegyűlt szoborparkot (melyek alkotói között MADI-hoz tartozó művészek is voltak) 2005-ben Ézsiás István és egyesülete Veszprémnek ajánlódta. Katalógus is született ebből az alkalomból, mikor a művek egy része az állatkertbe került (ahonnan később más-hová), másik része a Vetési gimnázium udvarára. Nem tudni, készült-e felmérés arról, ki, mikor, mire használja, szeretné használni a gimnázium udvarát, ki, mikor, hogyan fogja az időjárás viszonyosságainak is kitett szobrokat, esetleges állapotrongálódásaikat kezelni. Múzeumi gyűjteményekbe való adományozásoknál is felmerülnek különböző problémák, ezért ott általában egy kuratórium dönti el, elfogadják-e az adományt (amely később az azt adónak nemes hivatkozási alap is lehet: itt és itt is szerepelnek a művei), vállalva a gondozásával (is) járó kötelezettséget. A Vetési udvarára kerülő művekkel kapcsolatban a város vezetése döntött, elsősorban a Vass László Gyűjtemény konstruktivista művészeti „gazdag hagyományát” tekintve. Az említett írásban olvashatjuk a gimnázium igazgatójának a város vezetéséhez és a Művészetek Házához levélben leírt gondjait, például hogy „állandó gúny tárgyává és a mindennapos ironizálás eszközévé váltak” az időközben leromlott állapotú és az udvaron az egyéb funkcióknak „útban levő” alkotások. Az elutasítást minden bizonnyal elősegítették ezek a szempontok: a szobrok állaga és az igény az udvar szabad terére. A szülői

választmányban és a nevelőtestületben is megfogalmazódott az akarat a szobrok el-távolítására, ill. a szobrok „máshová telepítésére”. A gyűjtemény művészi értékének megkérdőjelezését cáfoló tevékenység (a katalógus szakszövegén kívül) nem ismert, sajnos egyéb – a MADI magyarországi történetével kapcsolatos – történetekből is kimaradt ez a szoborparkállítás. Különböző helyeken, mint elítélendő mulasztás, felmerültek a vizuális neveléssel kapcsolatos elvárások. Ez persze nem csak veszprémi (oktatási) negatívumként konstatálható dolog: egyébként mint tudjuk, ma a középfokú intézményekben, gimnáziumokban nincs művészettörténet-oktatás, még a régen kritizált heti egy óra sem! ...de ha megnézzük a Vetési gimnázium honlapját, vizuális kultúra címszó alatt korszakokat, stílusokat, egyéb tematikus megközelítéseket is lehetővé tevő, sok képpel létrehozott oktatási segédanyagok állnak a diákok rendelkezésére, amelyek nyilván, tanmeneteknek megfelelően be vannak építve az oktatásba. A fiatalok nincsenek „elzárva” a geometrikus, konstruktív szobrok megértésének lehetőségétől.

A *Köztérben*, az *Új Művészet* elméleti mellékletében közölt írás egyébként ismeret másutt előfordult szoborpark-telepítési kudarcokat is – kevésbé elítélve az adott helyeket, mint Veszprémet –, és sikertörténetként szól Győrről, ahol annak ellenére, hogy más gyakorlati funkciót kapott a helyszín, a Széchenyi István Egyetem „beszipkázta” a szobrokat. Az egyetemi campusba kerülés az előző rektornak, dr. Rechnitzer Jánosnak köszönhető, aki műgyűjtőként eleve értéknek tekintette ezt a gyűjteményt. Lehet, hogy sokat segítené a művészeti értékek elfogadását, akár közterületen, akár kiállításon, ha Veszprémbe is több műgyűjtő, mecénás élne, és hozzájárulna a közösség vizuális kultúrájának érzékenyebbé tételéhez.

Gopcsa Katalin

És ezután mi jön?

Vad Fruttik. Expresszó, Veszprém, 2019. január 26.

Kilenc éve hallottam először a Vad Fruttikat, a Fezenben játszottak Székesfehérváron a Heaven Street Seven zenekarral. Abban az időben a Kispál és a Borz „egyeduralkodása” és bűvölete után következő új generációs zenekarok dömpingjében nehezen fogadtam be a számomra jól megszokott és nagyra tartott alter hangzás új verzióit. Emlékszem, az akkor még nem olyan régen indult, Petőfi rádióból ismert zenekar számomra mennyire meglepően rockos hangzással állt elő azon a koncerten. Valószínűleg a rossz hangosítás is sokat elvett a nem túl pozitív élményemből, de azon az estén nem lopta be magát a szívembe a zenekar.

Időközben azonban nemhogy megvetették a lábukat a magyar zenei piacon, hanem évek óta megújuló és töretlenül felfelé tartó éllavasai lettek annak. A fesztiválok állandó vendégei, a kisvárosi és nagyvárosi klubok teltházias előadói. A zenei korszellemmel haladva erős elektronikával csavarták meg a számaikat. Ez sok esetben számomra inkább elvesz az alter zenekarok hangzásvilágából (pl. Péterfy Bori váltását valahogy nem tudom pozitívan üdvözölni), azonban a Fruttik addig csűrte-csavarta az elektronikus elemeket, amíg nemhogy hátrányukra vált, hanem átütő pluszelemeket adott zenéjükhez ez a modernizáció. Nem az érezhető rajtuk, hogy meg akarják fogni a mai tizenéveseket is, hanem, hogy együtt haladva a változásokkal, ők is mennek az új irányzatokkal, változnak, átalakulnak, ami azt gondolom, egy több mint 20 éves zenekar esetében egyszerűen indokolt, másrészt ritkán sikerül úgy, hogy a régi közönség számára is benne van a zenében a szívük-lelkük, nem vészett ki a lendület és az új ötletek sora. Szövegeik talán a legdepressziósabbak a hazai zenekarokéi közül, mégis, bár felkavaróan ugyan, de vidám és energikus löketek áramlanak a közönség felé a koncert egésze alatt.

Az 1996-ban Várpalotáról indult zenekar nagy utat járt be. 2005-ben jött az áttörés, amikor egy pályázatnak köszönhetően sikerült három számot rögzíteniük, amelyek közül a *Szerelmes dalt* elkezdtek játszani a Radiocaféban. 2006 őszén rögzítették első albumukat, a *Rózsikámnak digitálisan* címűt. Ebben az évben kerültek tagcserével a Hock testvérek is a zenekarba, akikkel véglegessé vált a felállás. 2008-ban felléptek a legtöbb neves hazai fesztiválon. A *Fénystoposok* című harmadik nagylemezükön pedig elindulnak az átütő mély hangzások felé, amelyek meghatározzák mai lehangoló energiájukat. A *Nem hiszek*, a *Goa*, a *Diszkós* mind úgy csapnak arcon a koncerten, hogy a számok után azt érzem: jó, rendben, és ezután mi jön? Hogyan tovább? Lehet még fokozni? S bár vannak kétségeim, de mindezt megoldja a zenekar. A *Másodpercek és decibelek* olyan csúcspont, amiről azt gondolom, ha itt a vége, akkor sincs hiányérzetem, mert innen tényleg nem tudom, hová lehet továbbmenni. Jó hangosítás, elsöprő energiák, tökéletesen átgondolt és összerakott számok, felépített koncertélmény.

„Soha nem elég jó” ennek a zenekarnak, a Fruttik soha nem áll meg, hogy lélegzetet vegyen, mindig csak tovább, fejbe, lejjebb, tovább, bele. Bele a ritmusba, a mélységbe, a szövegbe, a fájdalomba.

Hud Janka

Amire igényünk lenne...

Session/Led Zeppelin
Session-koncert. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 02.

Február másodikán dupla jubileumot ünnepelhetek azok, akik ellátogattak a Hangvilla nagytermébe. Az 50 éves, kultikus angol banda, a Led Zeppelin dalait a 25 éves, veszprémi Session zenekar tolmácsolásában hallhattuk. A Dávid Roland énekes által vezetett csapat 1994. február 11-én adta az első koncertjét, és a negyedszázados zenekar méltó születésnapi ajándékot is kapott. A közönség elismerő tapsai és sikításai mellett Tatai Tamás dobos egy Ludwig Orange Vistalite Bonzo Zep szetten dobolhatott, pontosan olyanon, ami a *The Song Remains The Same* koncertfilmben is szerepelt.

A Session maratoni, kétfelvonásos koncertjén elhangzottak az elmaradhatatlan klasszikusok, mint például a *Black Dog*, a *Kashmir*, a *Stairway to Heaven* vagy a *The Rain Song*, de kuriózumnak számító, ritkán játszott dalok is bekerültek a repertoárba. Számomra ezek a meglepetések voltak a legizgalmasabbak, mivel megmutatták, hogy a Led Zeppelin nemcsak a világ egyik legjelentősebb rockzenekara, hanem egy kifejezetten progresszív és kísérletező formáció. A marokkói tradicionális zenéktől kezdve az autentikus blueson át nagyon sok irányba figyeltek és sok irányból inspirálódtak. A Session zenészei méltó közvetítői voltak ezeknek a daloknak és ennek a szellemiségnek. Igazi profik. Dávid Roland nemcsak hangjában, hanem öltözködésében és színpadi mozgásában is hozta Robert Plant figuráját, Kéri Kolos, Nagy Gergely és Tatai Tamás pedig egytől egyig zseniális zenészek. Ugyanez elmondható a vendégzongoristákról, Nagy Róbertől és Bodnár Balázsról is. A hangszerek tökéletes „birtoklása” azonban a koncert dinamikájának szempontjából néha hátrány is volt: a sok hosszú szóló (dobszólo, billentyűszólo, basszusszólo) megtörte és gyakran leültette az estét. Persze tudom, hogy a Led Zep előadásaihoz ez is hozzátartozott és hozzátartozik, de Veszprém-ben, a Hangvillában a szólók helyett én jobban örültem volna még egy-két ikonikus vagy akár B oldalas dalnak.

Eleve nehéz helyzetben volt a csapat, hiszen a színházi környezet nem a rock klasszikus terepe. Ahogy az ülve figyelő közönség sem állandó jelenség egy ilyen eseményen. A fiúk viszont nagyon szépen vonták be a nézőket. A teljes bevonódásból engem sajnos kirángattak az említett intermezzók, de természetesen ez szubjektív megélés. Bizonyára sokaknak kifejezetten tetszettek ezek a szólóbetétek. A lényeg nem is feltétlenül ez, hanem az élmény, amit ez a koncert rendkívül erősen magában hordozott: az időutazás élménye. Figyeltem a közönséget, és láttam, hogy többen a fiatalságukat élték éppen újra a dalok alatt. Az első sorban egy 60 év körüli

férfi, aki profilból kísértetiesen hasonlított Jimmy Page-re, szinte végig csukva tartotta a szemét, és csak a dob ütemét követő mozgása jelezte, hogy közöttünk van. Sőt, ő minden bizonnyal valami sokkal többet és fontosabbat élt át, mint akár én. Számomra a Led Zeppelin dalai mesteri rockszámok, de ennek az első sorban ülő, ősz hajjú férfinak a fél élete ott lüktethetett a dalokban: vágyódás egy szabadabb világ felé, a lehetőségek reménye és a lehetőségek hiánya, egy lány... vagy két lány... esetleg három lány tekintete, lázadás, elfojtott lázadás, első fizetésből vett farmernadrág és a bakelitlemezzel illata. Egy világ, ami itt nem volt. Egy világ, ami itt nem lett. Egy világ, amire igényünk lenne. Bennem ezt az igényt élesztette fel a Session zenekar és a veszprémi Jimmy Page. Köszönet érte.

Varga Richárd

Csendes akkordok

A Quiet Chords együttes koncertje a Hangvilla História kávézójában. Veszprém, 2019. február 8.

Az egy éve alakult formációban, a Quiet Chords duóban Lipták Jeanne, a korábban többféle stílust képviselő és számos formációban részt vevő énekesnő és a 30 éve jazzgitárosként a színpadon álló Szakáll Norbert Iván lépett a rögtönzött pódiumra. Itteni műsoruk a klasszikus jazz-szunderdekre, szving, bossa nova ritmusú darabokra épült, de sajátos felfogásban néhány mai „popsláger” is helyet kapott. Az erős egyórás műsort klubhangulatban tölthette a kávézót háromnegyed részig megtöltő közönség.

Ella Fitzgerald és Joe Pass hihetetlen magas mércét állított fel a 70-es évek közepén, amikor *Take Love Easy* albumuk dalait lemezzre vitték. Ezt a nívót ebben a stílusban szinte lehetetlen túlszárnyalni, egyrészt Fitzgerald különösen egyedül, a jazz elemektől erejét hordozó hangja, intonációja és előadói modora, másrészt Joe Pass méretlenül alázatos, kristálytisza, érzékeny szvinges, tökéletes technikájú játéka okán. Talán ezt a nyomot igyekszik követni a Quiet Chords. Sikerül-e ugyanazt a borzongató érzést előcsalogatni a hallgatóságból?

A repertoár összeállítása nem rossz, a helyhez mérten a hangzás is elfogadható, a mikrofon időnkénti gerjedése nem rontja az összképet. A dalok széles stílusspektrumban mozognak, és az első tíz perc elfogódottsága után Lipták Jeanne is megtalálja hangját. Kommunikációja a közönséggel kicsit talán kusza, lehet, hogy a klubézés csalogatja elő a túlságosan is személyes mondatokat, de éneke feledteti ezeket, és a harmadik számban – amelynek egyik verssorából származik a Quiet Chords név is – már magára találva éneklő a témákat jazzes-szvinges ritmiká-

val, megtűzdelve a jazzben kötelező dirty tones (a jazzre jellemző piszkos intonáció), blue note hangokkal, glissandókkal. Érti ezt a stílust, éneke a szving, a bossa nova és a sajátos felfogású popdallamok mezzogyéjén tényleg egyéni felfogást sugároz. Az éneklés tiszta, sallangtól mentes, átélt, fekvésében mezzoszoprán. Ella Fitzgeraldot persze nem képes túlszárnyalni, de ez nem is várható, ő a jazz örök érvényű ikonja. Mi a helyzet a gitárral? Itt már erősebb a kontraszt. Először is nagyon furcsa az improvizációk alatt a mai technikák használatával helyben felvett gitárkíséret, amelyre aztán maga a rögtönzés történik. Nem baj az ilyesfajta lehetőség kiaknázása, hiszen egyfajta segítség a zenésznek. De azt kell, hogy mondjam, nem így. Először is elég sok a ritmikai pontatlanság, másodsorban nagyon zavaró, amikor a kísérettel egy fekvésben alakul a szóló, és a hangok néha „ütik” egymást. Nekem hiányzik a tér, a finomság, a felvett kíséret elveszi azt az ízt, amit az egy szál gitár kíséret egyébként adni képes. Mintha Szakáll Norbert tartana attól, hogy nem lesz elég tömör a hangzás. Feladja ezzel azt a lehetőséget, ami a gitárjátékban annyira megkapó, az akkord és egyszólamú dallamok váltakozását, amikor a rögtönzött dallam egy-egy hangján felhangzó alap vagy helyettesített harmónia kiemeli, megerősíti az adott hangot. Pedig nem játszik rosszul, érzik mögötte a tapasztalat, és érzi a stílusokat.

Improvizációikban mindketten vertikálisan gondolkoznak, nem szakadnak el a harmóniaváztól, hangjaik nem visznek messze a tonalitástól. A rögtönzések a gitáron komplexebbek, az ének esetében kevésbé szofisztikáltak. Nem mintha ez baj lenne, hiszen messze kerülnének a felvállalt stílusoktól. Jók és sajátos felfogásúak a jazz-sztenderdek is, de érdekesebb a mai pop slágerek feldolgozása. Itt érezni elsősorban az egyediséget, itt látni, hogyan képesek a dúsabban hangszerelt eredeti dalok kíséretét egy szál gitárra konvertálni, és az eredeti éneket egy sajátos énekmodorral más stílusérzettel megszólaltatni. Ezért feltétlenül elismerés jár.

Hátramarad még a feltett kérdésem megválaszolása. Igen, a közönséget sikerült elbűvölni, a ráadás kikövetelése is ezt igazolja. Bennem azért tovább szól Fitzgerald és Pass szinte erotikus hatású, felülmúlhatatlan albuma.

Kovács Attila

Zenék, utak és holdvilág

Kovács Attila és Süle Zsolt szerzői estje. Utas és Holdvilág Antikvárium, 2019. február 20.

Zongoristának lenni hálás feladat. Végül is a két kezünk – jobb esetben – tíz ép ujjal tud egyszerre kísérni, dallamot játszani

és improvizálni is. Ha elkezdünk a mélyére hatolni ennek a gondolatnak, akkor felmerül a kérdés, hogy koncertező zongoristának könnyebb-e lenni, vagy bárzongoristának (kissé leegyszerűsítve a vagy-vagy szintjére a dolgot).

Koncerten a közönség rád figyel, érdeklődve várja, mivel tudod elkápráztatni hálából, amiért rád szánta az idejét azon az estén. Könnyű feladat, mert teljesen alámerülhetsz a zenében, s egyúttal bitang nehéz, mert minden este a tökéleteset kell nyújtaniod művészként, show-mesterként egyaránt. Bárzongoristaként kevesen figyelnek rád. Beszélgetnek, kocogtatják a poharaikat, háttérzenész lehetsz csupán. Könnyű feladat, mert itt is teljesen alámerülhetsz a zenében, s egyúttal bitang nehéz, mert minden este ki kell játszaniod a lelked, miközben könnyed vagy és szórakoztató. Ráadásul egy whiskyért szinte bármit el kell tudnod játszani.

S mi történik akkor, ha két olyan zongoristát összeengedünk egy estére, akik képesek koncerten és bárban is hitelesen muzsikálni, mindezt persze megnehezítve azzal, hogy barátok, ismerősök között kell alig pár négyzetméteren – tehát a legteljesebb intimitás közepette – megmutatniuk, kik ők valójában? Zavarba jönnek. És persze egy pillanat alatt elvarázsolnak mindenkit.

Süle Zsoltról mesélni viszonylag könnyű dolog számomra, mert az elmúlt 25 évben elég közről élvezhettem a muzsikáját, de Kovács Attilát – szégyen, nem szégyen – csak hírből ismertem egészen addig, míg a *Börtönmusical* felújított változatában a zenekarban szerepet kaptam. Érdekes munka volt, mert olyan anyagot kellett színpadra vinnünk, amit élőben még sosem adtak elő. Lélekben felkészültünk a zeneszerzői kritikákra, hogy nehéz munka vár ránk, mert semmi nem lesz elég jó, amit csinálunk; ehelyett kaptunk egy végtelenül kedves és barátságos komponistát Attila személyében, aki nagyon örült, hogy újra megszólal az általa szerzett darab, s most már ráadásul élőben.

Tehát adott két tehetséges ember, egy zongora és az őket szerető kemény mag. Plusz az Utas és Holdvilág Antikvárium hangulata, ami már önmagában garancia a bensőséges hangulatú alkotói estre.

Hallgatom Attila darabjait a '80-as évektől napjainkig – amelyekből persze csak szemelvényeket kaptunk az est folyamán –, és azon gondolkodom, mekkora dolog, hogy van nekünk egy zongoristánk, akinek a muzsikájában együtt él Chick Corea, Keith Jarrett, Bartók Béla és Seres Rezső. Közben hallgatom Süle Zsolt barátomat is, aki a saját dalait éneklő és kíséri zongorán, s végiggondolom, milyen utat jártunk be együtt, milyen élményekből is építkezik ez az ember, aki egyenes ági folytatója a Cseh Tamás-i hangulatnak és történetmesélésnek. Hallgatom ezeket a dalokat, ők ketten egymást váltják a hangszer mögött, miközben mesélnek is a művek megszületéséről, a pályájukról, ihletettségről, és a végén még egy közösen írt dallal is megörvendeztetnek minket. Hallgatom, ahogy Zsolty énekel a *Börtönmusi-*

calból, ahogy LGT-t is énekel, hallgatom Attila könnyed jazzbe szőtt líráját, és nagyon remélem, hogy még sokáig, sok helyen hallgathatom őket. Bár azt hiszem, itt a legjobb.

Nyakas Krisztián

Léleksimogató hangverseny

Mendelssohn-bérlet 3. hangverseny. Veszprém, Hangvilla, 2019. március 12.

Kiváló vendéget hívott erre az estére a zenekar Giovanni Guzzo személyében. Nagy nyereségünk volt nekünk, hallgatónak a venezuelai-olasz hegedűs játéka, mely inspirálta a zenekart, friss, üde, egyben bensőséges hangzást csalva elő belőlük.

Elsőként Benjamin Britten *Simple Symphony* című művét hallottuk, mely repertoárdarabja a zenekarnak, rendszeresen előfordul előadásukban különböző alkalmakkor, hangfelvételen is meghallgathatjuk tőlük. Most Guzzo a koncertmester helyéről irányította az együttest. Egészen más elgondolásban, mint eddig megszoktuk, fiatalos lendülettel, széles dinamikai skálával játszottak, más arcát mutatva a műnek, mint amit korábban ismertünk. A zenekar „vette a lapot”, követte, átvette a vezető irányítást, csodálatos kamaramuzsikálást hallhattunk.

Ezután Beethoven két gyönyörű románca következett Giovanni Guzzo szóló-előadásában a zenekar kíséretével. Ez a két karakterdarab, mely a beethoveni életműben egyedülálló, igazi léleksimogató mű, mely felszabadítja a lelket, tiszta levegőhöz juttatja a szívet, pozitív gondolatokat és érzéseket ébreszt. Guzzo előadása ezt a legteljesebb mértékben segítette, előmozdította. Puha, érzékeny hegedűhangja, nagy ívű dallamformálása még most is, napokkal az előadás után, miközben esorokat írom, előidézi bennem azt a csodálatos katartikus élményt, amit a hangversenyen éreztem.

A szünet után, ha lehetett még fokozni ezt az emelkedett hangulatot, Schubertnek köszönhetően ez megtörtént. Az *V. szimfónia* remek választás volt, illet az este szellemi vonulatához. Néhány fúvós hangszerrel – de csak olyanokkal, amelyek feldúsítják a vonószekari hangzást, és belesimulnak abba – bővíti Schubert az együttest. Guzzo ezt a művet karmesterként irányította. A szerző, a karmester és a zenekar hármasa jóvoltából a hangverseny első felében felszabadult érzések magasabb szintre kerülve uralkodtak el rajtunk, hallgatókon. Katarzis volt felsőfokon!

Rostetterné Nagy Rita

Vannak vidékek legbelül

30 év – 46 kötet. Löwey Lilla és Váradi Péter Pál Erdély könyvsorozatának kiállítása, Veszprém, Agóra Kulturális Központ, 2019. február 7.

Igazán különleges kiállításnak adott otthont február elején az Agóra: a Löwey Lilla és Váradi Péter Pál házaspár-szerzőpáros 30 éves munkáját állították ki, az *Erdély* című honismereti és irodalmi fotóalbum-sorozatot. Mindkét szerző gyökerei Erdélybe nyúlnak vissza. A sorozat amellet, hogy gyönyörű képekkel mutatja be a tájat, leírja a történelmi múltat, a földrajzi környezetet, a hagyományokat, népművészetet, az erdélyi magyarok hitéletét, valláskulturáját, beszél kiemelkedő erdélyi személyiségekről, köztük például Wass Albertről.

A családias, meghitt hangulatú megnyitón Porga Gyula polgármester, a kiállítás védnöke is köszöntötte a vendégeket, és – már oly sok kiállítás megtekintése és megnyitása után – kiemelte, miért ilyen különleges ez a mostani: ezúttal nem csupán egy kötetet, hanem egy egész életművet mutatnak be. „A könyvsorozat lehetőséget ad arra, hogy ha fizikálisan nem is lehetünk ott egy-egy tájon, mégis úgy érezzük, mintha magunkba szívnanánk a havasok tiszta és friss levegőjét” – mondta többek között. Az egyedi kiállítást annak fővédnöke, Ovádi Péter országgyűlési képviselő nyitotta meg. Tökéletesen fogalmazta meg a házaspár sorozatának jelentőségét: példaértékű tevékenység, hiánypótló munka.

Nemcsak a kötetek tartalmáról, hanem azok készítéséről is szó esett a megnyitón, hiszen Szentendrei Zoltán, a Prospektus Nyomda tulajdonosa, ügyvezetője a nyomda minőségi munkájaként, sikerélményeként mutatta be a könyvsorozatot, ami a szerzőpáros számára szintúgy nagy siker: „Pali élvezi, a világ talán legszebb helyein sétálgat, fényképeket készít, megörökíti azt, ahol van. Mind ezért elismerésben részesítik, sikeres, és tudja, hogy ez örökre fennmarad, amit ő megörökített. Ez irigylésre méltó.”

A megnyitót Soós Andrea előadóművész műsorával színesítették, aki a nemrég elhunyt Kányádi Sándor Erdélyhez kapcsolódó költeményeit szavalta el.

Ágel Zita Krisztina

Világraszóló magyarok

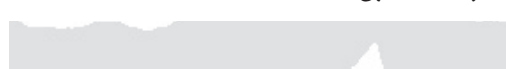
Magyarországon született tudós elmék világraszóló eredményei című tudományos vándorkiállítás, avagy *A magyar géniuszok*. Veszprém, Pannon Egyetem, a B épület aulája, 2019. február 9.–2019. március 5.

Az Európában hagyományos humboldti egyetemi modell szerint a felsőoktatási intézményeknek kettős szerepe van: oktatás és kutatás, ideális esetben ezek a területek össze is kapcsolódnak. Gelencsér András professzor, a Pannon Egyetem rektora szintén ezt az előképet emelte ki köszöntőbeszédében a Pálfi György professzor ötletéből született vándorkiállítás megnyitóján. A magyar géniuszt bemutató tablók a manapság oly divatos innováció fogalmköréhez kapcsolódnak, hiszen a világ számára fontos magyar hozzájárulásokat, találmányokat mutatják be, különböző tudományágak szerint.

A magyar származású Nobel-díjazottak mellett a művészet, az agykutatás és a matematikai kutatás kitüntetettjeit is láthatjuk, a Wolf-díj például a tudomány és művészet rangos képviselőit jutalmazza, emlékeztetve az „ars” ókori és középkori fogalmára, mely egyszerre jelentette mindkét tudásterületet. Ezt a díjat nyerte el többek között Lovász László matematikából, valamint Ligeti György zenei munkásságáért. A matematikai arányok és a zenei harmóniak valójában nem állnak messze egymástól, ezt az egybehangzást az ókor és középkor tudósai még ismerték, de napjainkban már rácsodálkozunk az egymás mellé került zenészre és matematikusra. A kiállítás talán egyik legfontosabb üzenete ezért a tudomány egysége, amely nem állít fel hierarchiát a bölcsészet és természettudományok között, a megismerés különböző dimenzióinak tekinti azokat. A másik, bevallott cél a motiválás, olyan példák megmutatása a fiataloknak, melyek a kutatói életút mellett szólhatnak – az elődök eredményei alapján kirajzolódó szellemi szabadság és kreativitás más foglalkozások esetében nem feltétlenül érhető el ugyanúgy.

A Brain Prize (Agy-díj) azt a vizsgálatot jutalmazza, amely a hasonló eredmények alapjául szolgál, az idegtudományt azt próbálja feltárni, hogyan is jön létre ez a tudás – 2011-ben Somogyi Pétert, Freund Tamást és Buzsáki Györgyöt tüntették ki ezért. A listát még hosszasan lehetne sorolni, hiszen ez az emberi erőforrás országunk egyik legnagyobb kincse.

Somogyvári Lajos

Veszprém másképp

Tematikus túra. Vezető: Raffai Csilla, 2019. február 17.

Gondolom, minél jobban szereti valaki Veszprémet, annál nagyobb szellemi izgalmat ígér a cím, Veszprém másképp. Raffai Csilla, a Pannon Egyetem turizmus tanszékének fiatal adjunktusa találta ki a *Túrajó* programokat, és évek óta meséli városunk jelenbe érő múltjának megannyi történetét egyre több kíváncsinak.

Tematikus túrákról van szó, ezúttal a Séd mentén, a Várhegy alatt, a Benedek-hegyen töltünk el a szokásosnál hosszabb időt, természetesen olyan csoportban, amelyet a téma iránti érdeklődés hívott a Kutas térre, a volt Nivegy-völgyi borok háza mellé. Mert bezárt már ez a vendéglátó egység is, legfiatalabb csapattagunk, aki alsó tagozatos, már csak a nevet fogja ismerni, az élményt nem, amiért jó volt ide járni.

Csilla arról mesél, hogy bár több Séd nevű patak is siet a Balaton-felvidékről a nagy tó felé, közöttük nincs kapcsolat. A mi Sédünk hetven kilométer hosszan folyik át Veszprém és Fejér megyén, fénykorában hatvan malmot hajtott. A megyeszékhely is a Balaton-felvidéki Nemzeti Park része, úgy is mondhatnánk, Veszprém geopolisz, különleges geológiai képződményeinek alakítója a szél, a víz, már azért is, mert a hatalmas sziklafalak, platók anyaga mészkő és dolomit, amit üregekre old az átszivárgó esővíz.

Átmegyünk a hídon, balról szép családi ház, elődjében lakott, dolgozott a molnár. A ház pincéjében nem egyedülként látható a régi kút. Hajdanán két alulcsapott kerékkel dolgozott a malom, amelyhez az állandó szint biztosítására külön malomárok vezette a vizet. Így alakult ki a Szerelem-sziget, ami már nem sziget, mert a malmi funkció megszűnte után betemették az árkot. A Séd völgye malmi többnyire gabonát őröltek, vagy úgy, hogy a gazda bevitte a termést, és meg is várta a lisztet, de az is gyakorlat volt, hogy a malom szekerei gyűjtötték össze a környékből az őrletnivalót, a tulajdonosnak pedig a közös lisztből vitték vissza az őt megillető részt. Tudni lehet, hogy a veszprémvölgyi apácák kávé darálására is használtak vízimalmot, de működtek deszkavágók, és malomkerék energiájával juttatott Tumler Henrik a XVIII. században hat méter mélységű kútból forrásvizet negyven méter magasba, a várba, ólomcsöveken keresztül. Mi ez, ha nem unikális veszprémi örökség malomügyben?

Lépten-nyomon élénk kerül a történelem, akár épített, akár geológiai örökségként. A vár alatti lépcsőn elindulva, Csilla arról beszél, melyik földtörténeti korból milyen kőzetet figyelhetünk meg útközben. Kétszázmillió éve, trópusi környezetben keletkezett például a permii vörös homokkő, amiből itt lépcső készült, de ugyanebből épült a Károlytemplom is. A lépcső melletti támfal füredi mészkő, anyaga megegyezik a balatonfüredi Lóczy-barlangéval. A Benedek-hegy előtti, kicsit lyukacsos, világos színű lapok budaka-

lászi mészkőből valók, ami hárommillió éve, édesvízben képződött. Különösen eső után szép a rózsaszínes tardos-gerecsei mészkő, az ammonico rosso, Mátyás idején exportcikknek számított. Itt, a hegy előtti falban is megfigyelhetjük a korabeli állatot, az Ammonitest csiszolatban, ahogyan Tihanyban a kecskekörmököt vagy az egysejtű Szent László-pénzeket, a várpalotai homokbányából származó csigákat. Az Endrődi-lakótelep helyén egykor márgabánya volt, ahonnan szintén szép burkolólapok származnak. Itt találta a piarista paptanárt, geológus, Laczkó Dezső a 88 centiméter hosszú, úgynevezett kavicsfogú álteknős maradványait, ami veszprémi különlegességnek számít. Újabb anyag a porcelán; a Herendi Porcelánmanufaktúra ajándéka a hegyre vezető utat nyitó Krisztus-korpusz.

Veszprém jellemző kőzete a tenger alatt képződött triász kori mészkő és dolomit, ebből áll a Benedek-hegy is. Most kilátó, volt olyan időszak – 1938-tól –, amikor az öngyilkosjelöltek miatt razzizált erre a rendőrség, és volt temetkezőhely, 1904-ben erre emlékezve állíttatta a keresztet a székes káptalan. A dolomit, a mészkő, a márga nagyon gyenge növényzetet tud eltartani, ezért vallottak kudarcot a hegyre tervezett gyümölcsfa- és dísznövény-telepítési kísérletek. Megszemléljük a Séd hegyet ölelő S-kanyarját, majd sorba állunk a következő látnivalóhoz, az óvóhelyhez. Csilla mesél: a veszprémi sziklák természetes és mesterségesen vájt barlangjai fontos szerepet játszanak, játszottak. A Jókai utcai sziklában, a Magyar Nemzeti Bank azóta funkciót váltott épületében őrizték a második világháború alatt a nemzeti aranytartalekot és a koronázási jelvényeket, a jobb kialakított hatezer négyzetméteres üreg négyezer fő befogadására volt alkalmas. Aki 1945 tavaszán született, az a sziklában látta meg a napvilágot.

Veszprém jól védekezett a második világhégés alatt. Létezett óvóhelykataszter, amit úgy állítottak össze, hogy minden nagy pincéket felmértek, majd hasznosítottak. Ennek köszönhető, hogy míg épületben 75 százalékos volt a kár, emberéletben 1,2 százalék.

A Benedek-hegyi óvóhely kétszáz fős, körfolyosós rendszerű volt. Elgondolni is borzasztó, milyen lehetett napokig itt élni a hideg, rideg falak között, ahova beszivárgott az olvadék- és esővíz. Újra kimegyünk a nap-sütésbe. Szerencsés ötlet volt a Margit téren található Szent Katalin-kolostor szépen konzervált maradványai és a Várhegy közötti park kialakítása. Korábban három malom dolgozott itt. A malomkerék viszont, ami pár évvel ezelőtt még látható volt a szikla alatt, nem malomhoz tartozott, hanem a tímárműhelyhez, ami hosszú ideig működött a vízre települve. Pár kilométernyi séta, kétszázötvenmillió év. Veszprém másképp.

Örsi Ágnes

Nyáry Krisztián Veszprémben

Írjál és szeressél. Könyvbemutatóval egybekötött író-olvasó találkozó, beszélgetőtárs: Hevesi Judit. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. február 07.

Nyáry Krisztián *Írjál és szeressél* című legújabb kötete tavaly jelent meg a könyvesboltokban. A könyv megint tabukat dönt, nagy költőink, íróink teljes levelezéseit gyűjti össze, s tárja fel személyiségük egy új, eddig talán kevésbé ismert szegletét. Hogy miről szólnak valójában a levelek, tud-e egy költő anélkül levelet írni, hogy az olvasókra nem gondol? Ilyen és ehhez hasonló témákról beszélgetett a szerzővel Hevesi Judit.

Sokan gyűltek össze a Kisfaludy Teremben február elején, hogy Nyáry Krisztián és Hevesi Judit beszélgetését meghallgassák. Az első kérdés, ami felmerült, hogy vajon a kötetben összegyűjtött levelek mindegyike mondható-e szerelmes levélnek, hiszen azok egy kapcsolat minden stádiumát megmutatják, a friss, boldog érzelmektől egészen a szakításig és a búcsúig. Nyáry Krisztián éppen az ebben rejlő izgalmat emelte ki, mondván „unalmas is lenne, ha csak a klasszikus értelemben vett szerelmes leveleket olvashatnánk”.

Irodalomtörténészként persze az a kérdés is felmerül egy ilyen kötet publikálása-kor, hogy vajon jogunk van-e ezeket a magánleveleket elolvasni és másokkal megosztani.

„Két igazán jó levél van – mondta Nyáry –, az egyik, amely nagyon alátámasztja azt a képet, amit valakiről ápolunk, a másik pedig, ami nagyon szembemegy vele”. A kérdés – jogunk van-e feltárni a nagyközönségnek a magánleveleket – persze álkérdésnek tűnhet egy olyan helyzetben, amikor valaki egy egész kötetnyit gyűjtött ezekből össze, ám a téma váratlanul izgalmasnak bizonyult, és Nyáry Krisztián számtalan pikáns vagy épp vicces példát és történetet mesélt el, hogy alátámassza igazát. Megtudhattuk például, hogy nemegyszer a magánlevelek már annak tudatában íródnak, hogy azokat az utókor egészen biztosan olvasni fogja. Ugyanez a helyzet sokszor a naplók-kal is, Gárdonyi Géza titkosított naplójában például a harmadik oldalon köszönti az olvasót, és instrukciókkal látja el, hogy hogyan kell azt a továbbiakban olvasni. Gárdonyiról, aki híresen félszeg volt a lánykérés terén, egyébként számtalan kedves történetet hallhatunk, a könyvben egy roppant furcsára sikerült lánykérő levele is olvasható.

De sok furcsaság derült ki Szabó Lőrincről, Krúdyról is, hallhattuk Mikszáth gyönyörű levelét, melyet volt feleségéhez, Mauks Ilonához írt, és elhangzott Kosztolányi Dezsőné férje szeretőjéhez írt levele is, ami a nézők között osztatlan sikert aratott.

Jókedvű, sok humorral átitatott beszélgetésben volt részünk, amiből a figyelmes hallgató sokat megtudhatott irodalmi életünk nagy és tisztelt alakjairól, s így talán kicsit közelebb is kerülhettünk megközelíthetetlen

idoljainkhoz. Hogy a könyv elolvasása után többen fogunk-e Mikszáthot, Kosztolányit vagy Móriczot olvasni? Nem tudom. De talán nem is ez a könyvek elsődleges célja. Nem megszerettetni akarja velünk ezeket a szerzőket, hanem egy mélyebb ismeretet és egy kis izgalmat szeretne csempészni az unalomig ismételt és megszokott mondatokba. És ki tudná ezt jobban megoldani, mint Nyáry Krisztián, aki a beszélgetés alatt remek humorával és értő tudásával tette még szórakoztatóbbá az estét. A kérdésre, hogy min dolgozik éppen, egyszerű választ kaptunk: e kötet folytatásán.

Darabos Petra

„...mint egy vödör Unicum”

Beszélgetés Garaczi Lászlóval a magyar széppróza napja alkalmából. Beszélgetőtárs: Bozsik Péter. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. február 20.

Egyetemi éveim alatt (ez négy évet jelent) másodszor vettem részt Garaczi Lászlóval való beszélgetésen Veszprémben. Ez nem kis teljesítmény egy várostól. Legutóbb a várban, egy keddi *Trialógusok* esten hallottam a költőt Bozsik Péterrel és Ladányi Istvánnal beszélgetni, ez alkalommal pedig a megyei könyvtár csordultig megtelt Kisfaludy Termében ültünk.

Különös tesztel kezdődik a beszélgetés. Bozsik Péter egy szabadversre emlékeztető írást olvas fel, majd kérdőre vonja az író, felismerte-e. Bevallom, én nem ismertem fel. Garaczi László azonban habozás nélkül válaszolta, hogy a hallott szöveg az öt lemur könyvének kezdő és záró soraiból állt össze, sőt, még azt is megjegyzi, hogy egy könyvnel pontatlan volt a „felsorolás”. Ez a szellemes kezdés jól megalapozta a beszélgetés fő irányát, amely rögtön az indulással, a kezdeti formakereséssel folytatódott. Felmerült a jogos kérdés, vajon Garaczi László a kezdeti rövid prózák és versek után miért fordult a regény felé. Ahogy elmondta, generációjának nagy ideálja volt a regények írása, ennek ellenére legtöbbször – hozzá hasonlóan – rövidebb műfajokkal kezdték pályafutásukat. 35–40 éves korára azonban rájött, hogy újfajta elbeszélésmódot kell találnia, hiszen ha hosszabb művet szeretne írni, és ezt abban a

stílusban teszi, ahogyan korábbi műveit írta, az egy vödör Unicumra fog hasonlítani. Mire az olvasó elér a közepéig, megfullad benne. Márai és Kassák hatására a vallomásos próza iránt kezdett el érdeklődni.

Az imént leírtak körülbelül az első tíz percben hangzottak el, ebből pedig jól látható, mennyire sűrű estét hoztak létre a résztvevők a közönség számára. A beszélgetés legnagyobb részében a lemur könyvekről, valamint a készülő regényéről volt szó (ez utóbbiból, bár aznap nem kaptunk ízelítőt, a Jelenkor folyóiratban már jelent meg azóta részlet). Nem minden esetben értem meg azokat, akik az írókra/költőkre ráérteltetik, hogy saját művüket sok ember előtt felolvassák. Persze, értem az érveket: mégis csak jó saját szájából hallani a szöveget. Garaczinál azonban ez a kérdés még sohasem jutott eszembe. 2016-ban sem, mikor először találkoztam vele, és most sem. Az ő hangsúlyozása, mondatainak széttagolása olyan pluszt ad a szövegélményhez, hogy mindig nagy élmény kedvenc szövegeimet tőle hallani. Így volt ez most is, mikor *A tejföl mennyit bír?* című versét olvasta fel, és mint azt tapasztalnom kellett, ez a mű nem csak az én tetszésemnek örvend különösen.

A beszélgetés végén ismét a közönségé volt a szó. Hazudnék, ha azt írnám: „valljuk be, nem volt nagy tolongás”, ugyanis ennek keretében még a grazi ösztöndíjprogramban való részvételéről is szó eshetett. A már hagyományosnak számító könyvtári rendezvény tehát újra alkalommal szolgált, hogy az irodalom iránt érdeklődők találkozhassanak a kortárs magyar irodalom képviselőivel.

Keszte Bálint

Búvunk egymás árnyékába

A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad előadása az Agóra kamaratermében, 2019. február 20.

Valentin-nap környékén a TIT Váci Mihály Irodalmi színpad tagjai szerelmes versekből és dalokból szerkesztett műsorral várták közönségüket. „Szerelem, romantika és a társas élet derűs pillanatai versekben és prózában” – így ajánlották az érdeklődőknek „Búvunk egymás árnyékába” című műsorukat. Most is szép számmal gyűltek össze érdeklődők az Agóra kamaratermében.

A téma – a szerelem, a férfi és nő kapcsolata a költészetben, a prózában, a népmesékben – a legrégebbi időkre nyúlik vissza. Hallhattuk a műsorban, a székely népmesében: „Mert megteremté az Úr Ádámot, aztán pár nap múlva észrevette, hogy bánatos magánosságában, hát adta neki Évát.” Azóta férfi és nő elválaszthatatlan társak lettek. Szébbnél szébb irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások végelethetetlen sora kínálkozik ebben a témában egy jó hangulatú műsor megszerkesztéséhez.

Felföldi Gábor, a műsor szerkesztője és egyben rendezője a tőle megszokott jó érzékkel válogatta a verseket, ügyelvén arra, hogy a szövegek jól illeszkedjenek az előadók személyiségéhez is. Az este egy énekelt verssel indult, kissé nehézkesen, átütőerő nélkül, Battyányi-Nagy Annamária előadásában. Kíséret nélkül uniszónóban énekelni egy kiváló versmondónak is merész vállalkozás, több technikai tudást, tiszta hangzást igényel. Rendkívül fontos volna egy műsor indításánál már az első hangokkal megfogni a közönséget. Rábai Zsanett, Felföldi Gábor és Battyányi-Nagy Annamária klasszikus szerelmes verseket mondtak. Talán szerencsésebb lett volna az estét egy verssel kezdeni, hiszen az előadók kifinomult érzékkel, tiszta szép magyar beszéddel tolmácsolták a költeményeket. Volt idő ráhangolódni egy különleges érzés, a szerelem rejtelmes mélységeire. S ebből az elmerengő állapotból az újra megremegő hangon megszólaló ének, a kedves magyar népdal zökkentett ki egy kicsit. De hát mulandó volt ez is, mint a szerelem, melyet az idő szeretetté szelídít az ember szívében. A második részben ezt a szeretetet s a múltban való ábrándozás szépségét mély érzéssel adta elő Sz. Csordás Éva és Horváth Imre. Különösen megható volt az idősödő Horváth Imre előadásában Ady *Őrizem a szermed* és Nagy László *Ki viszi át a szerelmet...?* című verse, melyek, ha a túlsó partra való átköltözés gondolatairól is szólnak, mégis az életbe vetett hitet sugározták felénk.

A mindennapokban a férfi és nő kapcsolata nemcsak a szerelemtől szól, hanem az örökös civódásról is. Jó ötlet volt a műsort az ezekről szóló vidám, könnyed jelenetekkel zárni, amelyek a fiatalabb és az idősebb há-

zaspárok napi zsörtölődéseit idézték meg. A szereplők bebizonyították, hogy a könnyed, humoros páros jelenetekben is otthonosan mozognak. Személyes tapasztalataik is vannak a hétköznapi fonákságairól. Szükségünk is volt már a merengések után ezekre a percekre, melyek visszazökkentettek bennünket az egyszerű hétköznapiokba. Jó hangulatban ért véget az est. Ebben a műsorban azonban szerencsésebb lett volna a dalok helyett talán hangszeres zenét választani. A zene hangja lehetett volna a fonal a műsoregységek között, a versek alatt szóló halk muzikaszó lélekemelő hangzással érinthette volna meg a hallgatóságot.

A műsort záró jelenetek azonban feledtették mindezt, bennünk pedig újra tudatosult az örök igazság, melyet a már említett székely népmese oly hűen megfogalmaz. „Bizon így van ez már ősidők óta. Ádám megfogta Evacsakájának a kezét, aztán oldalgotak nagy lógó orvval. Azóta kénlódik az ember az asszonyval, mert se vele nem jó, se nélküle”.

Molnár Erzsébet

Fel és le

Libikóka – GreCsó Krisztián és Hrutka Róbert pódiumestje. Veszprém, Hangvilla, 2019. február 27.

Izgalmasnak tartom azokat a művészi kísérleteket, amelyek összehozzák egymással az irodalmat és a zenét. Persze mondhatjuk, hogy ebben semmi újdonság nincs, sőt ez inkább amolyan archaikus fogás, hiszen amennyire tudjuk, eredendően az irodalmi művek énekelve vagy legalábbis kántálva, zenei kísérettel kerültek előadásra.

Még a középkori irodalom kapcsán is használjuk a dallamvers fogalmát annak a jelenségnek a leírására, amikor egy létező dallamra, ritmusra születik meg a szöveg. Azután az újkorban egyre inkább elszakad irodalom és zene egymástól, előtérbe kerül az irodalmi mű olvasáson keresztüli befogadása, bár (főleg a lírai költemények) továbbra is szolgálhatnak zenei alapanyagul, de a megjelenítés érdekében gyakran kisebb-nagyobb változtatásokat is eszközölni kell. Ehhez képest a dalszöveg önálló műfajjává vált, amely az irodalom határterületén egyensúlyoz.

Izgalmas fejlemény, hogy az utóbbi években (évtizedekben) egyre többféle kísérlet született irodalom és zene kombinációjára és (vagy) az irodalmi mű előadhatóvá tételére, amelyek túlmutatnak a hagyományos író-olvasó találkozók vagy éppen versmegzenésítések világán. A fiataloknak itt a slam (vagy korábban a rap is betöltött ilyesfajta funkciót), amely az irodalmat ismét előadó-művészetté teszi. A középgeneráció kísérlete a Rájátszás, amelynek keretében költők és zenészek együttműködésében jön létre a dal (zenés vers) és a színpadi produkció is. És a „nagy öregeknek”, Zavadának, Parti Nagynak, Esterháznak is megvolt a maguk dzsesszes akciója Dész Lászlóval és zenésztársaival.

A GreCsó–Hrutka duó életkora szerint a közbülső nemzedékhez tartozik (GreCsó

Krisztián egyébként tagja is a rájátszásos csoportnak), közös produkciójuk, a Libikóka, amelyet február 27-én mutattak be a Hangvillában, mégis inkább egyfajta kombináció: vannak itt megzenésített versek, írások zene nélkül és írások improvizatív zenei aláfestéssel. Az előadás (öndefiníciója szerint pódiumest) kellemes produkció, pont alkalmas egy hétköznapi este viszonylag tartalmas eltöltésére kis zenével és irodalommal.

Ugyanakkor a lenyűgöző művészi élmény – ha valaki arra vágyott volna – elmarad. Hrutka Róbert kétségkívül nem Dész László. A közönség néhány tagjának suttogva kifejtett véleménye szerint kevésbé jól énekel, mint Grecsó, és már a nyitódalnál megüti az ember fülét az énekhang technikai turbózása: egy ilyen intim performansznál nem hat jól a visszhangosítás. A végeredmény az, hogy a megzenésített versszövegeket lehetetlen követni azok számára, akik nem ismerik az írásokat – szóval senki nem ezen az estén szeret bele Grecsó Krisztián költészetébe...

A felolvasott Grecsó-szövegek már inkább működnek, még ha a közbeszúrt sztorik annyira nem is kerekednek ki. Főleg a *Harminc év napsütésből* kapunk részleteket, de vannak máshol megjelent írások is a repertoárban. A részletek nagyrészt generációk viszonyáról és az idő relativitásáról szólnak. Talán ezért *Libikóka*: előre-hátra utazunk az időben, ahogy a hinta föl-le. Persze az is lehet, hogy zene és irodalom egyensúlyáról, balanszírozásáról lenne itt szó szimbolikusan. Az már csak a mi gonosz gondolatunk, hogy akár a minőség is alapja lehet a metaforának, ezt gyorsan el is hessegetjük.

És hogy ajánlom-e ezt a műsort másoknak? Alapvetően igen, hiszen ahogy írtam, kellemesen eltöltött estében volt részünk, még ha a katarzistól messze jártunk is. Grecsóhoz én közelebb kerültem a libikókán ülve, talán a dolgok természetes rendje az, hogy Hrutkától közben távolodtam.

Király Viktor

Egy ülésben

Mondjad, Atikám! Vecsei H. Miklós színművész József Attila estje, a Víg-színház vendégjátéka a Veszprémi Petőfi Színházban, 2019. március 2.

Valami történik. A színpadon a rajongással körbevett, közösségeket találó-teremtő és a magára maradt – szürreális, talán még perverz is, de élettel telít. (És ki tudja, ki lelke szerint a körberajongott?) Valami változhat.

A színház terme túl nagy. A probléma azonban elveszti jelentőségét. A teremtett világ operatóri keretét két óra tíz percen keresztül a néző tekintetének horizontja határozza meg. A figyelő tudat plánjai a közelítől totálisan változnak, a kép mindig telített, nem lötyög, nem lóg bele semmi. A koncentráció megteremti a kamarateret. A kezdő színpadkép, mint az *Ajtót nyitok* című vers *Mama* nélkül maradt

világa, a szegénység tiszta rendje, nők nélküli úr. Árnyak, kezek eljutnak a határokig, de nem jön be soha senki, ebből a szobából csak kilépni lehet. „...borzasztó, hogy az ember egyedül van, borzasztó, hogy van tudata csak ezért van egyedül vagy csak azt hiszi, hogy egyedül van...” (J. A.) Az ajtó hatalmas. Emlékké válnak a tárgyak, a szegényes bútorok és eszközök sokszoros életre kelnek, sérülnek, vizesednek a felületek, a füst öli az oxigént, a falak monokróm izzása élesen hasítva üti az agyat, amikor traumatikus szavak csupasz ideget érnek. A testről lefoszlanak, tépődnek a ruhadarabok. Bomlik a lélek, de az érzékeny okosság, az állatokkal barát szeretet marad. Bundás kutya a gyerekkorból és az utolsó napok bizalommal közeledő macskája legalább annyira élő (emlék) és alapvető, mint a szimbolikus motívumok: a kézben a kés, a kisvona, az édesanyát – szerelmét, halálát – megidéző fekete csipkekendő.

Orson Welles szerint imát és szerelmeskedést nem lehet játékfilmben megjeleníteni. Van valami hasonló szempontból reménytelen vagy elgondolhatatlanul nehéz abban, ha valaki egy másik ember életét, adott esetben egy szerinte „angyali értékvilágú ember gyakran terrorszerű bűnös életét” (V. H. M.) mutatja meg. Nem József Attila önreflexióit halljuk – természetesen – az analitikus szerepébe kerülve, a színész nem „bújt József Attila bőrébe” (a lehetetlent milyen pontosan kifejező ostoba metafora ez). Egy merülés utáni tudás kivételes erejű megformált világa vonz magához, a József Attilától – saját szavával – „eltalált” Vecsei H. Miklós választott tengereinek tapasztalata. Hogy a kanapéről beszélő is lehet olyan ártatlanul kegyetlen, mint az analitikus; hogy a csúszkálókkal és a megnyomorítottakkal együtt érző lélek tehetetlen, kiszolgáltatottá tevő erőszakba fordulhat; hogy a szépség még kevés. Tessék másokért élni.

Több ezer olvasott oldal esszenciája a szöveggönyv, József Attila versei, prózai írásai, a *Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben* és a költőről szóló másodlagos irodalom részletei alakulnak egy – végső soron – a halálból beszélő tudattá, amely számára a saját magától, a szobától való megszabadulás, a közös világból való eltűnés egy elképzelt remény, talán a csoda. Amikor a lélek kijön elénk a csak a nézők felől átlátszó, de a színpadon játszó felé vak plexifal mögött füsttel előntött térből a kivilágított sötétbe, és elmondja pusztulását, akkor szabadságát és megviselt szépségét is felmutatja. „...itt vagyok és nem vagyok, csak mások látnak.” (J. A.) Az egyik legfontosabb esztétikai és gondolati tapasztalat, hogy a szituációban közvetlenül megszólaló fogalmi és nonverbális beszéd milyen természetesen, erős témahálózattal épül a versek határolt végtelenjébe (és fordítva), megtartva egy kivételes intellektus megszólalásának folytonosságát – még akkor is, amikor az elmerülését saját zárt világára. Vecsei H. Miklós tekintetében, lényében az első pillanattól ott van a fáradtság; a szeméből – Weöres szavaival – folynak ki az egek, de a befele szédülő bánat és keserűség felett még megszólal a játék, humor, ironia, az eszmélő és értelmező gondolat, a vágy. A zenei, más hangú és vizuális effektek komplex – helyenként direkt, máskor felhangos, érzetes, expresszív – összhatása is lélekbeszéd.

A művészt – mint egy interjúban elmondta – elsősorban József Attila élete inspirálta, költészete kevésbé. Asperján György életrajzi regénye (*Fogadj szívvedbe*) volt a legfontosabb forrás, mely az est dramaturgiáját, legfőbb értelmezési keretét, a krisztusi szenvedéstörténet stációjának párhuzamát is adta. A gondolat erős, hatásos, de szerintem – az én József Attila-olvasatom felől – pontatlan, téves középpont felé visz, és még csak nem is azért, mert a *Szabad-ötletekben* azt olvassuk: „Olyan rossz, hogy nincs Isten, én egész életemben hiába törekedtem, hiába voltam jó, hiába voltam rossz”. Nem hiszem, hogy egy olyan dráma, mely Vecsei H. Miklós közvetlen József Attila-élményéből születik, kevésbé lenne erős és kataritikus, nem hiszem, hogy kettejük közé feltétlenül kell egy globálisan irányító, meghatározó harmadik tudat.

Valami biztosan történt, változott. Egy maximalista, erős intellektus, egy szuggesztív fiatal színész-rendező vont be teremtett világába, láttunk – ahogy két tizenéves fiatal mondta – „egy sokszereplős monodrámát”, „egy igazi színházat”.

Vondervisztné Kapor Ágnes

Két kiló dinamit!

Fejünk felől a tetőt. Ivancsics Ilona és színtársai vendégjátéka a Pannon Várszínház Tavasz Fesztiválján, Jókai Anna regénye alapján rendezte: Kőváry Katalin, 2019. március 2.

Jókai Anna *Fejünk felől a tetőt* című regényének főhőse, Szapperné számomra Hedda Gabler távoli rokona. Mindketten rossz házasságban élnek, a kezdés hasonló, de a kitörés, a megoldás másként alakul.

Ibsen hősnője, Hedda Gabler eldob mindent, amit egy férfiközpontú társadalom nyújthat, nőiessége agresszivitásba csap át. Nem zokog a következmények miatt, inkább az események élére áll, ő maga okozza a tragédiát. Szapperné viszont nem hagyja el a férjét, görcsösen ragaszkodik a családjához is, holott mintha nem lenne benne szeretet irántuk. Talán Janika, a fiuk a kivétel, de ebben sem vagyok teljesen biztos. Mert őt is önzőn szereti, átörökítve a végzetes anyai mintát, ő akarja megmondani, kit szeressen a fia, és kit ne szeressen, kivel barátkozzon, kivel ne.

Környezetük elvei szerint Hedda Gabler és Szapperné is vétkesek: Hedda Gabler, a jó házból való úrilány unalmában pokollá teszi pipogya férje és szeretője életét, majd öngyilkos lesz. Szapperné rosszkedve mindenre rátelepszik, hibbant albrólójével vigasztalódik, iszákos férjét kutyába se veszi, az anyjával sem törődik. Az unokája is addig van a kezében, amíg átveszi a lányától, utána teljesen megfélemezik róla. Még jó, hogy csak egy gumibaba. Szapperné életének kö-

zépöntjében a ház áll, amely számára a család jelképe. És amikor értesítik, hogy a házat lebontják, mert lakótelep épül a helyén, akkor meghozza végső, lázadásnak szánt döntését: korszerű lakás helyett, ahova átköltözhetne az egész családdal, inkább egy szuterént és pénzt kér. A szuterénbe egy kofferrel egymaga költözik. Lányát, fiát szélnek eresztí, az anyja meghal, a férje kórházban. Vége mindennek! Szapperné a saját lábára áll, becsapja maga mögött az ajtót. Nem tudom, mit tennék az ő helyében. Úgy érzem, Szapperné becsapott ajtaja nyomában a mai napig nyitva maradtak a kérdések. A szeretetnélkülisége, az üressége, a nihilizmusa mintha a mai napig nem változott volna semmit. A kérdéseire nincsenek válaszok. Elcseszett, hazug társadalom elcseszett, hazug életei.

Mindazonáltal el kell fogadnunk Szapperné döntését. Értelmetlen volna firtatni, hogy miért éppen aznap ismerte fel családtagjai minden bűnét.

Nem mondhatnánk, hogy Szapperné környezete csupa nagyszerű emberből áll. Férfiközpontú lecsúszott család a hatvanas évek Magyarországon. Három, illetve négy férfi van körülötte. A vejét például egyszer sem látni, ezért nem számoljuk ide. A férje iszákos hedonista, többnyire rosszul van, mikor hazajár. A szeretője, a feltaláló Jenci tehetsége nem talál megfelelő kifejezésre és megfelelő fogadtatásra, ezért megbetegíti. Janika elkényeztetett, elvek nélküli, üres, önző gyerek, teng-leng, mert érettségi után nem veszik fel egyetemre, a fizikai munkát viszont megalázónak érzi. Janika barátja, Iván szintén csellengő, furcsa úri fiú, aki mindent elvesz, de keveset ad. A nagyanya is önző és nyilván demens. Nem érdeklik a családtagok, csak a régi szép időről mesél, amikor még értékelték a műveltségét. Csipkekesztyűben jár, mint egy tönkrement grófnő a Kádár-rendszer elvtársai és elvtársnői között. Eszter, Szapperék lánya boldogtalan karrierista, anyjára hallgatva belemenekül egy érdekházasságba, majd szerelmes lesz Janika barátjába, Ivánba. Ő is rideg anya, épp úgy, mint Szapperné. „Olyanok vagytok, mint a vademberek!” – fakad ki a nagymama. Janika pedig azt kiáltja, „két kiló dinamit” kellene, hogy eltűnjön ez az egész szerencsétlen katyvasz, a Szapper család.

Most, ahogy leírom, hogy „Szapper család”, eszembe jut, hogy akár „Szabó” is lehetne. A valaha népszerű rádiós sorozat, a Szabó család kifordított változata ez a színmű. *A Fejünk felől a tetőt* lineáris története határozottan a sorozatokra hajaz. Nem dráma a hagyományos értelemben véve, nincs lélektani fejlődés vagy pszichológiai indíték, csak jelenetek sokasága, ráadásul eléggé sablonos élethelyzetekben, kézenfekvő gondolatokkal és fordulatokkal. Két szereplő izgatott párbeszéde, és utána snitt. Jön a másik két szereplő, ők is előadják a dialógusukat, és így tovább. Furcsa rendezői megoldásként csengő vagy ajtónyitás helyett mintha gépfegyvertűz jelezne az újabb szereplők hazaérkezését, azaz színpadra lépését.

A szereplők – valóságos drámai kapcsolatok híján – legfeljebb külön pályákon futó emberi sorsokat rajzolhatnak fel. Írói, rendezői, szociográfiai sablonok segítik őket ebben. A szerepnek megfelelő karaktereket választott Kőváry Katalin rendező, ezért igazából nem kell kitalálni magukat. Ivancsics Ilona Szap-

perné-alakítása a legsikerültebb. Sötét belső izzással érzékelteti háziasszonygőgijét, rátartó női fölényét. A többiek: Pap Éva (Karolina anyó), Varga Tamás (Szapper úr), Dobra Mara (Eszter, a lányuk), Kékesi Gábor (Janika, a fiuk), Szirtes Balázs (Jenci), Bárnai Péter (Iván), Kőszegi Mária (Elekes Kati) rutinosan hozzák a figurát. Dóry Virág színpadképe szarvasos falvédővel, kredencsel a hatvanas éveket idézik. Jelmezei viszont a divat körkörös ismétlődése miatt kicsit mainak is tűnhetnek, illetve kortalanok. A jeleneteket a táncdalfesztivál slágerei zárják.

Közel sem remekmű a Pannon Várszínház Tavasz Fesztiválján látott vendégjáték, *A Fejünk felől a tetőt*; sem a szöveg, sem a színes játék nem túl eredeti, de fontos, hogy nagyon a miénk. A mi életünkről, a mi nyomorúságainkról szólnak Ivancsics Ilonának. A hatvanas évek rideg emberi kapcsolata és az osztársadalmi tehetetlenség ma is szomorúan otthonosak és ismerősek.

Bartuc Gabriella

„Mert a trollok nem ragoznak helyesen”

Beszélgetés Varró Dániellel. Veszprém, Eötvös Károly Megyeyi Könyvtár, 2019. március 19.

Alig maradt szabad ülőhely a Pannon Egyetem hallgatói által szervezett beszélgetésen, melyen a magyar irodalom egyik nagy tréfamesterével, Varró Dániel József Attila-díjas költővel találkozhattunk. A szerző beszélgetőtársai Kovács Gábor, a Pannon Egyetem adjunktusa és Szabó Eszter egyetemi hallgató voltak, akik rendkívül izgalmas kérdésekkel irányították az estét. Nemcsak Dani munkásságáról, alkotói tevékenységéről tudhattunk meg többet ezen az alkalmon, előkerültek a személyesebb, magánéletet érintő témák is.

Az író-olvasó találkozó fő gerincét a költő legújabb, *A szomjas troll* című verses mesekönyve adta, melynek történeteit a főként felnőttekből álló közönség is lelkesen fogadta. Miután meghallgattunk a szerző tolmácsolásában a könyv címadó művéből néhány strófát, bepillantást nyerhettünk a könyv másik három meséjének, *A kíváncsi óratörpe*, *A kis hablegény*, valamint *A leprikónok átka* című mesébe is. Megtudtuk, milyen személyes élmények mentén született meg az északi mitológiák hangulatában íródott „kis viking legendárium”, hogy a fő inspirációk némi kedvelt ír metálfenyegetés a feleség részéről, egy gyermekkori kedvenc mese, *A Gyűrűk ura*, valamint a finnországi családi kirándulások voltak.

Varró Dániel elárulta, a címben is szereplő „troll” kifejezés sem csak egy ütős hívószava a könyvnek. Az alapvetően gonosznak tűnő, de nem feltétlenül rosszindulatú, inkább csak amolyan ügyetlen és bumfordi trollokkal elmondása szerint ő nagyon jól tud

azonosulni. A könyv kapcsán a költő kiemelte, gyermekkori vágya teljesült *A leprikónok átka* című lapozgató, verses elbeszélés megírásával, mely kétségkívül a kötet legkülönlegesebb darabja: egy olyan kalandválasztós történet, melyet Varró Dani a *Kaland-Játék-Kockázat* című kötetek mintájára írt. Ahogy ezekben a fantáziaregényekben, úgy itt is a mi döntésünkre bízta az író, hogy az általa megadott lehetőségek, lépések közül melyiket választjuk, hogyan alakítjuk a főhős sorsát. Nem mindegy, hogy egy jégóriással, egy orkkal vagy egy harcifókabébilvel szeretnénk megküzdeni, egy-egy rossz döntés akár végzetes is lehet.

A személyes motivációk kapcsán került szóba az alanyi költészet fontossága is. „Leginkább magamról tudok írni, magamból és a környezetből merítek, *A kíváncsi óratörpe* figuráját például a középső kisfiamról mintáztam, mert nagyon kíváncsi természetű, szeret mindent alaposan megvizsgálni. A könyv egy másik meséje, *A kis hablegény* ihletője pedig a legkisebb kisfiam volt” – mondta el Varró Dániel. A költő által hangsúlyozott alanyisággal szemben Kovács Gábor jól rámutatott az „elbeszélő versbeszélő” fontosságára is. Megtudtuk, hogy puszkini hatás érződik a történetekben, mely már a Maszathegy Anyegin-strófaiban is megmutatkozott. Verseinek, meséinek – a költő saját elmondása szerint – túlírt sorai szintén személyes élményhez kötődnek. „Első mesterem a középiskolai magyartanárom volt, aki arra próbált tanítani, hogy a jó vers sűrít, és nem fecseg feleslegesen. Jusztt sem akartam négy-sorosokat, ahogy tanárom javasolta, én minél hosszabban, fecsegősebben szerettem volna írni, nemcsak hasonlatokat, hanem kibontott hasonlatokat és allegóriákat. Ezért izgat a verses regény műfaja, a puszkini, byroni hang, ahol a történetmesélés közben folyton előretolódik a narrátor” – árulta el a szerző.

A kérdező irodalmárok a Varró Dániel írói munkásságára vonatkozó kérdéseken túl tovább is merészkedtek: Szabó Eszter például nem hagyta ki, hogy szóba hozza a híres, közfelháborodást keltő költeményt, *A Hat jó játék kisbabáknak* című gyermekverset és a költői felelősségvállalás kérdését. A költő, ahogy azt korábban is nyilatkozta, csupán gyermeki nézőpontból közelít, amikor ír, s e hírhedtté vált versnél valójában azt akarta játékos formában megmutatni, hogy a gyerekek mindennel játszani akarnak, ami tilos, csak éppen a saját játékaikkal nem.

Természetesen a népszerűség egy másfajta (árny)oldala, az érettségi tételként való létezés is szóba került, de hallhattunk humoros családi anekdotákat és őszinte vallomásokat is a népszerűség átéléséről. Jókedvű, felszabadult hangulat uralkodott végig a könyvtár Kisfaludy Termében, ahol közösen nevtünk és „trollkodtunk” a szerzővel. Bár Varró Dániel következő könyve szintén gyerekeknek íródik, én már nagyon várom a *Szívdesszert* és a *Mi lett hova?* című kötetek mellé a további, felnőtt korosztályt megszólító verseket.

Éltető Erzsébet

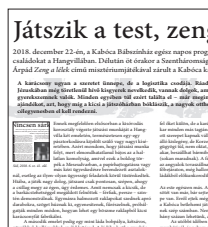
A Kabóca Bábszínház egyik újonnan bemutatott darabja, *A csillagok csókja* egyszemélyes előadás, minimalista díszlettel, főként a történetre és mondanivalóra fókuszál.

Kötődések

A csillagok csókja. Rendezte: Csató Kata, Finy Petra meséje nyomán írta Szántó Viktória, Kabóca Bábszínház, Veszprém, 2019. február 2.

Séd, 2018. 6. sz. 41. old.

Séd, 2019. 1. sz. 18. old.

A kezdés humoros és nagyon élő. A főként 3–8 évesekből és szüleikből álló közönséget folyamatosan megszólító, produkáló Benkő Zsuzsanna jelmeze is tökéletesen illik szerepéhez. A kicsit utaskísérőre hajazó kinézet, égkék ballonkabát, natúr színű sapka és enyhén magas sarkú cipő jól kiemelik szerepének – anya, tündér, tanárnő, segítő – mesebeli természetét. Csillag szemé és kicsit kislányság arca lehetővé teszi, hogy a gyerekeket valóban bevonja a mesevilágba, ahol ígéretei szerint megtanítja őket, hogyan kell valakinek a sorsát a homlokára csókolni. A történetben megosztja egy ballépését, amikor „túlpusztította” egy kislány homlokára sorscsókját, aki így eredeti feladatát – hogy nagyon szeresse az anyukáját – túlteljesítve, el sem képes engedni a mamája kezét születése után.

A bevezető interaktív részben a színésznő megtanítja a gyerekeknek, milyen csókot adó technikák vannak, azokat milyen mimikai, testi mozdulatokkal kell és lehet kísérni, ezen folyamat mind felnőttként, mind kisgyerekként (talán különböző részekenél és különböző okok miatt) viccesen hat. A kis közönséget utánzásra buzdítja, a felnőtteket sok gyakorlásra, hiszen nekik nem megy olyan jól.

Szóhasználata néhol kicsit felnőttes, ahogyan a gyerekként még aranyos „nudlikerek kislány” jelzős szerkezet is kissé értelmezhetetlenül hat számomra a felnőtt báb teljesen normális alkatát nézve a színpadon.

A minimalista díszletek esetében van egy igen nagy hátulütő, mégpedig, hogy a néző a színpadon látott díszlet minden részletét értelmezni és jelentőséggel felruházni akarja. Bárhogynézem, a tartó asztal lábán lévő cipőhöz nem találok jelentést. Felmerül bennem az egyszemélyes darab létjogosultságának gondolata is, amikor szabad kéz híján a három-négy szereplős jelenetekben Zsuzsa kénytelen lerakni, magára hagyni egy-egy szereplőt. Noha a színésznő láthatóan uralja többnyire a helyzeteket, a fizikai korlátok következtében mégis lehet, hogy szerencsésebb ilyen helyzeteket négy kézzel megoldani. Zsuzsa a párbeszédekben hangjával jól játszik, így egyedüllete ezekben az esetekben nem csökkenti az élményt. Kellemes az énekhangja is, zeneileg azonban a bejátszások kissé összezúrodottak, nincsen megkomponált, történetet alátámasztó hatásuk.

A bevezető interaktívabb részt követi a történetmesélés, ami olykor ellaposodik. A viccek fogynak, sőt el is tűnnek, a mese központi kérdése, hogy vajon jó-e, hogy a kislány folyton fogja anyukája kezét, inkább tényszerűen és szemlesütött elnézéseként van

megjelenítve. (Boltos néni megjegyzi anyukának, hogy talán könnyebb lenne két kézzel bevásárolni, de hát végül is így is megoldható, csak le ne szakadjon anyuka keze.)

És elérkezünk arra a pontra a darabban, ahol nehéz megkerülni (főleg felnőttként nézve) a történet pszichológiai megoldásainak elemzését. Finy Petra meséje arról szól, milyen nehézségekkel kell szembenéznie egy anyukának és kislányának a túlzott bújás esetében. Valószínűleg a szerzőnő kislánya még kicsi, így valahol érthető, miért nem gondol arra a mese írása közben, hogy a ragaszkodás megoldására a szerelembe való „menekülés” az egyik legkevésbé hatékony és felnőttiséget elősegítő dolog pszichológiai szempontból. Sőt, mint oly sokféle hallani már, a felnőtt terápiák sarkalatos pontja, hogy miként érhetjük el, hogy leszakadjunk szüleinkről, és a leszakadást követően hogyan építsünk egészséges, felnőtt, kötöttségektől mentes kapcsolatokat. Így a mese megoldása, hogy éppen arra jár egy királyfi, aki, miután a falu népének segítségével (széthúzással) sem voltak képesek elválasztani anyuka és a kislány kezét, felajánlja: „Az enyémet örökké foghatod, el sem kell engedned tőmbet.” Ez engem nem nyugtat meg. A történet befejezéseként születik a párnak egy kislánya, akinek anyuka szintén fogja és el nem engedi a kezét, így hárman, kézenfogva élik életüket.

Egy bábszínházi darab, azt gondolom, sokféle lehet: szórakoztató, elgondolkodtató, kedves, aranyos, megható, ha gyerekeknek készül (hiszen ma már egyre több a tinédzsereknek, felnőtteknek szóló előadás is), egyszerű, de művés nyelvezetű és érthető. Problémafelvetésben mindenképpen korosztályhoz illő, megoldások tekintetében felelősségteljes és előrevivő.

A színházzal hatni szeretnénk így vagy úgy. Ha gyerekeknek készítünk előadást, fontos, hogy mit közvetítünk, lehetőleg olyat, ami segíti az ő életüket, ami igaz, ami nem téves irányokba, könnyű megoldások felé visz, ami később is hasznukra válhat, mint egy jól eltalált mese, amire egész életünkben emlékezünk, és szorult helyzetekben visszagondolunk rá. Nem lett volna baj, ha ez a történet nem megoldást akar találni az elszakadás problémájára, hanem pusztán bemutatja a túlzott ragaszkodás nehézségeit, amit lehetővé is tesz a dramaturgia egyes jeleneteknél, pl. mi van akkor, ha emiatt nem tudok játszani a szomszéd kisfiúval, mi a baj azzal, ha anya nem tud bevásárolni, mi van, ha apa is szeretné megfogni a kezem.

A kérdésfeltevés és más szemszögből mutatás ennél a korosztálynál is hat valószínűleg. A humor pedig jó, ha nem hal ki egy történetből, ha a problémákon is tudunk nevetni, a lehetséges megoldásokat is tudjuk kellő iróniával kezelni.

Hud Janka

Kapirgálok, tehát vagyok

A kiskakas gyémánt félkrajcárja. Kabóca Bábszínház, Veszprém, 2019. március 10.

Március 10-én dobbantott *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* Veszprémben, Halasi Dániel rendezésében, a Kabóca Bábszínház színészeinek előadásában. A darabot Tóth Réka Ágnes írta a klasszikus magyar népmese alapján.

A régi mese sztorijára valószínűleg sokan emlékeznek gyerekkorukból, így azt nem szükséges a végletekig kivesézni. Viszont sok kérdést vehet fel, ha egy ilyen erős lábakon álló alapanyagból kell dolgozni. Milyen mértékben tér el az átirat? Mennyire hordozza az eredetileg képviselt értékrendeket és tanulságokat? Biztosan állítom, hogy ez a darab hibák nélkül dolgozza fel a kiskakas és a basa konfliktusát, emellett a kemény mag köré építkezve szórakoztatja a szülőket és gyerekeket egyaránt. Értem ezen, hogy a darabban helyet kapnak például olyan cselekmények, mint a sztrájk, vagy egy röpke pillanatig beülhetünk egy elrejtett természetismeret órára is.

A nézőteret felvitték a színpadra, ahol a gyerekek már az előadás megkezdése előtt testközelből találkozhattak az egyik bábszínésszel, aki ügyesen vegyült a nézőkkel. Az indító jelenetben a darabot játszó mindhárom színész egy-egy játékos kisgyermeket alakított, és a bábok csak később kerültek elő, amikor elkezdődött a történet mesélése. A kisgyerekekkel való interakció ezen az előadáson nehezen indult meg, de elég volt csak kívánni az első dalbetétet. Jó volt látni, ahogy a szülők bátorítják a kis ezerlábú közönséget. Mint már említettem, a darabot hárman adták elő, és meglepetésként ért, amikor a főszereplő kiskakas női hangon szólalt meg. Számomra ettől erősebbé vált a szemétdombról és a mélyszegénységéből való kitörés hatása.

A díszlet elképzelése érdekes volt. Első ránézésre egy játszóteret láthattunk, de a közeg pillanatok alatt képes volt átváltozni szemétdombbá vagy éppen a basa rezidenciájává. Ezt a fajta átalakulást segítették a pontos fény- és hanghatások. A darabhoz való közelség kellőképpen kitágította nekünk a teret, így jobban érvényesültek a fények és a színek, mert konkrétan részévé váltunk a felépített világnak.

Ha gyerekeknek szánt előadásról beszélünk, nem lehet elmenni a tény mellett, hogy gyakran előfordul a „jólvánazúgy” kivitelezés, de szerencsére itt erről szó sem volt. A színészek kiénekelték, kirohanták a lelküket, nulláról indulva szépen építkezve húzták magukkal a gyereksereget, beleértve engem és a szülőket is. Valljuk be, ki ne szeretné újra gyerekeknek érezni magát, ha csak 45 percre is?

Mindent összevetve a darab nagyon jól komponált volt, a bábokról nem is beszélve. A színészek remekül hozták a rájuk szabott karaktereket. Az eredeti tanulság sok egyéb másikkal is bővült. Emellett számomra egyszerre vált gyerekarábbá és felnőtt számára is szórakoztatóbbá az eredeti történetnél.

Kovács Gergő

Nem állhatom meg, hogy néhány szót ne szóljak a zenei véleményem előtt a bábszínház szerepéről, fontosságáról. A gyerekeknek ez a műfaj a kultúra első cseppjeit jelenti az eljövendő színházi élmények előtt. Az itt játszott darabok üzenetei az alapvető emberi értékeket (morál, szeretet, becsület, igazságérzet, közösségi lét) közvetítik a számukra érthető nyelven, a játék erejével.

Kabócahang

A Kabóca Bábszínház három előadásának értékelése zenei, hangzásbeli szempontok alapján. *A tengerlépő cipő.* Veszprém, Agóra, 2019. február 24. *A csillagok csókja.* Hangvilla, kamaraterem, 2019. február 27. *A kiskakas gyémánt félkrajcárja.* Agóra, 2019. március 12.

Egy (jó) előadás a (remélhetőleg) hazuról hozott értékrendet erősíti egy-egy katartikus élményen keresztül, hiszen a gyermek még valóságként képes megélni az itt történeteket. Képzeltvilágába beépülnek az előadásban érzékelt események és azok mondanivalója, felnőttként talán ezek az értékrendek vezetnek majd. Aktív részvevőként, belebújva a szereplő énjébe úgy építi személyiségébe az itt látottakat, ahogy az anyanyelvet is tanulja: önkéntelenül. Az önfeledtség és a tanulságok mellett ebben a színházban a viselkedés, a fegyelem, a disztinválás már a felnőttkori igényekre készít fel. Nem megkérdőjelezhető tehát a bábszínház műfajának szükségessége.

A három darab esszenciája a szeretet, a szerelem erejét, a kapzsiság méltó büntetésének elnyerését közvetíti a gyerekek számára felfogható módon. Mindhárom előadás a bábok és az őket mozgató élő szereplők egyidejű jelenlétében történik. *A tengerlépő cipőben* élő zene szól, mely a színház igazgatója, Szőke Kavinszki András alkotása. Valódi megszólalásban furulyán – inkább csak effekt jelleggel – hegedűn és ütős hangszereken Szőke Kavinszki

András, csellón Birkás Zsófia, gitáron Pál Hunor játszik – látható élvezettel – a színpadon, és milyen jó, hogy ott vannak közvetlenül érzékelhető, plusz színfoltként. Egyébként is, jó és szerethető ez a muzsika, a három darab zenéjéből messze a legjobb, átgondoltan megkomponált. Ha kell, egyszerű, de nem bugyuta, ha kell, mesterkélt finoman hangszerezelt, többszólamúság van benne, ha kell, szomorkás, ha kell, jó kis gonosz érzetet kelt, úgy erő-

síti a dramaturgiát, ahogy kell. Érdekes a páratlan ütemszámú, délszláv hatású dal, de van 6/8-ban írt kedves dallam is. Szívós Réka altja ércesen közvetíti a zenei elképzeléseket. Hangeffektusokat szintén a jelen lévő hangszereket adnak, az egyetlen elektronika a színész fejére erősített fejmikrofon, na meg a színpadi hangosítás. Kicsit furcsa a mese a mesében dramaturgia a darab végén, mintha az eredeti darab kicsit rövid lett volna; „hát toldjuk meg egy gondolattal” érzetem volt.

A *csillagok csókja* mese fogott meg engem a legkevésbé, üzenete persze világos: a szerelem az, ami képes a megszokásokból, a régi függőségekből kiragadni. Kicsit talán kevesebb idegen szóval kéne tanítani – egyébként érdekes dolgokra – a gyerekeket, például mennyivel szebb és érthetőbb ennek a publikumnak a „mutatom” szó a „prezentálom” helyett. Nem rosszak a mimikai és nyelvi játékok. Várnai Balázs zenéje playbackról szól a Hangvilla kamara-termében. A számítógépről történő megszólalás, az effekt hatások bejátszása a kitelepített hangtechnikán rendben van. A zene maga nekem erősen eklektikus, nincs egységes stílus, van klasszikus, romantikus érzetű zongora egészen banális fordulatokkal, jazzesen hangszerelt hatások, amolyan „sokféleség” van, kevés koncepcióval. Nem tingli-tangli muzsikát várnék persze, hanem átgondoltságot, építkezést, igazi hangszerelést. A zene egyébként inkább hangulati elemként van jelen a darab felétől. A felvett hangszerek akusztikusak (vagy annak tűnnek, a mai sampling – hangminta

– technika mellett bármi elképzelhető). Benkő Zsuzsanna éneke ugyan könnyedén veszi a dalok támasztotta nehézségeket, de ezek a dalok, dallamok egy gyermeki fülnek nehezen követhetőek, talán a „csók-dal” az, ami a maga operettes érzetével kivétel ez alól. Más szóval: kevés az originalitás. Néha vontatott maga a dramaturgia is, ami a gyerekek mocorgásával mérhető.

A harmadik darab *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* – magyar népmese nyomán. Nem sokat kell énekelnie Gombál-Nagy Andrásnak, Nagy Krisztinának és Szilvai Balásznak a Monori András szerelte zenében, de azt jól csinálják. A kíséret playbackról szól – egy kicsit talán tompán – az Agóra nagytermében. A lusta, de kreatív kiskakas természetesen visszaszerzi az akarnok basától a gyémánt félkrajcárt, és a pozitív érzetünkhöz a jó ének mellett a zenedramaturgiai mozzanatok is hozzájárulnak. Vannak karakteres darabok, például a pasa megjelenését jelző arabos dallamvezetésű és hangszerelésű dal, de ügyesen formál a három szereplő kánont a *Pál, Kata, Péter, jó reggelt* dallamával. Maga a zene ugyanakkor nagyon egyszerű szerkezetű,

pár akkordra épülnek a dalbetétek, és mégis van bennük érdekesség. Van olyan, ahol a történetet rapben mondja el a szereplő, és a vissza-visszatérő pár hangú refrénbe a gyerekek is bekapcsolódnak, ami jelzi, hogy a zeneszerző gondolt velük. Jazzes reggae hatás is megjelenik, és persze számos effektus számítógépről bejátszva. Sajnos ebben a darabban is előfordulnak olyan humormorzsák, amelyeket ez a korosztály még nem érthet meg. Ha valaki darabot ír, ezt a szempontot nem szabadna elfelejteni, ahogy azt sem, hogy egy zene nem attól lesz jó, hogy bonyolult, hanem attól, hogy jól megkomponált.

Három kérdés maradt nyitva nekem: hol van a darabokból a gyermeki kedvesség, a zenékből a gyermekeket igazán megfogó báj és a gyermeki figyelmet pillanatra sem elengedő dramaturgia. A bennem élő homo ludens csak részben talált pártra.

Kovács Attila

Lomblevelű faritkaságaink 2.

A városi – művi, a természetestől eltérő – környezetbe telepített fák különféle módon reagálnak az eltérő viszonyokra. Egyes fajok egyáltalán nem tűrik a száraz, szennyezett levegőt, az élőhelyüktől eltérő sugárzási és egyéb viszonyokat (pl.: a bükk (*Fagus sylvatica*)), míg mások – általában a száraz, köves termőhelyről származók – mintegy „kedvezőbb” körülmények közé kerülve, intenzívebb fejlődést produkálnak (pl.: a virágos kóris (*Fraxinus ornus*)). A helyes növényalkalmazás feltétele tehát, hogy ismerjük a felhasználni kívánt fajok és fajták köztérre, utcára telepítéssel kapcsolatos reakcióit. Ugyanakkor ez az igény lényegében megköveteli újabb és újabb fajok és fajták természetbe vonását, illetve különböző adottságok/állapotok közepette történő telepítését, kvázi „kipróbálását”, tesztelését.

A városi terek fásulása
 A városi terek fásulása...
 Séd, 2018. 1–2. sz., 25. old.

unk fenyői
 A városi terek fásulása...
 Séd, 2018. 3. sz., 5. old.

Hosszú tűs ritkaságaink
 A városi terek fásulása...
 Séd, 2018. 5. sz., 31. old.

Lomblevelű faritkaságai
 A városi terek fásulása...
 Séd, 2019. 1. sz., 20. old.

már csak egyetlen egyede él közterületen, jelesül a Szent István utca 14. számú ingatlan előtt. Odakerülése Gy. Lovassy Klára asszony, az egykori Építőipari Múzeum igazgatójának érdeme.

Az 1990-es évek elején, a Kertészeti Egyetem és a Nebraskai Egyetem dendrológusaival közösen indított fajtakísérlés révén jutott hozzánk az ezüsthárs (*Tilia tomentosa*, syn.: *Tilia argenta*) több, új fajtája. Ezek egyike a 'Sterling Silver'. Sorfaként öt példánya került a Lóczy Lajos utcába, a Nagy László utca becsatlakozásánál, a járda menti zóldsávba. Közülük négyet még a telepítés évében kitörtek; a megmaradt egyetlen fa azonban – a meglehetősen extrém viszonyok közepette is – jól fejlődik. Jelenlegi magassága kb. 7 m, végleges magassága 9–10 m körül várható. Termete és viszonylag keskeny, szabályos kúp alakú koronája kisebb utcák fásítására is alkalmassá teszi. Megjelenése tetszetős; kisebb méretű leveleinek fonákja feltűnően ezüstfehér, lombszíne ősszel egyöntetűen élénk sárgára vált.

A hársokról szólva nem hagyható említés nélkül az a 2 db – eredetileg a hajdani Szarvas étterem mellett, egy szelőlőműhely udvarán, ma a Budapest út–Jutasi úti körforgalmi terelőszigeten álló

– 70–80 éves kislevelű hárs (*Tilia cordata*), melyek minden viszontagsággal (olajos talajszennyezés, bontások során elszennvedett korona- és gyökérzetsérülések, sőt a tér 1980-as évekbeli átépítésekor történt részbeni kidöntés (!) dacolva ma is él, mi több, egészségesen fejlődik, s – meglehetősen kopár – környezetének értékes díszje.

Középhegységeink erdeinek és településeink zöldterületeinek gyakori faja a korai juhar (*Acer platanoides*). Rengeteg levélszínű és -formájú, sokféle korona alakú kertészeti fajtája ismert. Azonban egy vöröslevelű, gömbkoronájú klónját – mivel ez helyi, veszprémi szelekció (1970-es évek vége) – a különlegességek között kell kiemelnünk. Egyetlen, anyafának tekinthe-

A várostűrés tekintetében ellenkező példaként említhető ritkaságunk az igen szép habitusú, különleges, rózsaszín virágú, ám a gépkocsiforgalomból származó légszennyezést el nem viselő Wágner János-hárs (*Tilia tomentosa*, syn.: *Tilia argentea* 'Wágner János'), amelynek már csak 4-5 példánya senyved a Munkácsy Mihály utcában. E fajta telepítése csak a forgalmasabb utaktól távol, nagyobb parkokban ajánlható.

tő, koros példánya él a Színházkertben. Az Alsótekeresi Faiskola leszaportotta, s *Acer platanoides* 'Red Globe' néven forgalmazza.

A hegyi juhar vagy álplatán juhar, jávorfa (*Acer pseudoplatanus*) Közép- és Dél-Európa, valamint Kis-Ázsia hegyvidéki faja, melynek élőterülete a Kaukázusra is kiterjed. Magassága 25–30 m. Kérge pikkelyesen/lemezesen válik (innen az álplatán elnevezés). Lecsüngő fürtvirágzata zöld vagy zöldesfehér. A szennyezett, városi levegőt közepesen bírja, jobbra a közlekedésből származó égető gázok viselik meg,

Városunkban sok példánya él, azonban közülük egy példány – a kora miatt – feltétlenül említést érdemel. Ez a fa a múzeum előtti gépkocsiparkoló közelében áll, magassága kb. 20 m, kora pedig 200 év körüli tehető. Valószínűleg ez ma Veszprém legöregebb fája. Törzsét és főágait sűrű borostyán (*Hedera helix*) fedi, mely eltakarja a fa esetleges sérüléseit, szöveti károsodásait (erre a jól látható csúcscsúradás utal).

Hazai juharjaink közül veszprémi ritkaság a délkelet-európai, elő-ázsiai elterjedésű, nálunk az Alföldön és a Mezőföldön honos tatárjuhar, szín.: feketegyűrű-juhar (*Acer tataricum*). Az 5–10 m-re megnö-

vő kis fa sekélyen karéjos levelei ősszel pirosra színeződnek. Felálló bugavirágzata krémfehér, május–júniusban nyílik, nyár közepén pedig pirosas termésök díszítők. A városi körülményeket nehezen bírja. Mindössze néhány példánya él a Megyeház téren, a Kossuth Lajos utcai tömbbelsőben, illetve a Hóvirág-lakótelepen.

A vöröslevelű juhar (*Acer ginnala*) hazája Közép- és Észak-Kína, valamint Japán. 5–6 m magasságú kis fa vagy nagy bokor. Levélkaréjai a tatárjuharénál (ld.: előbb) mélyebbek, őszi színeződése intenzívebb, virágai illatosak. A váro-

si viszonyokat és a szárazságot nem tűri. Veszprémben néhány példányát a Lóczy Lajos utcában láthatjuk.

Az opáljuhar (*Acer opalus*) viszonylag kis termetű, 10–12 m magasságig növekvő, a balkáni, közép- és dél-olaszországi hegyekből származó, 3–5 karéjos levelű, piros levélnyelű, sárgászöld virágú faj. A szárazságot jól bírja, alkalmas kisebb utcák fásítására. Veszprémben néhány, az 1970-es évek végén ültetett példánya él a Vámosi úton, a temető kerítése mentén.

2018-ban kis híján véget ért egy ígéretes, de Magyarországon meglehetősen ritka faj veszprémi pályafutása. A nyugat-mediterrán eredetű, klímánkat, a szárazságot, a szennyezett levegőt jól tűró, magassága, növekedési jellege, koronaformája következtében kis utcák fásítására is alkalmas, háromkaréjos, fényes zöld levelű, rózsaszínes termésű francia juhar (*Acer monspesulanum*) két, akkor 14–15 éves példánya első faj/fajtakísérletünk indításakor, 1974-ben került a Budapest (ma Mindszenty) utcára. Sajnos ma már egyik példány sem él; az egyiket a hotel előtti útságosstand áthelyezésekor vágta ki, a másik, közel 60 éves egyed pedig 2018-ban, a körforgalmi csomópont építésekor lett egy sikerte-

len átültetés áldozata. A VKSZ kertészeinek odafigyelő munkája eredményeként az év őszén az elpusztult fa pótlása megtörtént (a Brusznay utcában, a volt zsidóiskola kapuja mellett), így e ritkaság ismét jelen van Veszprém dendrológiai térképén.

A nyír nemzetség (*Betula*) fajai közül a közönséges vagy fehér nyír (*Betula pendula*, syn: *Betula verrucosa*) ismert, közkedvelt – pionír, illetve (bár az átültetést nem szereti) a városi viszonyokat (is) jól toleráló tulajdonságai miatt – elegyféként a Veszprém környéki erdőkben is előforduló, előszeretettel ültetett faj. Egy fajtája közterületeinken azonban annyira ritka, hogy említése, rövid ismertetése feltétlenül indokolt. E fajta a sötétvörös levelű, magyar nemesítésű bíbor nyír (*Betula pendula* 'Bíbor'), amelynek egyetlen, városunkban élő, kb. 28–30 éves példánya a

főposta szervizútja mellett, a Kossuth Lajos utca 11. mögött fejlődik.

A nyírek két, nálunk ritka faja közül az egyik az Észak-Amerikából származó, erőteljesebb növekedésű, nagyobb,

vastagabb, mattabb levelű papírníyr (*Betula papyrifera*), amelynek érdekessége a feltűnően fehér, nagy foltokban, papírszerűen hámló, vékony parazemölcs-csíkokkal tarkított kérge. E faj néhány példánya a német katonai temetőben látható.

Másik nyírritkaságunk a Kuril-szigeteki őshazájú, erős növekedésű, nagy, szív

alakú levelű, dúsan parazemölcsös, fakó, szürkésfehér törzsű, pompás nyír (*Betula maximowicziana*), melynek egyetlen élő (csonkolt) példánya a McDonald's étterem mögött, az adóhivatal épületéhez közel található.

A dél-európai, kis-ázsiai, bokortermetű – a közönséges mogyorónál (*Corylus avellana*) nagyobb levelű és nagyobb termésű, ugyanakkor a környezetével szemben igényesebb – csöves mogyoró (*Corylus maxima*) vörös levelű ('Purpurea') fajtájának törökmogyoró (*Corylus colurna*) törzsre oltásával hozhatunk létre, illetve nevelhetünk – légvetetékes utcák fásítására is alkalmas – alacsony termetű,

de viszonylag széles lombkoronájú, ehető termésű fát. Nagy értéke a kihajtástól lombohullásig élénk sötétvörös lombszín. Egy szép, 35 év körüli példánya él a Cholnoky-lakótelepen, az iskola és a bölcsőde közötti terelőszigetén.

Strenner József

Legrégebbi hírességünk: a kavicsfogó álteknős

(*Placochelys placodonta* JAEKEL 1902)

Veszprém felszíni és felszín alatti geológiai képződményei egytől egyig üledékes kőzetek, és két nagy korszakban képződtek. A márgás, dolomitos és a mészkő képződmények a triász különböző szakaszaiban (232–225 millió év), a Tethys-óceán különböző vízmélységű részein jöttek létre. A felszínt, valamint a nagyobb üregeket, árkokat a lösz tölti ki, ami a késő pleisztocénben (kb. 200 ezer–10 ezer év között), ismertebb nevén jégkorszakban rakódott le. Ezek a kőzetek a képződésük után a földmozgásoknak köszönhetően igen bonyolult és mozaikos elrendeződésben helyezkednek el napjainkban.

Alapvetően három-négyféle formációval találkozhatunk Veszprémben. Fontos tisztázni, hogy a „formáció” elnevezés a hétköznapi ember számára lefordítva azt jelenti, hogy az egy helyen

(pl.: tengerparton, folyóvízben, vulkáni tevékenység közelében) és nagyjából egy időintervallumban (néhány millió év) képződött kőzeteket sorolják egy formációba.

Időrendi sorrendben haladva a legkorábban (235–233 millió év) képződött a Veszprémi Formáció Buhimvölgyi Breccsa Tagozata, aminek a példányai úgy néznek ki, mintha több kőzetből ragasztották volna össze őket. Ebbe mélyítették pl. a Lovassy László Gimnázium tornatermét. Ezt a kőzettípust ilyen nagy feltárásban a tornaterem építkezéséig még nem látta a szakma. Nagyobb tömbjeit az iskola Árva utca felőli kerítése melletti zöldterületén tanulmányozhatjuk.

Szintén Veszprém egyik helyi nevezetességéről kapta a nevét a Sédvölgyi Formáció (232 millió év) is, ami az előzővel egy időben, de más környezetben, mindössze néhány 10 méteres vízmélységben képződött. A főleg dolomitból álló kőzetet a Kolostorok völgyében és a Benedek-hegyen tanulmányozhatjuk.

Időben soron következik a Sándorhegyi Formáció (228–226 millió év), ami az

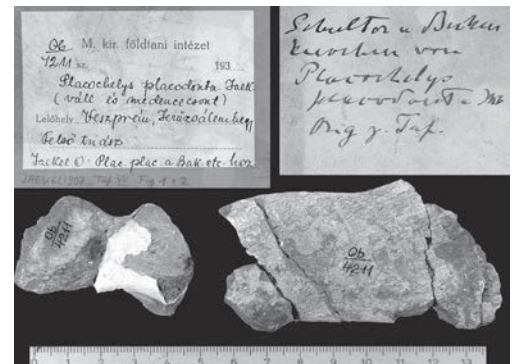
előző üledékhez képest mélyebb, de még mindig sekélytengeri környezetben rakódott le. A formáció „pados” kifejlődésű, a 10–15 cm-es mészkő padokat vékony agyagfilmek választják el egymástól. Laczkó Dezső az 1900-as évek elején már látta a veszprémi kőzetek különféle megjelenését, és a különböző tulajdonságokat rajzzal és fényképpel is dokumentálta. Ennek köszönhetően ma már biztosak vagyunk abban, hogy a Jeruzsálem-hegyi bányákban ezt a kőzetet bányászták építőköként, ami nagyon gazdagnak mutatkozott ősmaradványban. Ez a kőzet tartalmazta a kavicsfogó álteknőst is.

A Sándorhegyi Formációra települ a felső-triász *Megalodus* kagylókat tartalmazó Fődolomit Formáció (225–210 millió év), alsó szakaszának alapszelvényét a veszprémi aranyosvölgyi kőfejtőben jelölték ki.

Végzetül több száz millió éves üledékhézag után a kiemelt helyzetű mészkő és dolomitérceket a jégkorszak jellegzetes üledéke, a Paksi Lösz Formáció (néhány 10 ezer év) töltötte ki. Ilyen löszös üledékek találhatók a Kopácsi út bal oldalának völgyében (volt strand helyszíne), de ilyen löszös üledékeket tárnak fel sorjában a Budapesti és a Munkácsy úti építkezések is.

A kavicsfogó álteknős-lelet

A kavicsfogó álteknőst (*Placochelys placodonta* JAEKEL 1902) Laczkó Dezső gyűj-

A kavicsfogó álteknős váll- és medencecsont-töredékei

Placochelys páncéllenymomata

tötte be az 1900-as évek elején. Leírásában olvashattuk, hogy a végtagsontokat és a páncéltöredékeket nagyjából egy köbméternyi laza üledékből szedte össze, de a koponya és a páncél nagyobb részei kemény mészkőben voltak. A lelet híre hamar eljutott Semsey Andorhoz, aki hatalmas vagyonokat áldozott a földtudományi kutatásokra. Alig egy év múlva egy újabb gyűjtést szervezett, aminek köszönhetően előkerült egy másik kavicsfogó koponyája is. Id. Lóczy Lajos geológus közreműködésével a Berlieni Paleontológiai Múzeumba kerültek a leletek, ahol 10 ezer márkáért fél év alatt preparálták ki a koponyá-

Placochelys páncéllenymomata kőzetben

kat. Ez a munkadíj a Hamburgi Szövetségi Statisztikai Hivatal számítása szerint kb. 15 millió forintot érne napjainkban! Ezt követően 1902-ben Jaekel Ottó paleontológus írta le a leletet. A feldolgozást követően az első lelet visszakertült a Földtani Intézetbe, a másik koponya viszont a berlini múzeumban maradt. A koponya további preparálása Frankfurtban folytatódott (1907–1931), aminek során leválasztották az alsó állkapcsot, és kitisztították a koponyaüreget. A lelettel kapcsolatos legújabb eredményeket Olivier Rieppel amerikai paleontológus publikálta 2001-ben.

A veszprémi késő-triász (228–226 millió év) őshüllő a *Placodontia* rend *Cyamodontoidea* öregcsaládjába tartozik. Tudományos fontosságát az is igazolja, hogy egy új nemzetséget kellett leírni, amelyben jelenleg ez az egyetlen faj. A legújabb vizsgálatok szerint az alsó állkapocsban 2-2, a felső állkapocsban 3-3, és a szájpaddal 2-2 lapos zománcos fog volt. Az alsó állkapocs elülső felében nem voltak fogak, de a mai teknősökhöz hasonlóan szarukávája lehetett. Ezekből arra következtettek, hogy az állat beszívhatta vagy csipegetéssel vette be a táplálékát, ami zömében kis és közepes nagyságú puhatestűekből, pörgekarúakból vagy lábásfejűekből állhatott. A táplálék felaprításához erős rágásra

A harmadik *Placochelys placodonta*-lelet foga

Őslénytani szenzáció és/vagy kulturális hagyaték?

Amikor megkérdezzük az utca emberét, hogy hova sorolna egy ásványt, ősmaradványt vagy egy Munkácsy-festményt, akkor a festménnyel kapcsolatban nincs kétsége, és a kulturális javakhoz sorolja, míg a másik kettőről nem tud nyilatkozni.

egy bélyegsorozattal tisztelgett a Magyar Posta, aminek az egyike volt a kavicsfogú álteknős. A Magyar Őslénytani Vándorgyűlést immáron 22. éve rendezi meg a Magyarhoni Földtani Társulat. Ennek a rendezvénysorozatnak is ez az ősmaradvány a címerállata, ahogy az 1987-ben alakult Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre egyesületnek is.

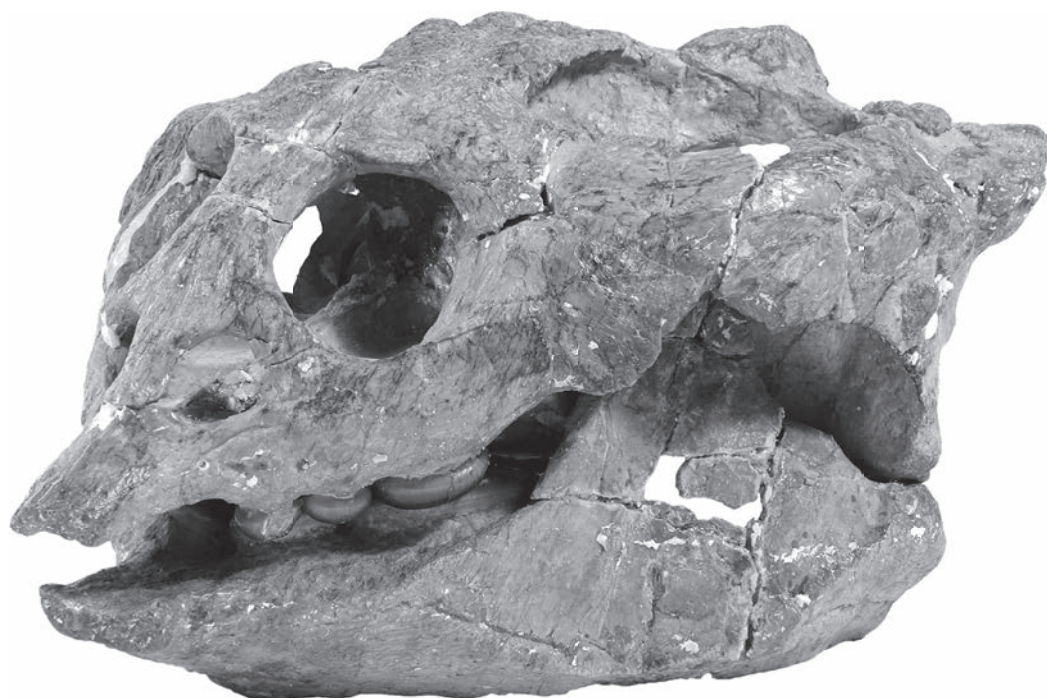
Tavaly ősszel mutatták be a Laczkó Dezső Múzeum kabalaállatát, ami nem is lehetett volna más, mint a múzeum névadójának leghíresebb ősmaradványa. A cél többek között az volt, hogy egy olyan maradandó emlékekkel távozzon a kisgyerek a múzeumból, amire ha ránéz vagy játszik vele, akkor eszébe fognak jutni Veszprém, a Laczkó Dezső Múzeum, és vele együtt a kulturális javak, amelyeket – többek között – a múzeumok őriznek.

És végezetül nagyon örültem annak, amikor egy kedves barátom, Bontó László azzal a kiváló ötlettel állt elő, hogy állítsanak egy köztéri szobrot ennek a világhírű ősmaradványnak. Ezt a gondolatot Heiter László, a Jeruzsálemhegyi Baráti Kör vezetője terjesztette fel Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata elé, a javaslatot mára már el is fogadta a testület. Bízom benne, mint a „kavicsfogú” csoport egyik tagja, hogy a köztéri műalkotás mind szakmailag, mind pedig művészi szempontból is méltón fog tisztelni a lelet megtalálóját és a paleontológia előtt.

Ezzel a szoborral nemcsak az álteknős lesz még híresebb, hanem Veszprém is, hiszen nincs még egy olyan város a világban, ahol egész alakos köztéri szobor készült volna egy geológusról (Laczkó Dezső) és egy ősmaradványról is.

(A leletek a Magyar Földtani és Geológiai Szolgálat gyűjteményében találhatóak.)

Katona Lajos Tamás

Placochelys placodonta JAEKEL 1902 koponyája

volt szükség, amit a koponyán található számos bélyeg, pl.: a rendkívül nagy halántéklapok vagy az állkapocs magas kamponyúlványa is igazol.

Végtagjai megnyúltak voltak, amelyek inkább az úszáshoz, mint a mászáshoz alkalmazkodtak. A hátpáncél nem volt összenőve a gerincével, és erős kúpszerű kidudorodásokkal volt díszítve. Az állat maximális hossza nagyjából 1 méter lehetett.

De akkor miért álteknős? Sok speciális tulajdonsága mellett talán a legszembevetőbb, hogy a ma élő teknősöknek nincsenek fogai, csak szarukájuk van, és a hátpáncéljuk összenőtt a gerincoszloppal, míg a kavicsfogúé nem.

Ha belegondolunk abba, hogy egy ásvány a föld mélyében több százezer éven keresztül is képződhet, formálódhat, és miután mindegyik példány egy „egyedi műalkotás”, ahogy az emberi test vagy Szinyei Merse Pál A hinta című festménye is, akkor lehet, hogy könnyebb elfogadtatni azt is, hogy az élő és élettelen természeti értékek is a kultúránk részét képezik.

A kavicsfogú álteknős nemcsak egy híres ősmaradvány, hanem a megtalálása óta több szervezet és cél szimbólumává is vált. A Magyar Állami Földtani Intézet (mai nevén Magyar Földtani és Geológiai Szolgálat) alapításának 100. évfordulójára

A Jeruzsálemhegyi Baráti Kör gyűjtést szervez, hogy közadakozásból álljon össze a szobor elkészítéséhez szükséges pénz. Bővebb információkért a heiter.sandor@chello.hu email címen lehet érdeklődni.

17 1992

„Ne skadj fönn
semmin”

Tandori Dezső műve, 1992. Kézirat (Géczi János tulajdona)